

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy

Diplomová práce

Využití písní Petra Ebena a Jiřího Pavlici
v hodinách hudební výchovy
na 1. stupni ZŠ

Vypracovala: Martina Samcová
Vedoucí práce: Mgr. Lucie Mašková, DiS.

České Budějovice 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích,

.....

Martina Samcová

Poděkování

Děkuji vedoucí práce Mgr. Lucii Maškové, Dis. za odborné vedení práce, cenné rady a připomínky, trpělivost a ochotu věnovanou v průběhu zpracování mé diplomové práce. Ráda bych také poděkovala žákům, kteří se zúčastnili výzkumného šetření a s radostí se ujali svého úkolu.

Anotace

Diplomová práce se zabývá využitím písní od Petra Ebena a Jiřího Pavlici ve výuce hudební výchovy na 1. stupni ZŠ. Věnuje se především různým druhům doprovodů k písním těchto dvou autorů. Teoretická část zmiňuje pojetí hudební výchovy na 1. stupni ZŠ a její hlavní cíle. Lze v ní nalézt metody nácvičku písní. Dále popisuje různé druhy doprovodů, nástroje, jež lze k doprovodné hře využít, a v neposlední řadě zdůrazňuje metodiku nácvičku doprovodů. Ukazuje doprovodné činnosti v učebnicích hudební výchovy, jež jsou aktuálně používány ve školách. V závěru se nachází stručný životopis Petra Ebena a Jiřího Pavlici. Praktická část obsahuje devět příprav na hodiny hudební výchovy. Hlavní náplní vyučovacích hodin jsou doprovodné aktivity k písním výše zmíněných autorů. Práce obsahuje i notové záznamy využitých písní a k nim vytvořených doprovodů. Přípravy na hodiny jsou ověřeny v praxi. Na základě ověření příprav se v závěru práce nachází doporučení pro učitele hudební výchovy, což si také práce pokládá za cíl.

Klíčová slova: hudební výchova; doprovody k písním; Petr Eben; Jiří Pavlica

Annotation

This diploma thesis deals with the use of songs by Petr Eben and Jiří Pavlica in the teaching of music education at the 1st grade of elementary school. It is mainly devoted himself to various types of accompaniments to the songs of these two authors. The theoretical part mentions the concept of music education at 1st grade of elementary school and its main goals. You can find song practice methods in it. It also describes different types of accompaniments, instruments that can be used for accompaniment, and last but not least, it emphasizes the methodology of practicing accompaniments. It shows accompanying activities in music education textbooks that are currently used in schools. At the end there is a brief biography of Petr Eben and Jiří Pavlica. The practical part contains nine preparations for music lessons. The main content of the lessons are accompanying activities to the songs of the above-mentioned authors. The work also contains musical notations of the songs used and accompaniments created for them. Preparations for lessons are verified in practice. Based on the verification of the preparations, at the end of the thesis there are recommendations for music teachers, which is also the aim of the thesis.

Keywords: music education; accompaniments to songs; Petr Eben; Jiří Pavlica

Obsah

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Hudební výchova na ZŠ.....	11
1.1 Carl Orff a Česká Orffova společnost	12
1.2 Složky hudební výchovy	13
1.3 Doprovody k písním v rámci RVP ZV.....	14
2 Návik písně.....	15
2.1 Intonační návik písně.....	15
2.2 Imitační návik písně	17
3 Možnosti žákovských doprovodů k písni	19
3.1 Pohybový doprovod	20
3.2 Rytmický doprovod.....	21
3.3 Melodický doprovod	22
3.3.1 Doprovod tónické písně	23
3.3.2 Doprovod harmonické písně	24
3.3.3 Doprovod pentatonické písně	25
4 Nástroje využívané pro žákovské doprovody	27
4.1 Orffovy nástroje	27
4.1.1 Rytmické nástroje	28
4.1.2 Melodické nástroje.....	34
4.2 Flétna.....	35
4.3 Boomwhackers	35
4.4 Melodické zvonky	37
5 Návik žákovských doprovodů.....	38
6 Doprovody písní v učebnicích hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ	40
6.1 Učebnice z nakladatelství Nová škola.....	40
6.2 Učebnice z nakladatelství Taktik	42
6.3 Srovnání učebnic z nakladatelství Nová škola a Taktik.....	47
7 Petr Eben.....	48
8 Jiří Pavlica.....	50
PRAKTICKÁ ČÁST	51
9 Uvedení do výzkumu	52

10 Lokalizace, časové rozvržení, materiální zajištění	53
11 Výběr doprovodů a písni k doprovodům	55
12 Přípravy na hodiny hudební výchovy	57
12.1 První hodina	58
12.1.1 Příprava na první hodinu	58
12.1.2 Reflexe první hodiny	64
12.1.3 Doporučení pro praxi	67
12.2 Druhá hodina	68
12.2.1 Příprava na druhou hodinu	68
12.2.2 Reflexe druhé hodiny	72
12.2.3 Doporučení pro praxi	74
12.3 Třetí hodina	75
12.3.1 Příprava na třetí hodinu	75
12.3.2 Reflexe třetí hodiny	79
12.3.3 Doporučení pro praxi	81
12.4 Čtvrtá hodina	82
12.4.1 Příprava na čtvrtou hodinu	82
12.4.2 Reflexe čtvrté hodiny	92
12.4.3 Doporučení pro praxi	97
12.5 Pátá hodina	98
12.5.1 Příprava na pátou hodinu	98
12.5.2 Reflexe páté hodiny	102
12.5.3 Doporučení pro praxi	104
12.6 Šestá hodina	106
12.6.1 Příprava na šestou hodinu	106
12.6.2 Reflexe šesté hodiny	108
12.6.3 Doporučení pro praxi	110
12.7 Sedmá hodina	111
12.7.1 Příprava na sedmou hodinu	111
12.7.2 Reflexe sedmé hodiny	116
12.7.3 Doporučení pro praxi	119
12.8 Osmá hodina	120
12.8.1 Příprava na osmou hodinu	120

12.8.2 Reflexe osmé hodiny	125
12.8.3 Doporučení pro praxi	127
12.9 Devátá hodina.....	128
12.9.1 Příprava na devátou hodinu	128
12.9.2 Reflexe deváté hodiny	132
12.9.3 Doporučení pro praxi	135
13 Závěrečné shrnutí výzkumného šetření.....	136
ZÁVĚR	139
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	141
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	145
SEZNAM PŘÍLOH.....	147

ÚVOD

Hudba doprovází životem každého z nás. První kroky v hudebním světě dělají již malé děti, které mohou muzicírovat doma s rodiči. Ti, kteří takové štěstí nemají, se začínají seznamovat s hudbou v mateřské škole. Následně ji začnou po všech stránkách poznávat v rámci výuky hudební výchovy na základní škole. V současné době je výuka hudební výchovy ovlivňována nejrůznějšími moderními trendy, při plánování hodiny lze vycházet i ze starších poznatků, například z myšlenek Carla Orffa. Vychází i nové učebnice, které se snaží výuku oživit. I přesto, že existují moderní materiály, stále není výuka hudební výchovy v českých školách tak kvalitní, jak tyto materiály popisují. Hodina hudební výchovy má obsahovat množství kreativních činností rozvíjejících hudební cítění (př. rytmické aktivity, poslechové aktivity apod.) Navzdory tomu se v hodinách často pouze zpívá a žáci, kteří by uspěli v jiných, než pěveckých aktivitách, nemají jinou možnost se hudebně projevit. Výsledkem pak může být i znechucení hudební výchovy, což není cílem pedagogů. Pedagogové by měli žákům nabídnout různé možnosti hudebního vyjádření, a pak už zůstává na žácích, ke které činnosti se nejraději uchýlí.

Ve své diplomové práci bych ráda představila různé způsoby práce s písněmi a poukázala tak na to, že hudební výchova není jen o zpěvu a nemusí být nuda. Vybrala jsem si proto téma „Využití písní Petra Ebena a Jiřího Pavlice v hodinách hudební výchovy na 1. stupni ZŠ“. Písně od těchto autorů jsem poznala před lety v rámci doprovázení dětského pěveckého sboru. Písně mě tehdy zaujaly. Myslím si, že Eben je klasika, která neomrzí, a naopak Pavlica je současný autor, jehož dětská tvorba by neměla zůstat bez povšimnutí. Pro práci s písněmi vytvořím náměty k doprovodům konkrétních písní od zmíněných autorů. Pokusím se tak obohatit ty části hudební výchovy, které dle mého názoru často v hodinách chybí.

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část se věnuje předmětu hudební výchova a jeho pojetí na 1. stupni ZŠ. Práce také objasňuje možnosti nácvičku nových písní. Stěžejní kapitola se z velké části zabývá doprovody písní, kdy je využito různých hudebních nástrojů, hry na tělo a nechybí ani doprovody pohybové. V závěru teoretické části srovnám, jaké doprovody se objevují ve vybraných učebnicích hudební výchovy.

Praktická část se zabývá náměty pro práci s písněmi od výše zmíněných autorů, důraz je kladen především na doprovody k písním a jejich nácvik. Veškeré náměty jsou ověřeny v praxi. Výsledky z ověřování se nacházejí ve druhé části diplomové práce, kde je zmíněno i doporučení, jak s žáky v hodinách pracovat, nebo naopak, co raději při práci vynechat, protože se to v praxi neosvědčilo. V závěru jsou k nalezení přílohy ve formě listů, jež obsahují notové záznamy pro učitele k výuce hodin z praktické části této diplomové práce. Učitelé mohou tyto listy využít v případě, pokud nemají například dostatek času pro čtení celých příprav, ale chtějí hodiny realizovat.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Hudební výchova na ZŠ

Předmět Hudební výchova zařazuje kurikulární dokument zvaný Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) do vzdělávací oblasti Umění a kultura. V našich školách je hudební výchově věnována 1 vyučovací hodina týdně. Obecně je podle RVP ZV cílem hudební výchovy „*vedení k porozumění hudebnímu umění, k aktivnímu vnímání hudby a zpěvu a jejich využívání jako svébytného prostředku komunikace díky využívání vokálních, instrumentálních, hudebně pohybových a poslechových činností. Tyto činnosti vedou k rozvoji osobnosti žáka, ale především k rozvoji jeho hudebnosti. Hudebnost žáka se následně projeví v jeho sluchových, rytmických, pěveckých, intonačních, instrumentálních, hudebně pohybových, hudebně tvořivých a poslechových dovednostech*“ (RVP ZV, 2021, s. 80).

V rámci předmětu Hudební výchova by si žáci měli osvojit především určité hudební dovednosti, ale také by měli pěstovat svůj vztah k hudbě. Veškeré učivo se dělí do jednotlivých ročníků podle náročnosti. Začíná se jednoduchými melodiemi s prostým rytmem, postupně se náročnost zvyšuje. Pedagogové se v rámci předmětu snaží o žákovské muzicírování a vedení žáků v hudbě takovým směrem, aby byli v budoucnu schopni hudbu různými způsoby reprodukovat a neměli k ní odpor (Lýsek, 1972).

Veškeré hudební aktivity vycházejí z činnostního pojetí. Dle Sedláka a Váňové (2013) představují činnosti přirozený proces formování člověka, které ovlivňují celý jeho život. Jejich vykonávání řídí nervová soustava, vliv na ně mají i emoce nebo aktuální stav člověka. Na výsledek činností působí i hudební potřeby člověka, jež vycházejí z osobních požadavků či požadavků, které jedinci ukládá společenský úzus.

Činnostní pojetí má své důvody. Drgáčová (2014) zmiňuje jako jeden z důvodů atraktivitu předmětu jak pro žáky, tak pro učitele. Učitelům se často může přihodit, že ve třídě mají žáky, kteří považují hudební výchovu za nudnou. Učiteli se pak snadno stane, že pocítí zklamání při pohledu na znuděného žáka. Zapojením žáků do hudební výchovy činnostmi se zvyšuje šance, že pedagog žáky zaujme, a zároveň bude mít radost z odvedené práce. Hurník a Eben (1969) jako důvod uvádějí, že díky činnostnímu pojetí vytváří pedagog prostředí pro maximální možnou aktivitu žáků.

1.1 Carl Orff a Česká Orffova společnost

Carl Orff působil především jako pedagog a skladatel. Od malička hrál na klavír a vytvářel různé hudební experimenty. V roce 1912 začal navštěvovat Akademii múzických umění v Mnichově. Byl vyučován klasické hudbě, jejíž prvky začal v této době spojovat s prvky jeho vlastních experimentů. Roku 1961 založil Mozarteum institut, který od roku 1963 vystupuje pod názvem Orffův institut. Institut měl sloužit pro šíření myšlenek Orffova Schulwerku, jenž obsahoval nejen nástroje (Orffův instrumentář), ale také Orffovy pedagogické zkušenosti (Salvet, 2023. Dostupné z: <http://orff.cz/cs/CarlOrff>).

Hlavní myšlenkou Orffova Schulwerku je aktivní podílení žáků na vzniku hudby. Neznamená to ale, že se vyhýbají teoretickým poznatkům. Podle Orffa by si každý žák měl k teoretickým poznatkům dojít právě přes praktické zkušenosti, vyvodit si je. Orffův Schulwerk vyniká svou okamžitou použitelností. Základní rytmické modely se učí „hrou na tělo“, potom se tyto modely hrají na nástroje. Žáci nástroje vezmou do ruky a ihned jsou schopni hrát bez větších teoretických znalostí, jak hrát na daný nástroj. Orff upozorňuje i na kvalitu zpěvního projevu (Hurník & Eben, 1969).

V českém prostředí vznikla roku 1969 publikace s názvem Česká Orffova škola, jejímiž autory jsou Petr Eben a Ilja Hurník. Cílem publikace je aplikace Orffových poznatků v českém školství. Publikace má své specifické rysy. U skladeb aplikuje hlavní orffovské principy na české, moravské a slovenské lidové písně. Oproti německému originálu nabízí podle autorů česká publikace větší metodicko-pedagogické zpracování.

Na myšlenkách Carla Orffa staví také Česká Orffova společnost (dále jen ČOS), která vznikla roku 1995. Zakladatelem byl Pavel Jurkovič spolu s dalšími hudebníky (např. E. Kröschlová, B. Viskupová, L. Kurková, V. Poš, P. Jistel, Z. Střelák, L. Daniel, P. Dostal). Tito lidé obohatili metodiku hudební výchovy o principy Orffova Schulwerku. Patřila do toho i kreativita v hudební výchově, která tehdy chyběla. V současnosti ČOS spolupracuje s Orffovými společnostmi i jinde ve světě. ČOS klade důraz na činnostní pojetí v hudební výchově a dává si za úkol neustále rozšiřovat Orffovy myšlenky do společnosti díky vydávání publikací, pořádání kurzů apod. (Drgáčová & Kotůlková, 2007).

1.2 Složky hudební výchovy

Složky hudební výchovy se volí podle toho, jakého cíle chce pedagog v dané hodině dosáhnout. Prostřednictvím těchto aktivit žáci zdokonalují své individuální schopnosti, které se právě v rámci hodin hudební výchovy rozvíjejí (RVP ZV, 2021).

Podle Hurníka a Ebena (1969) patří mezi jednotlivé složky hodin hudební výchovy oblast zpěvu, improvizace nebo pohybové výchovy, jenom výjimečně je hlavním programem hodiny deklamační hra nebo zvýšení hudebních vědomostí (seznamování s notovým písmem apod.). Hodiny by měly obsahovat drobná cvičení a hry k rozvoji hudebních schopností. Patří sem rytmické rozcvičky, hra na ozvěnu, sluchová cvičení, improvizace nebo cvičení ve hře na melodické nástroje. V hodinách žáci dostávají možnost vše si vyzkoušet.

Konkrétní vybrané aktivity musí pedagog umět uspořádat tak, aby vše navazovalo a dávalo smysl. Daniel (2010) dělí vyučovací hodinu na konkrétní části, jež by měla každá lekce obsahovat. Vyučovací hodina začíná krátkým zopakováním učiva z předchozí hodiny, kam lze zařadit například zpěv písně. Následují čtyři bloky, které trvají 3 – 5 minut. Patří mezi ně hlasová výchova, intonace, rytmický výcvik a improvizace. V této části učitel zařazuje učivo, jež žáci již ovládají, nebo staví na získaných dovednostech a prohlubuje je. Dále přichází hlavní část hodiny, která zabere přibližně 20 minut. V hlavní části se žáci učí nové učivo, kam lze zařadit nácvik písně, poslech skladby, hru na nástroje, tanec, nácvik doprovodu k již naučené písni apod. V závěru hodiny se objevuje 5 – 10 minut dlouhé opakování učiva z konkrétní hodiny. Daniel nezapomíná zmínit, že i přes určitou rutinu nejsou hodiny zcela totožné a držet se tohoto plánu neznamená, že budou hodiny jednotvárné. Všechny části hodiny se pokaždé provádějí jinou metodou a s jinými pomůckami. I proto se dobře rozvíjejí dovednosti žáků a je pouze na učitelích, jakou formou toho docílí.

Složky hudební výchovy zmiňuje i Rámcový vzdělávací program (2021). Jsou zde rozděleny na vokální, instrumentální, hudebně pohybové a poslechové činnosti. Pro každou z činností RVP ZV stanovuje doporučené učivo. RVP ZV také určuje, jaké očekávané výstupy by žáci měli zvládnout na konci dvou období. První období se udává do konce 3. třídy, druhé období pak představuje závěr 5. třídy.

1.3 Doprovody k písním v rámci RVP ZV

RVP ZV obsahuje očekávané výstupy i doporučené učivo, které se vztahuje k doprovodům písní v hodinách hudební výchovy. Mezi očekávané výstupy na konci 1. období se řadí rytmizování a melodizování jednouchých textů (např. přísloví, krátké básně, části textů z písní). K tomu mohou žáci využít jednoduché hudební nástroje, které potřebují také k doprovodné hře. RVP ZV také udává schopnost rozlišení metra, tempa, dynamiky nebo směru melodie pomocí pohybů (RVP ZV, 2021).

Do druhého období patří schopnost žáků využít pro svůj hudební projev zpěv, hru na nástroje nebo tanec. V rámci instrumentální hry žáci využívají jednoduché hudební nástroje. Pomocí nich lze zrealizovat jednoduchý doprovod nebo i samotnou reprodukci daného motivu skladby či písně. Na konci druhého období žáci ovládají jednoduchou improvizaci, tvoří přede hry, mezihry nebo do hry. Žáci jsou schopni v rámci pohybové přípravy ztvárnit hudbu pohybem s využitím tanečních kroků a tvořit jednoduché pohybové improvizace.

Dle doporučeného učiva, které se dotýká realizace doprovodů, by měl učitel realizovat činnosti pěstující hudební rytmus, především v 2/4, 3/4 a 4/4 taktu. Zařazena je také výuka improvizace hudební hry. Žák by měl ovládat i čtení grafického záznamu not.

RVP ZV zařazuje do doporučeného učiva hru na hudební nástroje, kdy žáci reprodukuje hudební motivy nebo témata za pomoci Orffových nástrojů, zobcových fléten, keyboardů atd. Je zde k nalezení rytmizace, melodizace a hudební improvizace, kam se řadí tvorba přede her, mezihry a do her, tvorba jednoduchých hudebních doprovodů, využití hudebních her nebo jednodílné písňové formy. V instrumentálních činnostech se žáci učí také zaznamenávat a číst jednoduchou instrumentální melodii, pro zpestření lze k záznamu využít i notační programy. Mezi činnostmi pro pohybové doprovody se objevují pohybové sestavy na jednoduché lidové tance a jejich využití v tanečních hrách se zpěvem. Pohyb lze dle RVP ZV vyjádřit i pantomimou nebo pohybovou improvizací na znějící hudbu, při které lze využít již osvojené taneční kroky.

2 Nácviik písne

Nácviik nové písne tvoří hlavní část hodiny, jež trvá přibližně 20 minut. Doporučuje se učit jednu novou písni za měsíc. Lýsek (1977) zmiňuje, jak písni v hodině hudební výchovy uvést. První krok představuje učitelův přednes písne, poté následuje diskuze o textovém obsahu písne. Dalším krokem je samotný nácviik zpěvu žáků, pro který existují dva způsoby.

Prvním způsobem nácviiku je intonační nácviik, kdy se využívá znalostí vztahů mezi tóny. Druhý způsob představuje imitační nácviik, při kterém žáci opakují slyšenou melodii. Při nácviiku nové písne se nejprve musí pedagog rozhodnout, jakou metodu pro nácviik využije. To se odvíjí i od toho, co už žáci umějí. Je nutné si uvědomit, že celý nácviik písne ovlivňují i jiné činnosti, které má obsahovat vyučovací hodina (např. hlasový, intonační nebo rytmický výcvik). Tyto skutečnosti bere pedagog v úvahu při výběru nové písne a přizpůsobuje tomu tento výběr. Také je nezbytné vzít v potaz, že z většiny žáků nebudou profesionální hudebníci, tudíž ani nepotřebují znát noty (Daniel, 2010).

2.1 Intonační nácviik písne

Nácviik písne pomocí intonace zahrnuje složitý psychologický proces, který je velmi důležitý pro hudební rozvoj žáků. Pro správný rozvoj intonace musí žáci ovládat několik schopností, k nimž patří hudební sluch, hudební představivost, tonální citění a pěvecké dovednosti. Proces nácviiku je založen na čtení notového zápisu, tzn. že vychází především ze zrakových vjemů, nikoli sluchových. Po přečtení notového zápisu následuje sluchová představa přečteného a realizace této představy hlasem. Závěr procesu tvoří kontrola ztvárněné hlasové realizace pomocí sluchových vjemů a srovnání s notovým zápisem (Sedlák & Váňová, 2013). Lýsek (1977) zdůrazňuje, že úkolem učitele není naučit žáky znalosti not, nýbrž orientovat se v notovém zápisu a podle toho intonovat.

Intonačních metod bylo v historii vymyšleno více. Jedna z nejstarších metod je metoda intervalová, kdy dochází k nácviiku intervalů a jejich reprodukci při zpěvu. Odlišnou metodu představil Max Battke, kdy spojil metodu tonální a intervalovou. Tonální metoda vychází z představy konkrétního tónu díky znalosti jednotlivých stupňů dané stupnice. Na Battkeovu metodu navázal Bohumil Čeněk a ztvárnil tak svou vlastní metodu. František Lýsek vytvořil nápěvkovou metodu, kterou hojně využíval při vedení

sborů. Další formu nácvičku intonace představil Ladislav Daniel s jeho tonální metodou, ve které využívá pro tónovou představu opěrné písně. V neposlední řadě se intonaci věnoval také Zoltán Kodály, který sestavil vlastní systém ze solmizačních slabik (Daniel, 1956, Sedlák & Siebr, 1988).

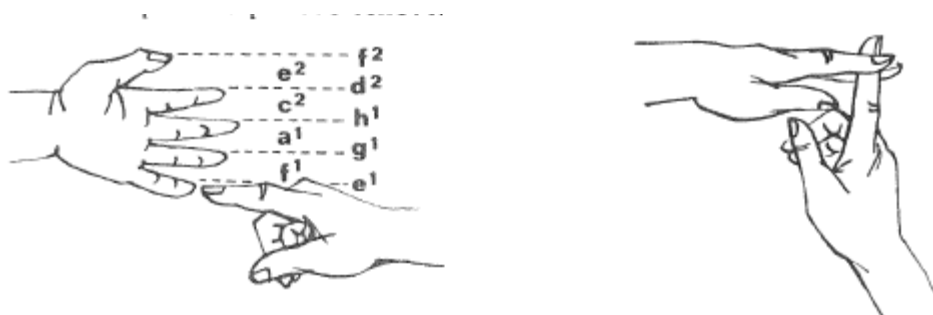
Intonační nácviček písně tonální metodou necílí na zpěv z not, zpěv z not slouží jako prostředek k rozvoji hudebnosti. První z dovedností, kterou žák musí pro zvládnutí intonace ovládat, představuje schopnost rozpoznat sluchem každý stupeň z dané tóniny a také tyto tóny umět zazpívat. Druhou dovedností je zpěv a zápis diatonických postupů, tzn. vzestupných a sestupných tónů dané stupnice nebo opakovaných tónů. Po osvojení těchto dovedností mohou žáci zpívat z not první jednodušší písně (např. Sedí liška pod dubem, Vyletěl holoubek). Nácvičku vždy předchází rozbor písně, kdy žáci určují, zda melodie stoupá, klesá nebo zůstává stejná. Pokud písně obsahují větší intervaly, než jsou sekundy, je vhodné využít tzv. opěrné písně. Počáteční tóny opěrných písní představují zároveň tóny konkrétních stupňů. Díky nim žáci snadno naleznou správný interval neboli volný nástup. Na prvním stupni ZŠ nachází uplatnění opěrná píseň pro volný nástup 1. stupně „Má maměnka cosi má“, 3. stupně „Maličká su“, 5. stupně „To je zlaté posvícení, 8. stupně „Zajíček běží po silnici“ a spodního 5. stupně „Bude zima, bude mráz“. Pro lepší orientaci v notách se používá tzv. tóninový klíč, který se skládá z 1., 3. a 5. tónu konkrétní stupnice (Daniel, 2010; Synek, 2004).

Intonační metodu solmizační představuje Jaromír Klobouk jako metodu, při níž se využívá solmizačních slabik pro správné pochopení tónů a jejich vztahů ve stupnici. Metoda vychází z osvojení diatonických postupů a tónického kvintakordu v dur i moll. Nácviček začíná pěveckou nápodobou zpívaných ukázek. Pro lepší pochopení vztahů mezi tóny v konkrétní ukázce lze ukazovat melodii na intonační tabuli nebo melodii znázornit pohybem. Při aplikaci těchto pomůcek se činnost stává uvědomělou. Schopnost žáků vybavit si melodii k daným solmizačním slabikám stoupá s častým opakováním zpívaných ukázek a návratů k prvnímu a pátému stupni ze stupnice (Lýsek, 1972).

Lýsek předkládá systém, kdy využívá pečlivě vybraných dvanáct lidových písní tvořících takzvané nápěvky. Nápěvky si žáci osvojí imitační metodou. První nápěvek si žáci vybavují pod písní „Halí, belí“, která se skládá z 1., 2. a 3. stupně. Při nácvičku dalších nápěvků se postupně rozsah rozšiřuje o jeden nový tón, který je vždy nejvyšším osvojeným tónem. Při nácvičku se vybrané nápěvky zpívají s textem písně, později se

jmény zpívaných tónů. Trénink začíná v C dur, poté pokračuje v a moll a teprve po nich následují ostatní tóniny. Nápěvky se používají pro podpoření představy dané melodie, po vytvoření představy se od nápěvků upouští. Pro lepší představu intervalů Lýsek využívá prstovou osnovu (viz Obrázek 1). Žáci levou rukou vytvoří „notovou osnovu“, konkrétní tóny si pak ukazují ukazovákem pravé ruky (Sedlák, Kolář & Herden, 1977; Sedlák & Siebr, 1988).

Obrázek 1: Lýskova prstová osnova

Zdroj: Sedlák & Siebr, 1988

2.2 Imitační nácvik písně

Synek (2004) zmiňuje, že při nácviku pomocí imitace žáci napodobují, neboli imitují, po učiteli danou část písně. Tímto způsobem se učí nejen text, ale i melodii a rytmus. Oproti intonačnímu nácviku ztvárňuje imitační nácvik pro učitele jednodušší systém z důvodu snadného a rychlého nácviku. Dále se musí brát zřetel na fakt, že si žáci mohou nechtěně osvojit také návyky, které má sám učitel osvojené špatně. Imitační nácvik je potřebný zejména v úplných začátcích výuky hudební výchovy. Podle Lýska (1972) slouží jako prostředek pro sjednocování zpěvních dovedností třídního kolektivu. Po sjednocení žáků na téměř stejnou úroveň může navazovat nácvik intonační metodou, zvláště pokud pedagog při nácviku využívá jako oporu názorné grafické pomůcky (např. obrázky, čárky, intonační tabule, klávesnice nebo noty). Pedagog žákům díky demonstraci na grafických pomůčkách nabízí lepší podmínky pro pochopení výškových a rytmických vztahů mezi tóny.

Dle Sedláka a Váňové (2013) imitace představuje přirozenou činnost pro všechny žáky, protože patří k aktivitám, které bezpochyby znají. Stejným způsobem se učili i svému mateřskému jazyku. Imitace postrádá hlubší hudební analýzu, zakládá si na užití mechanické paměti.

Lýsek (1972) uvádí, že je nácvik imitací spojen především se sluchovým vnímáním. Postup při nácviku vypadá tak, že učitel zazpívá melodii, nebo její část, žáci si slyšené zapamatují a zopakují. Jak zmiňuje Voborník (1983), jde pouze o reprodukci, která vychází z mechanického opakování a upevňuje se častým tréninkem. Proti intonačnímu nácviku se liší především v tom, že nevyplývá z pochopení výškově tónových vztahů, navíc ani nevyužívá myšlenkové procesy.

3 Možnosti žakovských doprovodů k písni

Hudební doprovod k již známé písni se do vyučovací hodiny zařazuje v rámci nového učiva (Daniel, 2010). Standlerová a Taylor (2019) zmiňují, že je v současné době nutné k využívání doprovodů žáky motivovat, protože lidové písně a jiná tradiční hudba ustupuje do pozadí a žáci na ni nereagují kladně. Proto je potřeba hledat způsoby, jak takové písně žákům zpřístupnit. Naopak Sedlák a Váňová (2013) tvrdí, že jsou doprovody chápány především jako aktivizující prvek. Díky aktivizaci žáky motivuje, přináší jim energii a zvyšuje jejich výkon. Doprovody přináší také hravost, což na žáky působí motivačně. Daniel (2010) uvádí, že již Jan Amos Komenský doporučoval využití hudebních nástrojů v hudební výchově jako prostředek pro zvýšení zájmu o hudbu.

Často doprovody osloví žáky, kteří nemají rádi zpěv. Při aplikaci doprovodů dochází *„k prohloubení zájmu o píseň, k urychlení jejího nácviu a k hlubšímu a všestrannějšímu hudebnímu prožitku“* (Sedlák & Siebr, 1988, s. 211).

Pedagog má na výběr z pohybových, rytmických nebo melodických doprovodů. Pohybové doprovody tvoří vhodnou součást hudební výchovy především u dětí mladšího školního věku, neboť v tomto věku slouží jako přirozený prostředek pro vyjádření prožitků. Díky doprovodům rytmickým a melodickým se žák seznamuje s novými barvami tónů, melodiemi, vysokými a hlubokými tóny, které neleží ve zpívatelné oblasti. Dále musí pedagog vzít v potaz, že pro žáky, kteří jsou opožděni v pěveckém vývoji, tvoří využívání aktivizačních prvků jedinou možnost hudebního projevu (Sedlák, Kolář & Herden, 1977). Dítě představuje tvořivou bytost a pedagog by měl tuto vlastnost podněcovat. Při tvorbě doprovodných materiálů pro žáky využívá učitel již hotové materiály a hledá v nich nové možnosti, které budou zvladatelné a zároveň nové, podporující dětskou kreativitu a fantazii. Pedagog zde nepůsobí jako skladatel, nemá vytvořit něco originálního, jeho úkolem je především umět uspořádat vytvořené aktivizující prvky tak, aby vše navazovalo a žáci si je bez větších problémů osvojili. Pracuje se zde také na trvalosti, tj. žák by si měl získané dovednosti odnést do budoucna. Často může pedagog při pokusech o žakovské doprovody narazit i na komplikace, mezi něž patří malá vytrvalost nebo menší soustředěnost žáků (Sedlák & Siebr, 1988).

Žáci by si měli při doprovázení osvojit určité postupy, na nichž mohou objevit skutečnost, že existují různé způsoby tvorby. Později, když žáci mají určité dovednosti,

je dobré nabídnout jim i určitou svobodu, aby mohli zcela projevit svůj tvořivý přístup, což slouží mimo jiné k rozvoji vnímavosti, citění nebo fantazie (RVP ZV, 2021).

3.1 Pohybový doprovod

Pohybové doprovody k písňím si dávají za cíl především korigovat tělesné pohyby dětí tak, aby prohlubovaly hudební citění a vnímání hudebně výrazových prostředků. Mezi pohybové projevy patří gestikulace nebo mimika, což vede žákově tělo k promlouvání vůči vrstevníkům, rodičům. Pohybem lze ztvárnit, jak hudba na posluchače působí, jakou náladu podněcuje. Tomu by měl být přizpůsoben i výběr konkrétní skladby, aby bylo žákům umožněno prožít všechny emoce. Pohyb spojený s hudbou může sloužit k relaxaci. Při relaxaci jsou svaly nečinné, tím zpravidla dochází k jejich uvolnění. Díky tomu žáci výborně procítí konkrétní hudbu, vhodný je i z důvodu vývojových potřeb žáků. Využití pohybových doprovodů má vliv na celkový tělesný stav, pomáhá v rozvoji jemné i hrubé motoriky, může zlepšit držení těla, obratnost a pohyblivost, rozvíjí kreativitu a estetické citění. Prožitek z hudby ztvárněný pohybem slouží také jako léčebný prostředek v psychoterapeutických ústavech (Jenčková, 2017, Sedlák & Siebr, 1988).

Tento druh doprovodu se hodí převážně pro mladší děti, jelikož připojení pohybového doprovodu k písni odpovídá fyzickému a psychickému vývoji. Hodiny hudební výchovy si díky tomu ponechávají i hravost, která je nepostradatelná. S postupem věku klesá zaujetí žáků pro pohybové doprovody, i přesto je musí hodiny hudební výchovy obsahovat. Propojení hudby s pohybem se totiž stává pro žáky důležitým prvkem pro fyzický přínos z hudby. Záleží jen na učiteli, jak budou hodiny s cílem zdokonalit pohybové doprovody vypadat. Vždy by měl učitel při výběru dbát na to, s jak starými žáky pracuje a s jakými dalšími aktivitami chce pohyb v hodině spojit, aby na sebe vše navazovalo (Hurník & Eben, 1969).

Pro pohybový doprovod je důležitá průprava, která zahrnuje cviky pro správné držení těla, pohyby pažemi pro hru na tělo a nástroje, pérování, výskoky, podupy, chůze, běh, cval a poskočné a přísunné kroky. Jednotlivé části pak učitel vybírá podle vlastního mínění a tvoří z nich celky nebo hry. Důležité je, aby žáci věděli, do jakého rytmu se mají pohybovat. Žáci mohou být při pohybu v nejrůznějších seskupeních, jako jsou dvojice, trojice, čtveřice atd. Mohou tvořit také různé útvary, například řady, kruhy, nebo čtverce, a v nich se různě pohybovat. Možností je stát zády proti sobě, čelem k sobě, nebo bokem. Záleží na učiteli, jak vše naplánuje.

3.2 Rytmický doprovod

Základní rytmičné modely jsou žákům známy i z běžného života, kdy vnímají například tikání hodin, zvuky semaforu při čekání na zelenou nebo impulsy základních lidských funkcí, jako je dech, tep srdce, chůze (Kopřivová, 2013). Rytmičné doprovody odrážejí určitý hudební rytmus. Pojem hudební rytmus zahrnuje několik složek, které od sebe nelze oddělit. Mezi tyto složky patří puls, metrum, délky tónů, hybnost a tempo. Každý z žáků přichází do školy s určitou schopností vnímat hudební rytmus, reagovat na něj, reprodukovat ho a tvořit ho. Tato schopnost se nazývá smysl pro rytmus nebo také rytmičné cítění (Sedlák & Váňová, 2013). Rytmičné cítění vyplývá z dispozice a temperamentu konkrétního žáka, ovlivňují ho také rytmičné schopnosti získané v rámci předškolního vzdělávání. Po zvládnutí rytmičných doprovodů může pedagog snadno navázat doprovody melodickými (Lýsek, 1977).

Rytmičné doprovody hrají žáci hned v počátcích výuky hudební výchovy. doprovody musí být jednoduché a žáci je musí zvládnout zahrát i bez znalosti not (Synek, 2004). Rytmičné doprovody vycházejí z rytmičné přípravy, která by měla předcházet hře prvních doprovodů. V rámci rytmičné přípravy lze využít rytmičný přednes říkadla, rytmičnou deklamaci slov, deklamaci slovních skupin, vymyšlení slov k danému rytmu nebo rytmičované otázky a odpovědi (Hurník & Eben, 1969). Při deklamaci je kladen důraz na pečlivou výslovnost, sledování dirigentských gest a přesnou rytmičaci bez počítání dob. Vše vychází z živého rytmu řeči (Lýsek, 1977). K dalším cvičením pro rozvoj rytmičného cítění doporučují Sedlák a Váňová (2013) například doprovod písně rytmičnými ostinaty, taktování rukou příslušného taktu při zpěvu písně, rozlišování dvoudobého a třídobého taktu nebo nalézání chyb v reprodukovaném rytmu známé písně.

První rytmičnou hru mohou žáci vyzkoušet při „hře na tělo“, kdy se tato aktivita realizuje pomocí tleskání, pleskání, luskání, dupání apod. Při hře na tělo lze tvořit různé rytmičné modely spojené s pohyby těla, které žáci opakují po učiteli, později takové modely tvoří i sami žáci. Představuje výhodu především v tom, že rytmičký doprovod žáci vnímají snáz než melodický. Hra na tělo ztvárňuje jakousi přípravu pro rytmičký doprovod hraný na nástroje (Sedlák & Siebr, 1988). Jenčková (2017a) uvádí, že nejčastěji využívané tleskání lze různě obměňovat podle toho, v jaké poloze jsou při tleskání ruce. Pleskání je možné realizovat úderem ruky o stehna, hrudník, boky atd. Při hravém luskání se žákům vždy nemusí ozvat kýžený zvuk. Jenčková zdůrazňuje, že to

není na obtíž, důležité je, zda žák provádí pohyb luskání rytmicky správně. Dále zmiňuje využití podupů, které mohou žáci provádět na místě vestoje, vsedě, nebo při pohybu v prostoru. Doporučuje zařadit také použití ozvučených předmětů, což zvyšuje žákovu motivaci a rozvíjí rytmickou představivost.

První doprovody hrají žáci v rytmu konkrétní písně. Jedná se o nejjednodušší možnost rytmického doprovodu. Žákům většinou nečiní obtíže, jelikož hrají na každou slabiku. Dalším způsobem je hra na metrum písně, kdy se hraje na každou dobu taktu. Pomůckou při tomto typu rytmického doprovodu může být jeho doplnění slovy, při hře lze také počítat jednotlivé doby. Pokud žáci ovládnou tento druh doprovodu, budou schopni jej využít i v jiných písních a je od té doby možné spojit hru v rytmu a metru dané písně (Pecháček & Váňová, 2001).

Po osvojení těchto jednoduchých doprovodů lze navázat ostinátním rytmickým doprovodem. Ostinátní rytmický doprovod je vhodné vytvořit výběrem jednoho taktu z písně, která bude doprovázena. Takt se bude celou dobu opakovat. Tímto způsobem lze spojit více figur vybraných z konkrétní písně s tím, že každou figuru bude hrát jiný nástroj (Synek, 2004). Pokud se píseň jeví jako příliš rytmicky jednoduchá, je možné, aby vhodný rytmus pro ostinato vytvořil pedagog sám. Ostinato lze také tvořit obměnou rytmických figur, a to především v případě, kdy se píseň skládá z více výrazně odlišených částí (Pecháček & Váňová, 2001). Ostinátní doprovody nejsou složité a žáci si tímto způsobem osvojí základy rytmu a metra. Žáci poté budou schopni vymýšlet podobné doprovody i sami (Synek, 2004).

3.3 Melodický doprovod

Melodické doprovody se rozlišují podle toho, zda se tvoří k písni tónické, harmonické nebo pentatonické. Pokud chce pedagog vytvořit vlastní melodické doprovody, měl by mít určité teoretické znalosti, jak takový doprovod zhotovit. Žáky tímto učivem ale nezatěžuje, učivo se soustředí pouze na praktické výstupy (Hurník & Eben, 1969).

Melodické doprovody jsou náročnější jak pro žáky, tak pro učitele, jelikož spojují rytmické i melodické dovednosti. Větší problémy občas mívají pedagogové s melodickými doprovody. Důvod představuje především skutečnost, že žáci nejsou schopni číst melodii zapsanou v notách a zároveň ji přesně hrát. Proto se doporučuje zařazovat pouze doprovody, které se dají improvizovat, nebo doprovody ostinátní. Problémem se stává i vytvoření konkrétní melodie, která bude hrána na nástroj, a její

sjednocení se zpěvními hlasy. Melodické doprovody většinou doplňují i rytmické Orffovy nástroje, které vytváří vysoké tóny. Proto je vhodné je doplnit melodickými nástroji tvořící basové tóny, jako jsou tympány (Holec, 2009).

3.3.1 Doprovod tónické písně

Tónické písně lze doprovázet po celou dobu tónickým kvintakordem. Synek (2004) uvádí, že je tónický kvintakord tvořen 1., 3., a 5. tónem dané stupnice (pro C dur tóny c, e, g). Doprovod vzniká kombinací těchto tří tónů. Jednou z možností pro realizaci je, když pedagog hráči tón zadá a neustále hraje dokola stejný rytmus. Pecháček a Váňová (2001) zmiňují, že lze akord rozkládat a hrát tak různými způsoby tóny na daný rytmus. Příklad takového doprovodu lze najít na Obrázku 2.

Do doprovodů je možné zapojit i více žáků. V tom případě hraje jeden hráč 1. a 5. stupeň střídavě na metrum písně, přitom mohou další žáci hrát 1., 3. a 5. stupeň současně také na metrum písně, ale o oktávu výš. Doprovod lze zrealizovat jednoduše tak, že pedagog vybere jeden takt z písně, jež chce doprovázet. Vybraný takt se hraje po celou dobu. Tomuto typu doprovodu se říká ostinátní doprovod (Daniel, 2010).

Obrázek 2: Doprovod tónické písně

Jede ježek z kopečka česká lidová

The image shows a musical score for the song 'Jede ježek z kopečka'. It consists of four staves. The top staff is for the voice (Zpěv) with lyrics: 'Je - de je - žek z ko - peč - ka, vr - za - ji mu'. The second staff is for Zvonkohra, the third for Xylofon, and the fourth for Metalofon. The score is in 3/4 time and consists of two systems of four staves each. The lyrics for the second system are: 'ko - leč - ka: vr - zy, vr - zy, vrz, už tam je - den zmrz.'.

Zdroj: Synek, 2004

Pokud jsou tónické písně doprovázeny na melodické nástroje z Orffova instrumentáře, je vhodné vyjmout kameny, které hra konkrétního doprovodu nevyžaduje. Žákům se tak usnadní orientace po nástroji (Synek, 2004).

Při výběru tónické písně má pedagog například tyto možnosti: „Sedí liška pod dubem“, „Má maměnka cosi má“, „Pásli ovce Valaši“ nebo „Stojí vrba košatá“ (Daniel, 2010).

3.3.2 Doprovod harmonické písně

Při doprovodu harmonických písní nestačí využít pouze tónického akordu, je třeba přidat i dominantní akord. Dominanta obsahuje 7. stupeň, tedy citlivý tón. K doprovázení se využívají jednoduché melodie, pro jejichž vznik stačí poskládat základní tóny těchto dvou akordů (1. stupeň – tónika, 5. stupeň – dominanta) v různých rytmech (Hurník & Eben, 1969). Tvorbě doprovodu předchází rozbor jednotlivých tónů melodie písně, jelikož se pro každý tón hodí lépe jiný akord. Příklad harmonického doprovodu lze vidět např. u písně „Skákal pes“ (viz Obrázek 3). Pro tóny z prvních třech taktů a posledního taktu písně se hodí použít tónický akord, proto je doprovod tvořen různými obměnami tónů c, e, g. Ve 4. – 7. taktu pasuje na tóny dominantní

akord, proto jsou v doprovodu využity variace tónů g, d. V tomto případě by šlo zařadit do doprovodu 4. – 7. taktu i tón h, jelikož také patří do dominantního akordu (Synek, 2004).

Obrázek 3: Doprovod harmonické písně

Skákal pes česká lidová - upr. P. Jurkovič

Zpěv
Ská - kal pes přes o - ves, přes ze - le - nou lou - ku.

Zvonkohra

Metalofon

Xylofon

Tympány

5
šel za ním mys - li - vec, pé - ro na klo - bou - ku.

Zdroj: Synek, 2004

Tóny mohou být v melodii písně poskládány i tak, že se střídá tónika a dominanta na každou dobu. V tomto případě hráč hraje při dvoučtvrtovém taktu na první dobu některý z tónů tónického akordu a na druhou dobu hraje tóny tvořící dominantní nonový akord (v C dur g, h, d, f, a). Mimo to se doporučuje postupovat v sekundových intervalech, konkrétní tóny neopakovat a omezit se na rozsah od spodního sedmého do vrchního šestého stupně (Pecháček & Váňová, 2001).

„K technicky náročnějším a harmonicky bohatším doprovodům se přistupuje až po dokonalém zvládnutí doprovodů předchozích a po získání větší instrumentální zručnosti žáků“ (Synek, 2004, s. 59).

Mezi další písně, pro které je vhodný harmonický doprovod, se řadí „Rybička maličká“, „Pec nám spadla“, „Šel zahradník do zahrady“, „Šel tudy, měl dudy“ (Daniel, 2010).

3.3.3 Doprovod pentatonické písně

Pentatonické písně tvoří pouze tóny pentatonické stupnice (pentatoniky). Pentatonika se skládá z pěti tónů a vzniká vypuštěním půltónů (tzn. 4. a 7. stupně) ze stupnice (v C dur

pentatoniku tvoří tóny c, d, e, g, a). Základním tónem pentatoniky je 1. stupeň. „*Na pentatonice je důležité, že odstraněním půltónů vznikne pro dítě snadno intonovatelný systém*“ (Hurník & Eben, 1969, s. 4). U doprovodů pentatonických písní platí pravidlo, že pokud hráč hraje jakýkoliv tón z daných pěti, vždy vše ladí. I přesto je vhodné určit žákům před zahájením hry rytmus (Synek, 2004).

Podle Lýska (1977) začíná Orff metodickou řadu hry na melodické nástroje právě doprovody pentatonických písní. Jako výhodu uvádí, že žáci mohou ihned začít improvizovat. Při improvizaci doporučuje začít výběrem dvou tónů, nejlépe primy a kvinty. Hodí se vytvářet i různé obměny, např. od sloky k další sloce, střídat počty žáků, kteří zpívají apod. Popisuje také, že je vhodné muzicírovat v pentatonické stupnici první dva roky výuky hudební výchovy. Daniel (2010) zmiňuje, že doprovody lze zavést formou improvizace tak, že žáci budou hrát v určitém rytmu daných pět tónů dle vlastního výběru. Při hře na melodické nástroje z Orffova instrumentáře navrhuje vyjmout nepotřebné kameny.

Českých pentatonických písní není mnoho. Vhodné pentatonické písně jsou „To je zlaté posvícení“, „Halí, belí“, „Když jsem husy pásala“, „Pekař peče housky“, „Běží liška k Táboru“ nebo „Dědečku, dědečku, koleda“ (Synek, 2004).

4 Nástroje využívané pro žákovské doprovody

Základ pro tvorbu žákovských doprovodů tvoří Orffovy nástroje. Tyto jednoduché nástroje lze dobře využít pro dětskou hru, na kterou pak někteří z žáků mohou navázat při hře na složitější hudební nástroje. Jednoduché nástroje většinu žáků zaujmou natolik, že s postupem času začínají tvořit vlastní hudební motivy nebo hrají melodie známých písní na melodické nástroje. Tuto žákovskou tvorbu by pedagogové měli podporovat, neboť slouží pro rozvoj hudebního myšlení a fantazie (Sedlák & Siebr, 1988). Mezi složitější hudební nástroje se řadí flétny, smyčcové nástroje, klavír a další. Tyto nástroje využívá pro doprovodnou hru především pedagog, ale nemusí to být pravidlem. Pokud někteří z žáků ovládají hru na tyto nástroje, mohou se zapojit v hodině hudební výchovy i hrou na ně (Daniel, 2010). V současnosti nabývají na oblíbenosti i nové melodické nástroje jako Boomwhackers nebo zvonky (Kopřivová, 2020). Pro doprovody je možné využít ve výuce kromě klasických nástrojů také předměty všedního dne. Řadí se mezi ně například hra s kelímky, propiskami, pravítky, mincemi nebo umělohmotnými láhvemi (Kopřivová, 2013).

4.1 Orffovy nástroje

Nástroje nesou název podle jména svého zakladatele Carla Orffa a jsou součástí Orffova instrumentáře. Hlavní úkol, jaký mají nástroje splňovat, představuje rozvoj rytmického cítění u žáků. Vyznačují se svou okamžitou použitelností, žáci díky nim mohou jednoduše muzicírovat. Při hře na Orffovy nástroje se objevuje poslech, reprodukce slyšeného i žákovská tvořivost. První rytmické modely se žáci učí v rámci „hry na tělo“, poté tyto modely aplikují na rytmických Orffových nástrojích. Po ovládnutí hry na rytmické nástroje se přechází i na nástroje melodické (Hurník & Eben, 1969; Lýsek, 1977). Protože jsou Orffovy nástroje dost hlasité, musí pedagog pečlivě naplánovat, jaké použije, aby nebyly slyšet více nástroje, než dětský zpěv. Hlasitost nástrojů by mohla žáky nutit také ke křiku (Sedlák, Kolář & Herden 1977).

Žáci většinou na nástroje reagují velmi kladně, mají velkou touhu je poznat a vyzkoušet hru na ně. Pro výrobu nástrojů se využívá ve většině případů kvalitní dřevo, jejich povrch je dobře opracován. Velikost a tvar nástrojů se uzpůsobuje pro dětské ruce. Mimo rozvoj rytmu je lze dobře využít i pro posílení jemné motoriky. Pokud hraje více žáků najednou, nutí žáky hra na nástroje vnímat i ostatní hráče, aby všichni drželi stále stejný rytmus. V neposlední řadě lze Orffovy nástroje využít při matematice nebo v rámci prohlubování slovní zásoby (Jenčková, 2017b).

4.1.1 Rytmičké nástroje

Chřestítka

Je to dutý nástroj naplněný určitým materiálem. Nástroj dostal název od slova chřestění, což je zvuk, který lze slyšet při hře na něj. Druhy náplně jsou různé a podle toho se liší i zvuk různých chřestítek. Chřestítka si mohou žáci vyrobit i sami. Stačí využít různé obaly (krabičky, plechovky), které žáci naplní např. rýží, čočkou, hrachem, pískem, korálky apod. (Hurník & Eben, 1969).

Obrázek 4: Chřestítka

Zdroj: *Bici-shop.cz* [online]. [cit. 2023-05-21].

Dostupné z: <https://www.bici-shop.cz/bici-nastroje/eshop/0/0/5/2023-Maracas>

Ozvučná dřívka

Ozvučná, jinak také rytmická, dřívka jsou dřevěný nástroj. V některých zdrojích lze nalézt název *claves*. Ke hře je zapotřebí dvou dřívek. Pro co nejlepší zvuk se jich při hraní musí hráči co nejméně dotýkat. Z toho vyplývá i způsob držení. První možnost představuje držení pouze palcem a ukazovákem, přitom se hůlkami ťuká o sebe. „*Je také možno položit jednu z hůlek přes levou dlaň, zahnutou do podoby duté misky (hůlka leží mezi konečky prstů, které ji však nadržuje, a mezi středem dolní části dlaně) a ťukat o ni druhou hůlkou, což vydává intenzivnější zvukový účinek*“ (Hurník & Eben, 1969, s. 18; Modr, 1997)

Obrázek 5: Ozvučná dřívka

Zdroj: *Bici-shop.cz* [online]. [cit. 2023-05-21].

Dostupné z: <https://www.bici-shop.cz/bici-nastroje/eshop/0/0/5/3150-Dima-very-ozvucna-drivka-cervena>

Kastaněty

Původní kastaněty tvořily dvě dřevěné misky se šňůrkou. Současná podoba se od těchto liší. Tvoří je dvě misky spojené držátkem. Držátko se při hře drží jednou rukou, druhou rukou se ťuká miskami. Tím se vytvoří zvuk (Hurník & Eben, 1969).

Obrázek 6: Kastaněty

Zdroj: *Bici-shop.cz* [online]. [cit. 2023-05-21].

Dostupné z: <https://www.bici-shop.cz/bici-nastroje/eshop/0/0/5/2146-Kastanety>

Prstové činelky

Pro vytvoření zvuku je potřeba pár čínelek. Na čínečkách je připevněná šňůrka, za kterou čínečky hráč drží (jednu v levé ruce, jednu v pravé ruce). Zvuk vzniká úderem čínečkami o sebe. Další možností představuje navléknutí si jedné čínečky na palec a druhé na ukazovák a opět úderem tvořit klapavý zvuk, který tentokrát nebude tolik znít. Při hře touto formou může žák hrát oběma rukama, tzn. hrát na dva páry číneček (Hurník & Eben, 1969; Voborník, 1983).

Obrázek 7: Prstové činelky

Zdroj: *Bici-shop.cz* [online]. [cit. 2023-05-21].

Dostupné z: <https://www.bici-shop.cz/bici-nastroje/eshop/0/0/5/2171-Cinelky>

Větší činely

Oproti prstovým čínečkám se využívá při hře na větší činely paliček. Paličky je možné nahradit alternativami, například pletacími jehlicemi, hůlkami apod. U větších činelů se musí dbát větší obezřetnosti, neboť silněji znějící nástroje tvoří mohutnější zvuk. Čínel drží hráč za šňůrku, přitom dělá údery paličkou. Po úderu lze činely nechat doznít nebo zvuk ukončit dotechem ruky (Hurník & Eben, 1969).

Obrázek 8: Větší činely

Zdroj: *Bici-shop.cz* [online]. [cit. 2023-05-21].

Dostupné z: <https://www.bici-shop.cz/bici-nastroje/eshop/0/0/5/69286-Pochodove-cinely-14-par>

Triangl

Triangl je kovový nástroj trojúhelníkového tvaru. Je zavěšený na niti. Pro vyloudění tónu se využívá další kovová tyčinka. Tón vznikne úderem kovové tyčinky většinou o vodorovnou hranu trianglu. Pokud má hráč cinkat opakovaně, lze tyčkou rychle kmitat uvnitř trianglu (Hurník & Eben, 1969; Voborník, 1983).

Obrázek 9: Triangl

Zdroj: *Bici-shop.cz* [online]. [cit. 2023-05-21].

Dostupné z: <https://www.bici-shop.cz/bici-nastroje/eshop/0/0/5/2038-Triangl>

Tamburína

Slovo tamburína zahrnuje nástroj tvořený dřevěným rámem a koženou blánou napnutou v tomto rámu. Rám může obsahovat také rolničky nebo talířky. Podle toho se poté odlišuje výsledný zvuk. Tamburína se rozeznívá buď úderem prstů, nebo úderem paličkou. Zvuk se při použití paličky bude lišit podle druhu paličky. Při hře na tamburínu s rolničkami/talířky není nutné využívat ani úderu, stačí držet tamburínu jednou rukou a při tom s ní třást (Hurník & Eben, 1969).

Obrázek 10: Tamburína

Zdroj: *Bici-shop.cz* [online]. [cit. 2023-05-21].

Dostupné z: <https://www.bici-shop.cz/bici-nastroje/eshop/0/0/5/2052-Tamburina-8>

Buben, bubínek

Bubny a menší bubínky tvoří dvojí kůže, jež je napnutá v rámu. Buben je většinou opatřený stojánkem, bubínek se drží pouze v ruce. Pro rozeznění se využívají dřevěné paličky, kterými se udeří do kůže. Ve škole lze využít i bubny zvané: bongos, congos, tomtomy (Hurník & Eben, 1969).

Obrázek 11: Bubínek

Zdroj: *Bici-shop.cz* [online]. [cit. 2023-05-21].

Dostupné z: <https://www.bici-shop.cz/bici-nastroje/eshop/0/0/5/563-Bubinek>

Templblok

Při hře na dřevěný nástroj, zvaný templblok, je zapotřebí dřevěných paliček, jež se běžně používají při hře na buben. Do templbloku se neťuká kulatým koncem paličky, nýbrž jejím středem (Hurník & Eben, 1969).

Obrázek 12: Templblok

Zdroj: *Bici-shop.cz* [online]. [cit. 2023-05-21].

Dostupné z: <https://www.bici-shop.cz/bici-nastroje/eshop/0/0/5/1922-Drevene-Temple-bloky>

Tympány

Speciální druh bubnu nese název tympán. Tympány v Orffově Schulwerku jsou různě velké. Blána je tvořena jednou vrstvou kůže. Tympány lze naladit na různou výšku tónu, a tak vytvořit např. kvartu, nebo kvintu dané tóniny. Pro hru je se využívají dřevěné i plstěné paličky (Hurník & Eben, 1969; Voborník, 1983).

Obrázek 13: Tympán

Zdroj: *Muzikantik.cz* [online]. [cit. 2023-05-21].

Dostupné z: <https://www.muzikantik.cz/Otocny-tympán-40cm-plast-d455.htm>

4.1.2 Melodické nástroje

V roce 1930 je poprvé představil Němec K. Maendler tak, jak je známe i dnes. Maendler je vypracoval na přání C. Orffa. Nástroje tvoří kameny, které se nechají vyjmout. Kameny se rozeznívají pomocí paliček. Od rytmických nástrojů se melodické nástroje zásadně liší v tom, že při hře žáci nehrají pouze rytmus, ale i melodii, jelikož každý kámen představuje jiný tón. Nástroje jsou laděny v C dur (Hurník & Eben, 1969).

Při hře hráči většinou sedí, mohou ale i stát. Podle toho se musí přizpůsobit poloha nástroje. Vsedě by měl mít hráč nástroj v úrovni kolen, vstoje v úrovni pasu. Když se hráč na nástroj dívá, vidí nižší tóny po levé straně. Pro vytvoření zvuku je potřeba mít dvě paličky. Úhoz by měl být uvolněný, proto se dbá na to, aby hráči nedrželi paličky s ukazovákem nahoře. Vzniká z toho křečovitost, která kazí výsledný zvuk. Paličku má hráč držet s palcem nahoře, ukazovákem a prostředníkem dole. Hra se pak trénuje v těchto fázích: obě ruce hrají najednou shodný rytmus, rytmus hraje každá ruka zvlášť, ruce se při hře střídají (Hurník & Eben, 1969; Sedlák & Siebr, 1988).

Mezi melodické nástroje patřící do Orffova instrumentáře se řadí **xylofon**, **metalofon** nebo **zvonkohra**. Nástroje lze sehnat v diatonické nebo chromatické podobě. Kameny xylofonu jsou vyrobeny z tvrdého dřeva, při hře na něj lze využít plstěné nebo gumové paličky, v případě potřeby je lze vyměnit za paličky dřevěné. Metalofon tvoří kameny ze slitin lehkých kovů a zvonkohru kameny ze slitin tvrdých kovů. Pro hru na metalofon je vhodné použít plstěnou paličku, při rozeznění zvonkohry se používají paličky

dřevěné. Možností je také palička domácí výroby, kdy se plst' nahradí korkem. Vždy je nutné myslet na to, že každá palička vytvoří odlišný zvuk, i když se hraje na totožný nástroj. Všechny úhozy se doporučuje dopředu vyzkoušet a poté tvořit doprovody. Tyto melodické nástroje je možné využít pro doprovody většiny písní (Hurník & Eben, 1969; Sedlák & Siebr, 1988).

4.2 Flétna

Při výuce hudební výchovy se často využívá hry na zobcové flétny. V současné době se vyrábí flétny ze dřeva, ale také z umělé hmoty. Výhodou fléten je cenová dostupnost, možnost využití už od předškolního věku nebo možnost využití v hodinách hudební výchovy, ale i v domácím prostředí. Flétny se mimo to dobře hodí k dětskému hlasu. Oproti ostatním hudebním nástrojům pořizují žákům flétny rodiče, flétny nejsou k dispozici přímo ve školním instrumentáři. Při výuce na 1. stupni ZŠ se nejhojněji využívá zobcová flétna sopránová. Je vhodné k ní přidat bicí melodické nástroje, jelikož k nim pasuje tón flétny. Zobcová flétna se od předešlých nástrojů liší v tom, že žáci musí mít alespoň základní znalosti o tom, jak na flétnu hrát. Zároveň je zobcová flétna jedním z jednodušších nástrojů, může tedy sloužit jako příprava pro složitější dechové nástroje (Daniel, 2010; Sedlák & Siebr, 1988).

Daniel (2010) doporučuje začít při hře na flétnu nápodobou. Zpočátku si žáci potřebují zautomatizovat potřebné návyky (správné držení, nasazení tónu atp.), pak se mohou učit hře na flétnu dále, například i samostudiem. Existuje také mnoho publikací, které se věnují metodice hry na flétnu, z nichž mohou učitelé čerpat inspiraci.

4.3 Boomwhackers

Boomwhacker je poměrně nový hudební nástroj. Boomwhackers jsou typické svým tvarem trubky, které jsou různě dlouhé. Trubky jsou vyrobeny z barevného plastu. Každá barva představuje jiný tón. *„Boomwhackers se zrodily v rukou Američana Craige Ramsella v arizonském městě Sedona při třídění odpadu. Aby se mu kartonové trubky vešly do kontejneru, bylo nutné je rozřezat. A nápad byl na světě! Roku 1995 vznikl jejich první prototyp, v roce 1997 pak konečná podoba“* (Kopřivová, 2020, s. 33).

Boomwhackers jsou velmi podobné Orffovským melodickým nástrojům, dokonce je mohou i nahradit. Tyto trubky mohou díky barevnému rozlišení sloužit jako dobrá pomůcka pro nauku not nebo také pro správné rytmické cítění či sluchovou analýzu

výšky tónů (Standlerová & Taylor, 2019). Výhodou Boomwhackers je jejich okamžité použití i bez velkých zkušeností s hrou. Boomwhackers se nejčastěji rozeznávají úderem o tělo (např. stehna, paže, ramena), úderem dvěma trubkami o sebe, nebo úderem o jiné předměty. Pro vytvoření tónu je možné využít gumovou paličku, kdy se trubky uloží do speciálního obalu zvaného „Boomophone“. Tím vznikne nástroj podobný xylofonu. K dispozici je ještě tzv. „oktavátor“, který posune výšku tónu o oktávu níž. Při hře musí hráči dávat pozor, aby se trubky nepoškodily, neboť se tím mohou rozladit (Kopřivová, 2020).

Pro hru z not se často využívají barvy, které konkrétní tóny zastupují. Standlerová, Taylor a Tomanová (2019) propojily využití Boomwhackers s výtvarnou výchovou a pro notový záznam využily nejrůznější předměty, např. barevné knoflíky, korálky, kusy stavebnic, víčka z PET lahví apod. Konkrétní ukázky z lekcí, které autorky vytvořily, lze vidět na Obrázku 14 a Obrázku 15.

Obrázek 14: Prostorová instalace s boomwhackery

Zdroj: Standlerová, Taylor & Tomanová, 2019

Obrázek 15: Barevné partitury

Zdroj: Standlerová, Taylor & Tomanová, 2019

V současnosti se nechají koupit hotové barevné noty, lze ale vyučovat i bez not. S využitím Boomwhackers v hudební výchově už také počítají i některé učebnice, např. od nakladatelství Taktik. V nich lze najít různé tipy, jak s Boomwhackers pracovat, a také barevné noty (Taylor et al., 2020a). V České republice se vyrábí podobný nástroj, který nese název Bobotubes. Způsob hry je stejný, nástroj se liší pouze barevným provedením (Bobotubes: Drž správný rytmus celý rok, 2023. Dostupné z: <https://bobo.cz/blog/bobotubes-drz-spravny-rytmus-cely-rok>).

4.4 Melodické zvonky

Zvonky jsou založeny na podobném principu jako Boomwhackers. Jednotlivé tóny jsou rozlišeny barvami. Navíc, stejně jako u Boomwhackers, není pro hru zapotřebí velké množství předchozích zkušeností. Zvonky lze sehnat ve třech variantách: „mačkáci, ruční a kombinované. Mačkáci zvonky, které jsou vhodné zejména pro nejmladší, rozeznáte úderem shora na stlačovací mechanismus, ruční klasickým způsobem úchytem za rukojeť, na kombinované lze rozehrát oběma způsoby.“ (Kopřivová, 2020, s. 34).

5 Nácviik žákovských doprovodů

V rámci hodin hudební výchovy se žáci seznamují i s doprovody k písním, které se naučili. Jak míní Daniel (2010), není úkolem učitele připravovat tyto doprovody, nýbrž musí vědět, jak je žáky naučit. V rámci přípravy na hru doprovodů dále doporučuje postupovat metodami, které jsou již ověřené. Mimo to uvádí, že si žáci přinášejí základní dovednosti, jako je reprodukce rytmu písně, metra, vybraného taktu a první doby taktu, již z mateřské školy.

Nácviik veškerých doprovodů vychází ze správného vytleskávání daného rytmu, jelikož všechny doprovody mají určitý rytmus, ať se jedná o pohybový, rytmický či melodický doprovod. Vhodné je dostatečně ovládat také pleskání, které se pro nácviik využívá v situaci, kdy žáci hrají na nástroj oběma rukama. Natrénují si tak pomocí pleskání, zda se ruce střídají nebo hrají společně. Rytmus žákům předvede nejprve učitel, žáci ho po učiteli opakují. Pokud doprovod písně obsahuje více různých ostinátních figur, nacvičuje se vytleskáváním každá figura zvlášť, pak se figury postupně spojují. V případě, že žákům nácviik činí obtíže, lze vytleskávání doplnit o rytmizovaný text, který jim pomůže vše správně vytleskat. Když žáci rytmus dostatečně ovládají, mohou začít hrát na nástroje, anebo se do rytmu pohybovat (Daniel, 1994; Daniel, 2010, Synek, 2004).

Žáci se postupně seznamují s různými nástroji. Vždy musí před hrou od učitele vědět, jak se daný nástroj, příp. i paličky, drží a jak se na nástroj správně hraje. Vše probíhá názorně, učitel vše žákům předvede. Pokud doprovod tvoří pouze rytmické nástroje, lze nástroje užít ihned po dokonalém nácviiku rytmu pouhým vytleskáváním. Hrát začnou žáci, kterým jde doprovod nejlépe. Zbytek spolužáků při hře zpívá. Postupně se žáci ve hře na nástroj prostřídají (Daniel, 2010). Jakmile žáci zvládnou základní rytmické doprovody, lze je doplňovat o různé jednoduché pohybové doprovody. Při nácviiku pohybu se také postupuje nápodobou, tzn. že učitel žákům předvede daný pohyb, který musí být správně veden rytmicky (Hurník & Eben, 1969).

Dále už pro žáky není tak složité začít hrát i na melodické nástroje, pokud zvládají hru na rytmické nástroje. Postup zůstává obdobný – nejprve se nacvičí doprovod pouze rytmicky (tleskáním nebo pleskáním), poté mohou žáci tento rytmus hrát na nástroje. Před začátkem hry učitel konkrétnímu žákovi ukáže, jak má natrénovaný rytmus na melodický nástroj hrát. Žák si poté doprovod také vyzkouší. Když si je v doprovodu jistý, třída žáka doprovází zpěvem (Daniel, 2010, Hurník & Eben, 1969).

Kopřivová (2020) uvádí, že je při hře na melodické nástroje dobré začít cvičením, při kterém si žáci nástroje osahají a poznají je. Výhodné pro to bude využít tóny z pentatoniky (C, D, E, G, A), jelikož vše ladí a je na žácích, co budou hrát. Každý žák si může vymyslet pro hru svou vlastní figuru a neustále ji bude opakovat.

6 Doprovody písní v učebnicích hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ

Učebnice slouží učitelům hudební výchovy především jako zdroj inspirace. V nemalé míře dopomáhají tomu, aby učitel vybíral učivo, které je přiměřené věku žáků, ale zároveň dostatečně rozvíjí hudební schopnosti žáků. Z vybraného učiva pak učitelé vycházejí při přípravě na konkrétní hodiny. Obsah hodin mohou doplňovat dalšími materiály a aktivitami, které v učebnicích uvedené nejsou. Lze využít například písně od současných autorů, činnosti doporučené v metodických příručkách k učebnicím hudební výchovy nebo různé obrázky. V učebnicích se nachází mnoho písní, ze kterých učitel vybírá ty nejvhodnější, všechny s žáky při výuce nelze stihnout nacvičit. Notové zápisy k písním a doprovodům slouží žákům především pro snadnější orientaci v hudební výstavbě a pro jednodušší zapamatování. U učebnic bývá přiloženo i CD s nahrávkami písní. Mimo to lze nahrávky a další aktivity do hodin hudební výchovy nalézt v interaktivních učebnicích, které aktuálně většina nakladatelství také poskytuje (Sedlák & Siebr, 1988).

6.1 Učebnice z nakladatelství Nová škola

Jedno z nakladatelství, které představuje učebnice hudební výchovy, jež jsou aktuálně využívány na školách, se nazývá Nová škola. Nakladatelství nabízí pro první ročník soubor pracovních listů, který nese název „Začínáme s hudební výchovou: 1. ročník“, učebnice neexistuje. Pracovních listů je celkem jedenáct. Mezi pracovními listy se nachází pouze rytmický doprovod, jenž není nijak konkretizován. Zadání pro žáky zní: „Zapívej si písně a připoj k nim rytmický doprovod.“ Písně jsou ukryté pod obrázky (viz Obrázek 16), žáci je tedy musí nejprve rozluštit, poté mohou začít doprovázet. Obrázky reprezentují tyto písně: „Žabička zelená“, „Šel zahradník do zahrady“, „Holka modrooká“. V dalším listu mají žáci doprovodit „Velikonoční koledu“ (Jaglová, 2016a).

Obrázek 16: Začínáme s hudební výchovou – 1. ročník (rytmický doprovod)

2. Poznej známé písničky podle obrázků, zazpívej si je a připoj k nim rytmický doprovod.

Zdroj: Jaglová, 2016a

Pro 2. – 5. ročník vydalo nakladatelství Nová škola učebnice. Ve všech učebnicích se často nalézají doprovody básniček a říkanek (např. Klouzačka, Šel dědeček do kopečka, Běžel zajíc kolem plotu). Říkanek doprovázejí rytmické nástroje, jako jsou ozvučná dřívka, činely, bubínek atp., dále také xylofony. Objevují se v nich i zmelodizované říkanky, doprovázené ozvučnými dřívky, trianglem nebo xylofonem. Hojně se zde vyskytuje vytleskávání rytmu písní, příp. jeho hra na různé rytmické nástroje. „**Hudební výchova 2**“ představuje doprovod české lidové písně „Marjánko, Marjánko“ (viz Obrázek 17). Píseň je podle předpisu doprovázena hrou na tělo nebo rytmickými nástroji (Jaglová, 2016b).

Obrázek 17: Doprovod písně „Marjánko, Marjánko“

Marjánko, Marjánko

[Mírně rychle] Česká

mf (5) *D* *A* *Emi*

1. Mar- ján- ko, Mar- ján- ko, Mar- ján- ko má, za- važ mi
2. Já bych ti šá- te- ček za- vá- za- la, jen kdy-by

A *D* *D*

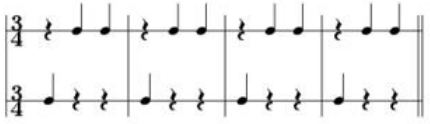

šá- te- ček na u- zle dva, za- važ, za- važ, za- važ,
paň- má- ma ne- brá- ní- la, ta na- še paň- má- ma

A *Emi* *A* *D*

dí- tě zla- tý, a- by se ne- mo- hl roz- vá- za- ti.
tu- ze brá- ní, že ne- máš pe- ní- ze, po- le žád- ný.

* Písničku můžeš doprovodit „hrou na tělo“:

* Písničku můžete doprovodit hrou na rytmické nástroje. Bubínek hraje první, těžkou dobu, hůlky hrají dobu druhou a třetí.

Zdroj: Jaglová, 2016b

„**Hudební výchova 3**“ poskytuje rytmické doprovody k moravské lidové písni „Či je, či je děvče“ a k české lidové písni „Za horami doubravami“. V doprovodech lze oproti učebnici pro 2. ročník nalézt větší množství nástrojů, jako jsou ozvučná dřívka, dřevěný blok, valcha s drhlem, rolničky nebo triangel. K české lidové písni „Tu máš, Vávro“ se kromě rytmických nástrojů používá i melodický metalofon (Jaglová, 2016c).

„**Hudební výchova 4**“ seznamuje žáky kromě rytmických a melodických doprovodů také s doprovody pohybovými. Žáci se učí základní taneční kroky valčíku (viz Obrázek 18), při tanci jsou využity umělé písně „Valčíček“ a „Mravenčí ukolébavka“. Doprovody s využitím nástrojů doporučuje učebnice k těmto písním:

- E. Hradecký: Muzikant – doprovází kastaněty, hůlky;
- J. Nohavica: Voláme sluníčko – doprovází volitelné nástroje (Jaglová, 2016d).

Obrázek 18: Postup při nácviku valčíku v učebnici od Nové školy

V rytmu se pohybujte po třídě:

1. doba – krok dopředu levou nohou
 2. doba – pravá noha přísun
 3. doba – přeneseme váhu na levou nohu
 4. doba – krok dopředu pravou
 5. doba – levá noha přísun
 6. doba – přeneseme váhu na pravou nohu
- 1.–6. dobu opakujeme až do konce rytmického cvičení.

Zdroj: Jaglová, 2016d

Podle „**Hudební výchovy 5**“ žáci doprovázejí píseň „Byla cesta, byla ušlapaná“ ozvučnými dřívky a trianglem. U písně „Měla jsem holoubka“ se objevuje složitější melodický doprovod, jehož autorem je Petr Eben. Autor doporučuje využít flétnu a housle, v případě potřeby lze nahradit např. zvonkohrou (Jaglová, 2016e).

Nová škola nabízí pro všechny ročníky také interaktivní učebnice, ve kterých se nalézají nahrávky písní a různá interaktivní cvičení. V případě, že se u písní nachází i doprovod, žáci si mohou snadno pohlídat, co mají aktuálně hrát, jelikož jsou právě hrané noty při přehrávání označeny červenou barvou. Některé nahrávky nabízejí mimo to spuštění metronomu (MIUč+ Hudební výchova 3, 2023. Dostupné z: https://www.nns.cz/obchod/index.php?item=nab_det&sort_id=882#).

6.2 Učebnice z nakladatelství Taktik

Nakladatelství Taktik vydalo řadu materiálů pro hudební výchovu na 1. stupni ZŠ s názvem „**Hravá hudební výchova**“, jež jsou v současnosti jedny z nejnovější a školy je hojně zařazují do výuky. Aktuálně má ve své nabídce pracovní sešit (dále jen PS), CD s nahrávkami písní a metodické příručky pro 1. – 4. ročník, pro 3. a 4. ročník lze zakoupit také učebnici. Knihy pro 5. ročník nakladatelství připravuje. Každá z publikací

pro 1. – 4. ročník poskytuje okolo 30 písní, ke kterým jsou vytvořeny nejrůznější doprovody (Hravá hudební výchova, 2023. Dostupné z: <https://www.etaktik.cz/1-stupen-zs/hudebni-vychova/hrava-hudebni-vychova/>).

„**Hravá hudební výchova 1**“ nabízí různé doprovody k lidovým písním, objevuje se mezi nimi několik písní od českých autorů dětské tvorby, jako jsou E. Strašek a V. Fischer, M. Kružíková, E. Hradecký a M. Florian nebo J. Horáčková. Dále nabízí písně upravené přímo autorkou učebnic Danielou Taylor. V 1. ročníku se žáci seznamují především s doprovodem pomocí hry na tělo např. k písním „Pod naším okýnkem“, „Jedna, dvě, Honza jde“ nebo „Dva mrazíci“. Hned na první stránce PS pro 1. ročník jsou znázorněny piktogramy pro tlesknutí, plesknutí a dupnutí (viz Obrázek 19), které slouží pro snadnější orientaci v notovém zápisu. Postupně se ke hře na tělo přidávají rytmické bicí nástroje (ozvučná dřívka, triangl) nebo pohybový doprovod, dále PS uvádí první taneční kroky mazurky k písni „Měla babka“. Ostatní pohybové doprovody často nejsou více specifikované, je pouze obecně napsáno např. „tancuj s šátkem“ nebo „zatancuj si se spolužáky čertovský tanec“. Dále jsou žáci v 1. ročníku obeznámeni s hrou na Boomwhackers. Úvodní píseň pro hru na Boomwhackers se nazývá „Barevná stupnice“, její autorkou je Daniela Taylor. Notový záznam této písně tvoří barevné noty pro lepší přehlednost a pochopení, že úder barevnou trubkou zní jako určitý tón. Další píseň, již doprovázejí Boomwhackers, je „Sedí liška pod dubem“ (záznam písně viz Obrázek 20). Barevné trubky jsou využity i pro doprovod zmelodizovaných říkanek „Hody, hody, do provody“ a „Kočka“ (Taylor et al., 2020a).

Obrázek 19: Piktogramy pro hru na tělo v *Hravé hudební výchově 1*

Zdroj: Taylor et al., 2020a

Obrázek 20: Barevný zápis písně „Sedí liška pod dubem“ pro hru na Boomwhackers

Sedí liška pod dubem

lidová píseň grafický záznam: Daniela Taylor

Se - dí li - ška | pod du - bem, | má pí - št'a - lku | a bu - ben, |

na pí - št'a - lku | pí - ská | a na bu - ben | tři - ská. ||

Zdroj: Taylor et al., 2020a

V publikaci „**Hravá hudební výchova 2**“ doprovody vychází stále převážně ze hry na tělo a hry na rytmické bicí nástroje. K piktogramům pro hru na tělo přibývají symboly pro ťukání prstem a luskání. U některých písní již není hra na tělo nijak specifikovaná a je na žácích nebo na učitelích, jaký doprovod vytvoří. V rytmických doprovodech se žáci seznamují s novými nástroji (např. tamburína, chřestítka, dřevěný blok), rytmické aktivity jsou složitější než v prvním ročníku. Objevuje se větší množství doprovodů, kdy hraje více nástrojů najednou rozdílný rytmus. V případě doprovodu s Boomwhackers se hraje při doprovodu stále melodie písně, využívají se ale také harmonické funkce písní a žáci tak hrají na Boomwhackers různé podoby akordů. Doprovázeny jsou většinou lidové písně, přibývají ale i písně umělé od českých autorů dětské tvorby. Dále se objevuje americký tradicionál „Když jsi kamarád“, jenž je doprovázen hrou na tělo, a americká píseň „Vše nejlepší k narozeninám“ (M. Hill). V rámci pohybových činností PS uvádí mimo jiné také základní taneční kroky polky k písni „Kdyby byl Bavorov“ (Taylor et al., 2020b).

Od třetího ročníku lze využívat k PS i učebnici s názvem „**Hravá hudební výchova 3**“. V učebnici i PS se objevují stejné písně, PS obsahuje různá doplňující cvičení k písním. K doprovodům, jež uvádí učebnice, nabízí PS další možnosti jejich realizace. Piktogramy pro hru na tělo jsou rozšířeny o pleskání dvěma prsty na hřbet druhé ruky a tření dlaní. Žáci opakují taneční kroky osvojené ve 2. ročníku, přidávají se taneční kroky valčíku na píseň „Cestička k domovu“ (D. Taylor, K. V. Rais) nebo „Teče voda, teče“. Rytmické doprovody jsou bohatší (viz Obrázek 21), přibývají k nim další nástroje, jako jsou prstové činelky nebo rolničky, ale také předměty z běžného života

(např. kelímky, plechovky). U písní „Chválím tě, Země má“ (J. Uhlíř, Z. Svěrák) a „My jsme žáci 3. B“ (L. Fišer, M. Macourek, D. Taylor) je propojena rytmická hra i s melodickým doprovodem Boomwhackers. V rámci melodických doprovodů je v rámci celé učebnice upřednostněna hra na Boomwhackers, ke konci 3. ročníku se žáci seznamují mimo to se zvonkohrou a zobcovou flétnou při doprovodu písně „Když se zamiluje kůň“ (J. Uhlíř, Z. Svěrák). Začínají se objevovat žákovské doprovody tvořené k vážné hudbě, např. pohybový doprovod k „Vjezdu gladiátorů“ (J. Fučík) nebo ke „Karnevalu zvířat“ (Ch. C. Saint-Saëns), rytmický doprovod „Malé noční hudby k části Menuet“ (W. A. Mozart) bubínkem, tamburínou a ozvučnými dřívky, hra na kastaněty ke „Španělskému tanci“ z Labutího jezera (P. I. Čajkovskij), hra na bubínek, tamburínu, ozvučná dřívka, triangel, prstové činelky společně s hrou na tělo k „Ruskému tanci“ z Louskáčka (P. I. Čajkovskij) nebo hra „Larga“ z 9. symfonie (A. Dvořák) na Boomwhackers. Složení písní je velmi podobné jako v 1. a 2. ročníku – nachází se zde převážně lidové i umělé písně pro děti, vyskytuje se i již zmíněná vážná hudba (Taylor et al., 2021).

Obrázek 21: Rytmický doprovod k písni „Nesem vám noviny“ v Hravé hudební výchově 3

Doprovod' vánoční koledu *Nesem vám noviny* na perkuse.

zahraje pouze na

Zdroj: Taylor et al., 2021

V „Hravé hudební výchově 4“ se opět hojně objevují lidové písně a umělé písně českých autorů hudby pro děti. Navazuje se i na využití vážné hudby, např. při rytmickém doprovodu „Musikalische Schlittenfahrt“ (L. Mozart), také „Malá noční hudba“ (W. A. Mozart) je doplněna hrou na tělo (viz Obrázek 22), která se v učebnici vyskytuje stále, ale méně, než v předchozích ročnících. U písně „Na vzduchu“ (J. Uhlíř, Z. Svěrák) je doprovod tvořen hrou na tělo a Boomwhackers, které lze nahradit např. zvonkohrou. Celkově jsou melodické doprovody často tvořeny mimo Boomwhackers

i melodickými bicími nástroji, jako jsou xylofony, metalofony nebo zvonkohry. Využity jsou k písním „Měla jsem milého hulána“ či „Velikonoční pomlázka“. V závěru učebnice pro 4. ročník se žáci seznamují s doprovodem pentatonických písní melodickými nástroji. Rytmické doprovody jsou tvořeny nástroji, jaké už žáci znají z předchozích ročníků. U písni „Štěstí, zdraví, pokoj svatý“ se využívají k rytmické hře různé druhy ořechů. Žáci si mohou vyzkoušet pochod na píseň „Tráva neroste“, dále tvoří libovolné pohybové doprovody k písním „Bedla“ (E. Hradecký, M. Florian), „Což se mně, má milá“, „Žádnýj neví, co jsou Domažlice“ a dalším. Také se seznamují s tancem čardáš (Taylor et al., 2022).

Obrázek 22: Piktogramy pro hru na tělo k „Malé noční hudbě“

7 Poslechni si ukázkou z *Malé noční hudby* od W. A. Mozarta a doprovod' ji hrou na tělo podle předlohy.

	1	2		3	4		1	2	3	4		1	2	3	4								
	1	2		3	4		1	2		3	4		1	2	3	4							
	1	2		3	4		1	2		3	4		1	2	3	4							
	1	2		3	4		1	2	3	4		1	2	3	4								
	1	2		3	4		1	2		3	4		1	2	3	4							
	1	2		3	4		1	2		3	4		1	2	3	4							
	1	2		3	4		1	2		3	4		1	2	3	4							
	1	2	Trrrrr			1	2	Trrrrr			1		2		3		4						
	1		2		3		4		1		2		3		4		1		2		3		4

Zdroj: Taylor et al., 2022

6.3 Srovnání učebnic z nakladatelství Nová škola a Taktik

Mezi učebnicemi od vydavatelství Nová škola a Taktik je už na první pohled vidět velký rozdíl, jelikož učebnice od Taktiku působí graficky velmi atraktivně. Oproti Nové škole má Taktik téměř ke každé písni další aktivity, které rozvíjejí hudební schopnosti žáků, Taktik také nabízí mnoho doprovodů k písním. K rytmickým aktivitám používají obě nakladatelství podobné nástroje, Taktik zahrnuje i moderní hru s předměty všedního dne. Pokud se jedná o melodické doprovody, je zřejmé, že Nová škola využívá metalofony, xylofony a zvonkohry, Taktik vychází především ze hry na Boomwhackers, k nimž později přidává bicí melodické nástroje. Písni s pohybem poskytuje více také Taktik, ale u některých písní není vedení pohybu nijak určeno. V tom případě je buď na žácích, anebo na učiteli, jak bude pohybový doprovod vypadat. V materiálech od Taktiku se nachází větší množství písní, ke kterým se žáci mají učit základní taneční kroky. Nová škola téměř vůbec pohybové doprovody nenabízí, patrně počítá s tím, že je učitel zařazuje sám dle vlastního uvážení, nebo pracuje s doporučeními v metodických příručkách (Jaglová, 2016e; Taylor et al., 2022).

7 Petr Eben

Petr Eben se narodil v roce 1929 v Žamberku, většinu dětství prožil v Českém Krumlově. Svůj život srovnal se sonátovou formou: „*Mládí – expozice, střední věk – provedení, stáří – repríza, je-li čeho*“ (Vítová, 2004, s. 16)

Podle Vítové (2004) provázela Ebena hudba od dětství, hudební nadání zdědil nejspíš po rodičích. Sám Eben hrál v dětství na klavír a rovnou i skládal drobné skladby. Měl smysl pro improvizaci. Ovládal i hru na varhany, které objevil díky křesťanské víře, ke které byl vychováván. V jeho tvorbě mají varhany jednoznačně své nezastupitelné místo.

Jeho dětství poznamenala i 2. světová válka, neboť jeho otec pocházel z židovské rodiny. Válka začala, když mu bylo 10 let. Během války měl možnost působit jako varhaník v Schlierbachu vždy o prázdninách. Zde se dostal i k různým knihám a prohloubil tak své vzdělání, které pro něj bylo vždy velmi důležité (Vítová, 2004).

Po válce začal navštěvovat Jeremiášovu hudební školu v Českých Budějovicích, kde začal získávat větší zkušenosti s komponováním. Poté pokračoval studiem klavíru a kompozice na AMU v Praze. Varhany v tuto chvíli zůstaly pouze jako nástroj pro vlastní hudební vyžití. Během studií na AMU poznal Ilju Hurníka. Díky Hurníkovi se v té době seznámil i se svou budoucí ženou, Šárkou Hurníkovou, jež byla sestrou Ilji Hurníka. Petr Eben si vzal Šárku Hurníkovou v roce 1953. Šárka byla Ebenovi celý život oporou ve všech směrech. Narodili se jim tři synové: Kryštof, Marek a David. Eben se dál věnoval hudbě, především improvizoval, interpretoval, ale také komponoval. Mimo to začal učit na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (Vítová, 2004, Vondrovicová 1995).

Vítová (2004) uvádí druhy skladeb, kterým se za svůj život věnoval:

- skladby vokální (zahrnují úpravy písní pro sbory i sólisty s nástrojem, kantáty, oratoria, duchovní vokální skladby)
- skladby varhanní (zahrnují skladby pro varhany s jinými nástroji)
- skladby komorní (zahrnují skladby pro sólové nástroje, dua, tria, kvartety, kvintety a jiná seskupení)
- koncerty
- orchestrální skladby
- scénické skladby (opery, balet)

Ebenova tvorba se soustředí především na duchovní směr. Hudbu Eben nevnímá pouze jako reprodukci, ale musí přinášet hlubší smysl (např. v hudbě vidí setkání s Bohem). Kromě duchovní tvorby autora zajímá také dětská tvorba. První zkušenost s dětskými skladbami získal, když začal po dokončení studií na AMU působit jako korepetitor dětského sboru vedeného Bohumilem Kulínským. Díky tomu vznikl jeho první cyklus „Zelená se snítka“. Postupně tyto písně získaly na oblíbenosti a Eben svou tvorbu pro děti dále rozšiřoval. Pro nejmenší děti vytvořil publikaci „Elce pelce kotrmelce“ a „Vyprávění s refrénem“, pro starší děti cykly „V trávě“ a „Jarní popěvky“. Dílo sloužící vyložení pro dětské hudebníky je „Deset poetických etud“ (Pecháček, 2009, Vysloužil, 1999). Eben při své tvorbě pro děti nezapomíná na hravost a muzikálnost. I proto se společně s Iljou Hurníkem pouští do úpravy Orffova Schulwerku pro české prostředí (Hurník & Eben, 1969). Podle Jurkoviče (2005) tvoří „Česká Orffova škola“ skvělý materiál pro učitele hudební výchovy, dále doporučuje pracovat s publikací „Elce pelce kotrmelce“, jelikož je propojena i s pohybovými doprovody.

Eben se na hudbu pro děti zaměřuje proto, že má rád děti a je pro něho potěšení vidět nadšení dětí, když si zpívají jeho písně. Další důvod tvoří skutečnost, že má vlastní děti, kterým chce nějakou tvorbu také nabídnout. Tuto část tvorby jako výzvu, neboť dětský hlas přináší pro skladatele určité hranice, např. intervalový rozsah. Mimo to dětské písně nutí i dospělého člověka sledovat maličkosti, které dětem dělají radost. Důvodem může být i reakce posluchačů na výsledek, jelikož rodiče, prarodiče, tetičky atd. bývají k dětskému přednesu méně kritičtí a ledacos odpustí. Proto bývá i potlesk velmi vřelý, což podle Ebena autora potěší a motivuje k další tvorbě (Vítová, 2004).

8 Jiří Pavlica

Roku 1953 přišel na svět Jiří Pavlica. Narodil se v Uherském Hradišti. Pavlicu vždy hudba zajímala, už v dětství měl možnost pouštět si doma gramofon a tím poznat i různé žánry. Své kouzlo pro něj měla slovácká hudba. Studoval na Střední ekonomické škole v Uherském Hradišti. V té době přišel na to, že jeho oborem je hudba, jelikož ekonomie ho nijak nenadchla. Když odmaturoval, věnoval se hudbě vždy, když na ni měl volnou chvíli, a přitom dále studoval. Mezi obory, které navštěvoval, patřila hra na housle na konzervatoři v Brně, muzikologie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a kompozice u Jaroslava Krčka, nakonec studoval i na JAMU v Brně (Rut, 2010).

Už při studiu na střední škole hrál se souborem Hradišťan. Roku 1975 se ujal jeho vedení a stal se primášem souboru (Pavlicová & Uhlíková, 1997). Přineslo mu to mnoho námahy, protože stále ještě studoval. Práci mu neulehčovala ani tehdejší politická situace, jelikož někteří členové měli zákaz vystupování. Zároveň se při skládání snažil vyhnout tomu, aby jeho hudba byla touto politikou ovlivněna. *„Hledal jsem v nejrůznějších sbírkách a posléze i psal vlastní písně, které by zpívaly o základních věcech člověka od zrození až po smrt a také o duchovních rozměrech lidského života“* (Rut, 2010, s. 13).

Soubor Hradišťan toto nelehké období překonal a nasbíral přitom několik významných cen (např. Zlatou valašku). Z Pavlici se tak stal uznávaný skladatel. V polovině 80. let začal experimentovat a společně s Vlastou Redlem folklórní písně upravovali tak, že písně spojovali s jinými hudebními styly. Vytvořili tak styl, který u nás ještě nebyl (Pavlicová & Uhlíková, 1997; Rut, 2010).

Svůj um Pavlica využil i ve tvorbě pro děti. Jeho dětskou tvorbu lze najít v knihách *„Hrajeme si u maminky“* a *„Studánko rubínko“*, jichž autorkou je Jiřina Rákosníková. V knihách se nacházejí verše, písně, pořekadla, pranostiky, ale také ilustrace, které je doplňují. Autorem ilustrací je akademický malíř Jan Kudláček. U knih je přiloženo i CD, kde si lze poslechnout originální nahrávky Hradišťanu. Při tvorbě písňových textů se Pavlica často inspiruje verši různých básníků. V těchto knihách pro děti využívá verše např. od Jana Skácela, Františka Halase nebo Věry Provazníkové. Pavlica také upravuje již zhudebněné lidové písně (Rákosníková, 2005; Rákosníková, 2009).

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část se zaměřuje na využití písní Petra Ebena a Jiřího Pavlici v hodinách hudební výchovy na 1. stupni ZŠ. Největší důraz je kladen na doprovody k jejich písním, nácvik těchto doprovodů a následné spojení doprovodů se zpěvem písně.

Doprovody k písním se v této části objevují v rámci devíti mnou vytvořených příprav k hodinám hudební výchovy. Přípravy jsou propojeny s dalšími aktivitami, jako je hlasová příprava nebo nácvik zpěvu vybraných písní. U každé přípravy se nachází notový záznam písně a také přehled vzniklých doprovodů. Veškeré činnosti jsem vyzkoušela s žáky v daných ročnících, které jsem v průběhu pozorovala a zjišťovala, zda navržené aktivity zvládají bez obtíží. Z pozorování vychází najevo ke každé z příprav několik praktických doporučení, která praktická část také zahrnuje.

9 Uvedení do výzkumu

Praktická část zahrnuje výzkum, který se věnuje převážně doprovodům k písním. Do výzkumu jsem doprovody zařadila především z důvodu, že jsou v současnosti doprovodné činnosti v hodinách hudební výchovy zařazovány velmi zřídka i přesto, že beze sporu rozvíjejí dětskou hudební tvořivost a vnášejí do hodin zájem o hudbu i u žáků, kteří nedisponují mohutnými hudebními schopnostmi.

V rámci tohoto výzkumu jsem vybrala devět písní od Petra Ebena nebo Jiřího Pavlici, k nimž jsem vytvořila různé doprovody. Vybrané písně s doprovody jsou sestaveny společně s dalšími aktivitami do příprav na hodiny, jež obsahuje praktická část mé diplomové práce. Přípravy jsou vytvořeny pro tři ročníky 1. stupně ZŠ, a to první, třetí a čtvrtý. Pro každý ročník jsou určeny tři písně. Zároveň se v jednotlivých ročnících využívají totožné typy doprovodů a sleduje se, jestli se žáci s nabývajícím zkušenostmi ve hře zlepšují.

Cílem výzkumu je zjistit, zda jsou přípravy na hodiny hudební výchovy realizovatelné ve výuce, nebo zda vyžadují nějaké úpravy, aby bylo možné podle nich v praxi bez problémů učit. Dále jsou v rámci výzkumu ke každé přípravě uvedena konkrétní doporučení, která by měla pedagogům práci zjednodušit. Proto mohou pedagogové tuto práci využít jako jakýsi sborník doprovodných aktivit hodících se do hodin hudební výchovy. Díky tomu, že se u každé přípravě nachází reflexe, mohou zároveň učitelé při výuce předejít komplikacím, které v průběhu mého ověřování nastaly, a naopak se mohou držet postupů, které se dařily.

10 Lokalizace, časové rozvržení, materiální zajištění

Výzkum byl ve 3. a 4. ročníku realizován na základní škole v Táboře. Školu navštěvuje celkem 800 žáků. V jednotlivých ročnících je od tří do šesti tříd. Škola se zaměřuje na sport, na 2. stupni ZŠ jsou také speciální sportovní třídy. Pro výuku hudební výchovy je na škole k dispozici hudebna, kterou mohou využívat učitelé 1. i 2. stupně podle vlastního zájmu. Hudebna nabízí zpěvníky, rytmické nástroje, Boomwhackers a klavír. Na 1. stupni učí hudební výchovu většinou třídní učitelé, kteří zůstávají ve svých třídách a hudebnu navštěvují minimálně. Všichni žáci mají za týden 1 hodinu hudební výchovy.

Úvodní hodina v 1. ročníku byla ověřena na stejné základní škole v Táboře, další dvě hodiny probíhaly na základní škole v Českých Budějovicích, kterou celkově navštěvuje také přibližně 800 žáků. Na 1. i 2. stupni jsou v každém ročníku dvě až tři třídy. Škola v Českých Budějovicích nabízí žákům rozšířenou výuku hudební nebo výtvarné výchovy. Pokud si žáci jednu z možností vyberou, mají místo jedné hodiny 2 hodiny hudební nebo výtvarné výchovy týdně. Škola disponuje hudebnou, jež je vybavena zpěvníky, rytmickými nástroji, xylofony, metalofony, Bobotubes a klavírem. Všichni vyučující hudební výchovy mají u sebe k dispozici klávesy a rytmické nástroje. Jelikož je výuka hudební výchovy rozšířena o jednu vyučovací hodinu, dělí se žáci na skupiny, které vede většinou učitel, kterému je hudební výchova blízká.

Do 3. ročníku chodí celkem 23 žáků, z toho 14 dívek a 9 chlapců. Ve 4. ročníku je 9 dívek a 11 chlapců, celkově tedy 20 žáků. První ročník na ZŠ v Táboře navštěvuje 19 žáků, dívek zde najdeme 10 a chlapců 9. Všichni žáci se učí hudební výchovu od 1. ročníku a vyučuje je jejich třídní učitelka.

První ročník na ZŠ v Českých Budějovicích se na výuku hudební výchovy dělí do skupin. Skupina, se kterou jsem přípravy ověřovala, se skládá z 19 žáků, z toho je v ní 12 dívek a 7 chlapců.

Na tábořské ZŠ jsem ověřila 7 příprav v termínu od 1. 10. 2021 do 22. 4. 2022. Mezi jednotlivými lekcemi byly přibližně měsíční rozestupy. Poslední dvě přípravy byly ověřeny na českobudějovické ZŠ 3. 11. 2022 a 10. 11. 2022, tudíž byl mezi nimi týdenní rozestup.

Škola v Českých Budějovicích nabízela veškeré vybavení pro rytmické a pohybové doprovody, které jsem během výzkumu potřebovala, proto jsem si nástroje zapůjčila tam. Na škole v Táboře jsem ověřovala také melodické doprovody, k nimž byly mimo

jiné využity xylofony a melodické zvonky. Xylofon zde byl pouze jeden, což jsem zjistila v průběhu ověřování první hodiny ve čtvrtém ročníku. Proto jsem si xylofony na další hodiny ve čtvrtém ročníku půjčila z jiných škol. Melodické zvonky jsem si zakoupila sama, jelikož ve škole k dispozici nebyly. Také Boomwhackers jsem měla vlastní. Ze školních pomůcek jsem využila rytmické nástroje a klávesy.

11 Výběr doprovodů a písní k doprovodům

Při výběru doprovodů je nutné myslet na to, zda se k nim bude hodit píseň, jakou bychom s žáky rádi nacvičovali. Pokud si učitel s výběrem není jistý, je nejvhodnější vzít si na pomoc učebnici nebo metodickou příručku k učebnici a řídit se pokyny v nich. Písňe i doprovody by vždy měly odpovídat tomu, jaké schopnosti již žáci ve svém věku mají. V případě, že žáci zvládnou zazpívat píseň melodicky i rytmicky správně, můžeme na ni aplikovat doprovod. Každý učitel sám nejlépe ví, co jeho třída ovládá, a proto by měl na základě zamyšlení o dovednostech žáků v jeho třídě rozhodnout, zda je daný doprovod, vytvořený nebo podle učebnice, vhodný.

Protože jsem žáky před ověřováním příprav do hodin nikdy neučila a tím pádem jsem nevěděla, na jaké úrovni se přesně nacházejí, vychází výběr doprovodů a dalších činností z obecných předpokladů, jaké již žáci v daném věku mají mít osvojené. Ve výběru se objevuje pět písní od Petra Ebena a čtyři písně, které složil Jiří Pavlica.

Doprovody pro 1. ročník

Pro první ročník jsem sestavila přípravy s využitím **pohybových doprovodů a zařadila jsem k nim také rytmický doprovod** pomocí rytmických nástrojů. Pohybové doprovody představují ideální volbu pro tuto věkovou skupinu, jelikož jsou žáci 1. ročníku velmi hraví a vyžadují určitou akci ve výuce. S rostoucím věkem tato potřeba klesá, proto je dobré ji využít právě v 1. ročníku.

V přípravách se objevují tyto písně:

1. Čáp (Petr Eben, Václav Fischer);
2. Ranní probuzení (Jiří Pavlica, František Nechvátal);
3. Konvalinka (Jiří Pavlica, Věra Provazníková).

Doprovody pro 3. ročník

Přípravy pro třetí ročník obsahují **melodické doprovody s využitím Boomwhackers, propojeny jsou s hrou na tělo**. Žáci by ve třetím ročníku měli mít základní povědomí o hře na melodické nástroje, s hrou na tělo by měli mít minimální problémy, protože se s ní mají seznamovat již od prvního ročníku. Zde jsem vybrala Boomwhackers, které by žákům neměli činit komplikace především z důvodu, že každý hráč hraje jeden tón, na který se soustředí a nemusí hlídat tóny okolní.

Ve třetím ročníku jsou využity pentatonické písně. Vyznačují se vlastností, že všechno ladí se vším. Je tedy možné dát žákům k dispozici tóny pentatoniky a nechat je hrát doprovod dle jejich vlastní volby nebo doprovod s pentatonickými tóny vytvořit.

V přípravách jsou následující pentatonické písně:

1. Nový dům (Petr Eben, Jindřich Hilčr);
2. Jaro (Jiří Pavlica, Věra Provazníková);
3. Kosí budíček (Petr Eben, Jindřich Hilčr).

Doprovody pro 4. ročník

Ve čtvrtém ročníku jsou využity doprovody **rytmické a melodické**. Pro rytmické doprovody jsou využívány různé rytmické nástroje (např. ozvučná dřívka, bubínek, triangel, prstové činelky apod.), s nimiž by žáci již měli být dostatečně seznámeni v předchozích ročnících, a hra na nástroje by měla probíhat bez závažných komplikací. V rámci melodických doprovodů se objevují xylofony a melodické zvonky. U xylofonů je situace podobná jako u rytmických nástrojů, žáci hru na ně mají znát a ovládat. Melodické zvonky jsou novinkou na našem trhu, proto je vysoký předpoklad, že je žáci budou mít v rukou poprvé, ale nemusí to tak být každopádně. V tomto případě záleží především na pedagogovi, zda tento nástroj zná a zařazuje jej do výuky.

Pro 4. ročník jsou vytvořeny přípravy k těmto písním:

1. Viju, viju věneček (Jiří Pavlica, text lidový);
2. Kocour (Petr Eben, Václav Fischer);
3. Raketa (Petr Eben, Václav Fischer).

12 Přípravy na hodiny hudební výchovy

Pro účely této diplomové práce jsem vytvořila 9 příprav na hodiny hudební výchovy. U jednotlivých příprav je uvedena vybraná píseň a její autoři, následují použité doprovody a konkrétní ročník i s počtem žáků, v jakém je lekce realizována. Také se zde nachází časová dotace. Jedna z příprav je rozvržena do dvou vyučovacích hodin, tj. 90 minut. Dalších osm příprav jsem z časových důvodů ověřovala v rámci jedné vyučovací hodiny, tj. 45 minut. Toto časové rozvržení se může v praxi lišit. Ideální by bylo, kdyby se rozdělil nácvik písně do jedné vyučovací hodiny, do další nácvik doprovodů a následně by mohlo proběhnout spojení nacvičených doprovodů se zpěvem písně. Bylo by tak možné předejít i některým komplikacím, které mohou nastat právě z nedostatku času, a vše s žáky perfektně nacvičit. V přípravách uvádím také cíle dané lekce a pomůcky nutné pro její realizaci.

Přípravy zahrnují úvodní motivaci, hlasovou přípravu a nácvik vybrané písně, dále se věnují nácviku mnou vytvořených doprovodů k nacvičené písni a v závěru je vždy spojení všech doprovodů se zpěvem písně. Jinak je tomu u přípravy na osmou hodinu, která místo hlasové přípravy obsahuje rytmické cvičení. Všechny přípravy obsahují notové záznamy písní a zápisy doprovodů k nim. Za každou přípravou lze v této práci nalézt reflexi odučené lekce, která může pedagogům ulehčit práci, jelikož zde shrnuji, co se v dané lekci povedlo, co nevyšlo podle mých představ a uvádím také některá doporučení, jak by bylo možné pracovat příště jinak, aby se takovým komplikacím předešlo.

12.1 První hodina

12.1.1 Příprava na první hodinu

Píseň: Čáp (P. Eben, V. Fischer)

Doprovod: rytmický, pohybový

Ročník: 1.

Počet žáků: 19

Časová dotace: 45 minut

Cíle:

Žák rozezná metrum písně a správně se podle něj rytmicky pohybuje.

Žák hraje ostinátní doprovod na rytmické bicí nástroje s pomocí rytmických slabik.

Pomůcky: vlastní nahrávka klavírního doprovodu písně, rytmické bicí nástroje (triangl, ozvučná dřívka, bubínek), tabule, obrázky zpěváka, tanečníka a hráče na nástroje pro rozdělení do skupin

Průběh hodiny:

MOTIVACE

Hodinu začneme rozluštěním hádanky, jíž řešením je slovo čáp. Hádanku žákům přečteme, chvíli je necháme přemýšlet. Po rozluštění jim sdělíme, že si na takového čápa, jaký je v hádance, nyní zahrajeme. Hádanka zní následovně: „*Nohy tenké jako žíně, bydlí přímo na komíně. Dlouhý zoban klapy, klap, ten se hodí k lovu žab*“ (Nohy tenké jako žíně, © 2013 - 2023, dostupné z: <https://www.promaminky.cz/hadanky/nezarazene/nohy-tenke-jako-zine-373>).

HLASOVÁ PŘÍPRAVA

Žáci v rámci hlasové rozcvičky zvukově a pantomimicky ztvárňují, jaký může být čáp (starý, šťastný, nešťastný, našťvaný, unavený). Při ztvárňování čápů se žáci libovolně pohybují v prostoru celé třídy, přitom hraje jako hudební podklad nahrávka písně, kterou se žáci budou zanedlouho učit.

NÁCVIK PÍSNĚ

Obrázek 23: Píseň „Čáp“

Čáp

Starý čáp,
capy, cap,
cape bosý
do rákosí.
Za ním cape čápice,
ráchají se v rybníce.

Starý čáp,
klapy, klap,
chodí k brodu
čeřit vodu.
Čápice ho provází,
loví záhy pod hrází.

Důstojně

f Dmi B^bmi F G Gmi Dmi G Gmi Dmi

Sta - rý čáp, ca - py, cap, ca - pe bo - sý do rá - ko - sí.

p Gmi C B^b *mf* G Gmi Dmi

Za ním ca - pe čá - pí - ce rá - cha - jí se v ryb - ní - ce.

Zdroj: Eben, 1985

Nácvik písně „Čáp“ (viz Obrázek 23) bude probíhat imitační metodou. Nejprve žákům celou píseň zazpíváme a dáme jim za úkol pečlivě poslouchat text písně, protože bude následovat jeho rozbor. Po poslechu se žáků zeptáme: *O čem se v písni zpívá? Co vás v ní zaujalo?*

Když žáci odpovědí na otázky, následuje zpěv písně po frázích, které si žáci musí dobře osvojit. Píseň má dvě sloky, začínáme nácvikem první sloky, teprve pak můžeme přistoupit ke druhé sloce.

Píseň rozdělíme v první sloce na fráze tímto způsobem:

1. *Starý čáp, capy, cap*
2. *cape bosý do rákosí.*
3. *Za ním cape čápice, ráchají se v rybníce* (Eben, 1985, s. 21).

Ve druhé sloce budeme zpívat tyto fráze:

1. *Starý čáp, klapy, klap,*
2. *chodí k brodu čeřit vodu.*
3. *Čápice ho provází, loví žáby pod hrází* (Eben, 1985, s. 21).

Po osvojení výše zmíněných frází přistoupíme k jejich spojování. Vždy nejdříve spojíme 1. a 2. frází, poté k nim přidáme i 3. frází. Nakonec si s žáky zazpíváme celou sloku písně, což lze pro lepší upevnění opakovat i vícekrát. Při zpěvu celé sloky se zároveň vždy na první dobu zhoupneme v kolenou pro přípravu doprovodné hry na triangel.

NÁCVIK DOPROVODŮ

Obrázek 24: Rytmický doprovod k písni „Čáp“

Triangel

Ozvučná dřívka, bubínek

STA - RÝ ČÁP STA - RÝ ČÁP STA - RÝ ČÁP STA - RÝ ČÁP

ost.

Zdroj: vlastní

Nejprve nacvičíme **rytmické doprovody** (viz Obrázek 24). Trénink bude probíhat v následujících krocích:

1. nácvik rytmu, který hraje **triangel**, pomocí vytleskávání se zhoupnutím v kolenou na první dobu taktu;
 - ukázka učitele;
 - vytleskávání rytmu žáky s pomocí učitele;
 - vytleskávání rytmu žáky samostatně;

2. nácvik hry na triangel se zhoupnutím v kolenou;
 - vybraní žáci zkusí hrát nacvičený rytmus na triangel, učitel tleská rytmus s nimi;
 - vybraní žáci zkusí samostatně hrát nacvičený rytmus na triangel;
3. vybraní žáci hrají nacvičený rytmus na triangel, ostatní spolužáci zpívají osvojenou píseň – postupně se všichni žáci ve hře na triangel prostřídají;
4. nácvik rytmu určeného pro **ozvučná dřívka a bubínek** s využitím vytleskávání a slov *starý čáp*;
 - ukázka učitele;
 - vytleskávání rytmu žáky s pomocí učitele;
 - vytleskávání rytmu žáky samostatně;
5. nácvik hry na ozvučná dřívka a bubínek společně s odříkáváním slov *starý čáp*;
 - vybraní žáci zkusí hrát nacvičený rytmus na ozvučná dřívka nebo bubínek, učitel s nimi tleská rytmus a říká slova;
 - vybraní žáci zkusí samostatně hrát nacvičený rytmus na ozvučná dřívka nebo bubínek;
6. vybraní žáci hrají nacvičený rytmus na ozvučná dřívka nebo bubínek, ostatní spolužáci zpívají píseň „Čáp“ – postupně se všichni žáci ve hře prostřídají podobně jako u hry na triangel;
7. propojení hry na triangel, ozvučná dřívka a bubínek;
 - žákům rozdělíme nástroje, kdo nástroj nemá, zpívá píseň.

Dále se žáci naučí **pohybový doprovod**, který probíhá na metrum písně. S žáky nejprve nacvičíme jednotlivé části doprovodu:

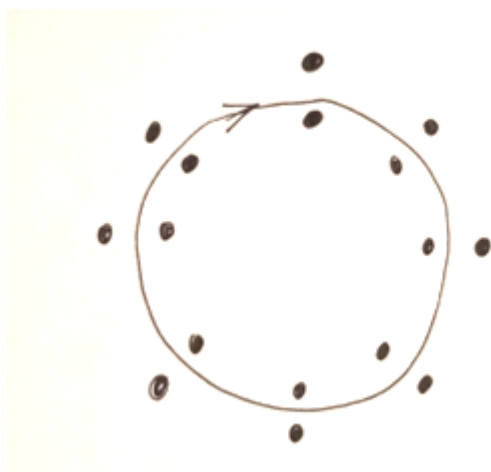
- vytleskávání metra, aby pochopili, na jaký rytmus budou pochodovat;
- „čapí kroky“ (při pochodování vysoko zvedáme kolena) na metrum;
- „klapání zobákem“ (předpažíme, ruce spojíme dlaněmi k sobě a vytvoříme tak čapí zobák; dlaněmi tleskáme o sebe, což působí jako klapání zobáku) na metrum.

Po osvojení těchto částí pokračujeme nábivkem doprovodu v kruhovém rozestavení ve vhodném prostoru ve třídě. Nábivkem doprovodu pro první sloku písni se skládá z těchto kroků:

1. žáci vytvoří dvojice, rozestaví se do kruhu (viz Obrázek 25) tak, aby stáli bokem k sobě;
2. učitel žáky upozorní, jakým směrem půjdou;
3. nábivkem pochodování „čapími kroky“ v kruhu na metrum (učitel vytleskává metrum);
4. nábivkem pochodování v kruhu tak, že se dvojice otočí čelem k sobě a opět na metrum dělají dva čapí kroky dozadu a dva čapí kroky dopředu;
5. propojení 3. a 4. kroku;
 - do části, jež představuje v této přípravě 1. a 2. frázi sloky, žáci pochodují jako ve 3. kroku;
 - do 3. fráze sloky pochodují jako ve 4. kroku;
 - po dokonalém osvojení pohybu lze přidat zpěv písni.

Pro druhou sloku zůstává nábivkem obdobný, pouze k němu přidáme „klapání zobákem“ po celou dobu doprovodu také na metrum písni.

Obrázek 25: Rozestavení do kruhu v rámci pohybového doprovodu k písni „Čáp“

Zdroj: vlastní

PROVEDENÍ

Žáky rozdělíme do skupin pomocí obrázků. Pro skupinu zpěváků připravíme obrázky znázorňující zpěváky (viz Obrázek 26), pro skupinu, jež bude realizovat pohybový doprovod, obrázky tanečníků (viz Obrázek 27) a skupina s rytmickými bicími nástroji obdrží obrázky hráčů na nástroj (viz Obrázek 28). Každý žák si vylosuje jeden obrázek a podle toho mu bude přiřazena jeho úloha.

Obrázek 26: Obrázek zpěváka pro rozdělení do skupin

Zdroj: *Supercoloring.com* [online]. [cit. 2023-06-27].

Dostupné z: <https://www.supercoloring.com/coloring-pages/karaoke-singer>

Obrázek 27: Obrázek tanečníků pro rozdělení do skupin

Zdroj: *Tanecniskola-hit.cz* [online]. [cit. 2023-06-27].

Dostupné z: <http://www.tanecniskola-hit.cz/tanecni-kurzy-dospeli.html>

Obrázek 28: Obrázek hráčů na nástroje pro rozdělení do skupin

Zdroj: *Supercoloring.com* [online]. [cit. 2023-06-27].

Dostupné z: <https://www.supercoloring.com/cs/omalovanky/jazzova-kapela>

Po rozdělení realizujeme vše dohromady. Hráčům rozdělíme nástroje a posadíme je tak, aby se vzájemně nerušili. Skupinu tanečníků rozestavíme do kruhu a skupinu zpěváků postavíme do prostoru třídy, aby nepřekážela tanečníkům. Dále pustíme nahrávku klavírního doprovodu a necháme žáky zahrát a znázornit vše, co se za hodinu společně naučili.

12.1.2 Reflexe první hodiny

První zrealizovaná hodina v prvním ročníku proběhla bez větších komplikací, žáky veškeré aktivity zaujaly. Hned na začátku hodiny, kdy byla vyslovena hádanka, byli žáci okamžitě motivovaní pro práci, stačilo říct slovo čáp. Při řešení hádanky někteří navrhovali, že by to mohl být kominík. Vysvětlili jsme si tedy, že kominík na komíně nebydlí, ale pouze tam pracuje. Pak všem bylo řešení „čáp“ jasné.

Následně žáci ztvárňovali, jaký by mohl být čáp. Jednotlivá přídavná jména jsem zadávala v pořadí, jaké je uvedené v přípravě. U našťvaného čápa se někteří žáci začali „bouchat zobáky“, tak jsem aktivitu zastavila a vysvětlili jsme si, že našťvaní čápi se nebouchají. Všichni pochopili, o co jde a aktivita mohla pokračovat dál. V průběhu jsem zjistila, že byl dobrý nápad nechat na závěr unaveného čápa, protože se žáci zklidnili. K předvádění různých čápů jsem žákům písničku pouštěla nahranou (v nahrávce byl pouze klavír bez zpěvu), jelikož klávesy nebyly ve třídě k dispozici. Díky tomu, že žáci mohli poslouchat písničku už při hlasové rozevčice, měli melodii lépe zakotvenou už na začátku hodiny. To byl dobrý předpoklad pro to, že se potom píseň budou lépe učit.

Následoval nácvič písne, který nám nezabral mnoho času. Konkrétní fráze si žáci velmi rychle osvojili, začala jsem je tedy spojovat, což jim také nečinilo obtíže. Žáci si velmi dobře pamatovali i text. Když uměli celou sloku, zazpívali jsme ji znovu i se zhoupnutím v kolenou na první dobu. Předcházela tomu názorná ukázka, žákům jsem ke zpěvu dirigovala, proto jsem jim vysvětlila, že se zhoupnou na „mávnutí rukou dolů“ (tzn. první dobu při taktování). Po osvojení zpěvu jsem jim pustila také nahraný klavírní doprovod a vyzkoušeli jsme vše dohromady. Podobně jsem postupovala i u druhé sloky, jež jsme v hodině také stihli nacvičit.

Jelikož zpěv žáci zvládali perfektně, pokračovala jsem nácvičtem rytmických doprovodů. Prvním nástrojem byl triangel, který hrál na první dobu se zhoupnutím v kolenou. Žákům jsem řekla, že na toto zhoupnutí vždy tlesknou, abychom natrénovali rytmus. Činnost jsem jim ukázala. Pak tleskali chvíli se mnou, poté jsem je nechala tleskat samostatně. Nic jim nečinilo obtíže, proto jsem dvěma žákům zapůjčila triangel. Dala jsem jim prostor, aby si vybraní vyzkoušeli hru na nástroj. Následně jsem hru na nástroj spojila i se zpěvem (zpívali všichni, kteří nástroj neměli k dispozici). Já jsem s žáky zpívala a zároveň tleskala. Píseň jsme takto přezpívali několikrát, aby se všichni vystřídali ve hře na triangel.

Neviděla jsem nic, co by mělo představovat problém, proto následoval nácvič hry na ozvučná dřívka a bubínek. Opět jsem žákům názorně ukázala rytmus vytleskávání, který jsme pak společně trénovali. Zde byl rozdíl oproti nácvičtem hry na triangel, jelikož se při vytleskávání říkala také slova *starý čáp*. Ale ani to pro žáky nebyla překážka, rytmus si osvojili velmi dobře. Mohla jsem jim tedy rozdělit ozvučná dřívka a bubínek. Postup byl podobný jako u triangu – vybraní hráči první zkusili hru na nástroj samostatně, poté s přidáním zpěvu. Když se stalo, že se žáci při hře ztratili, doporučila jsem jim, ať si nadále říkají slova *starý čáp*. To vždy pomohlo, a tak jsem všechny rytmické nástroje spojila dohromady. S žáky jsem se do rytmu triangu houpala, zároveň jsem tleskala rytmus ozvučných dřivek a bubínku. Také jsem zpívala píseň, aby se všichni žáci udrželi. Nakonec jsem zkusila pustit i klavírní doprovod, jestli žáci udrží tempo. Zvládli vše bez komplikací, a tak následoval doprovod pohybový.

V rámci pohybového doprovodu si žáci vyzkoušeli jeho jednotlivé složky: „čapí kroky“, „klapání zobákem“ na metrum písne. Tomu předcházelo samotné vytleskávání metra, což jsem žákům znázornila na vytleskávání ke klavírnímu doprovodu z nahrávky. Poté si stejnou aktivitu vyzkoušeli sami žáci. Neměli s tím žádný problém. Následovala má

ukázka „čapích kroků“ a „klapání zobákem“ na místě bez pochodování po třídě. Tuto činnost zkusili taktéž. Samotné znázornění pohybů jim komplikace nečinilo, déle trvalo, než pochopili, že také tyto pohyby musí provádět na metrum, které jsme předtím společně vytleskávali. Opakovala jsem proto tuto činnost několikrát ještě před postavením do kruhového uspořádání, aby si pochodování na metrum dostatečně osvojili. Dále si žáci vytvořili dvojice, které jsem srovnala do kruhu. Snažila jsem se jim systém vysvětlit na nákresu znázorněném na tabuli. Toto uspořádání jim činilo velký problém. Mnohokrát se při organizaci stalo, že žáci, které jsem již srovnala, stáli opět jinak a jinde. Když se mi podařilo uspořádání uvést do pořádku, ukázala jsem žákům, jakým způsobem budou pochodovat na 1. a 2. frázi písně. Žáci vše rychle pochopili, pustila jsem tedy nahrávku a po předešle se začali pohybovat. Pochodování se jim dařilo, jen při něm stále kruh zmenšovali. Zde pomohlo postavit se dovnitř kruhu a korigovat žáky, aby nemohli dovnitř. Po překonání těchto překážek jsem mohla pokračovat s nácvičkou doprovodu ke 3. frázi sloky. Začala jsem s jeho ukázkou a poté si doprovod vyzkoušeli žáci. Následně jsem k pohybu začala zpívat 1. sloku písně, v rámci níž se žáci pohybovali. Stále jsem stála uvnitř kruhu. Situace vypadala, že si žáci již vědí rady, přidali jsme proto 2. sloku a „klapání zobákem“ na metrum. Žáci si s dalším opakováním doprovod osvojili, přešla jsem tedy k závěru hodiny a rozdělila jsem je pomocí obrázků do skupin.

Ve skupinách si hráči rozdělili nástroje, vždy byla skupina s ozvučnými dřívky a bubínkem stranou od ostatních, aby ji nikdo nerušil. Zároveň jsem jim doporučila, ať si při hře stále říkají slova *starý čáp*. V jiném koutu třídy byli dva hráči na triangel, kteří se měli při hře neustále pohupovat na první dobu. Jinde také stáli zpěváci. Skupina tanečnicků se umístila před tabuli, kde probíhal i samostatný nácviček pohybu. Na závěr ode mě žáci dostali instrukci, že pustím nahrávku a po zaznění předešle, kterou již všichni bezpečně poznali, začne každý se svým úkolem. Sama jsem se s žáky pohupovala, tleskala i zpívala. Žáci s touto pomocí vše zvládli, menší problémy měli tanečníci, kteří se občas pohybovali mimo metrum.

Hodina žáky bavila, celou dobu se snažili a zapojovali se do všech aktivit. Lekce obsahovala mnoho činností, které jsem s žáky stihla nacvičit, ale kdybych měla více času, jednoznačně bych ho také zaplnila. Velmi náročná pro mě byla organizace hodiny, jelikož byli žáci velmi živí, což se od nich ale v prvním ročníku očekává. Cílem bylo pohybovat se na metrum písně, což téměř všichni žáci za tuto vyučovací hodinu zvládli.

Ti, kteří měli problémy, ovládali pohyb na metrum, pokud nebyl spojený s jinou aktivitou. Pravděpodobně by v tomto případě bylo potřeba více času na nácvik. Další cíl, hra ostinátního doprovodu na rytmické bicí nástroje s pomocí rytmických slabik, byl splněn.

12.1.3 Doporučení pro praxi

Určitě by bylo dobré více se věnovat vytleskávání metra a jeho aplikaci na pohybový doprovod, aby žáci cítili metrum i v pohybových činnostech. Nejrůznější kroky právě na metrum písni by bylo možné trénovat s žáky i v hodinách tělesné výchovy například v rámci atletické abecedy. Teprve poté, kdy žáci díky takovému tréninku pochopí, co znamená pohyb na metrum písni, bych jednotlivé kroky spojovala v sestavu. Rytmičtý doprovod nebyl překážkou, možná také z důvodu, že u každého rytmu byla pomůcka (zhoupnutí v kolenou, využití slov *starý čáp*). Proto bych využila tyto pomůcky opětovně. Komplikace nastala při kruhovém uspořádání pro pohybový doprovod. Pravděpodobně by zde pomohlo, kdyby byl obrys kruhu naznačený křídou nebo švihadlem na podlaze a žáci by se podle toho mohli snadno orientovat. V závěru hodiny bylo využito rozdělení do skupin pomocí losu obrázků, což bych doporučila především v případě, že žáky učitel prozatím nezná, ale tento způsob lze samozřejmě použít kdykoli.

12.2 Druhá hodina

12.2.1 Příprava na druhou hodinu

Píseň: Ranní probuzení (J. Pavlica, F. Nechvátal)

Doprovod: rytmický, pohybový

Ročník: 1.

Počet žáků: 19

Časová dotace: 45 minut

Cíle:

Žák si pamatuje kroky krátké pohybové sestavy.

Žák se dovede pohybovat na metrum písně a při pohybu spolupracuje s druhým členem z dvojice.

Žák hraje ostinátní doprovod na rytmické bicí nástroje.

Pomůcky: rytmické bicí nástroje (triangl, ozvučná dřívka, bubínek), klávesy

Průběh hodiny:

MOTIVACE

Pro motivaci využijeme diskuzi na téma ráno. Žákům můžeme na toto téma podat různé otázky a necháme je odpovídat (např.: *Jak se vám dnes vstávalo?*). Dále položíme otázku *Co děláte hned po tom, když ráno vstanete?*, čímž se dostaneme k tomu, že se žáci ráno protahují.

HLASOVÁ PŘÍPRAVA

V rámci hlasové přípravy navážeme na závěr předchozí otázky v motivaci a protáhneme se. Žáci po nás opakují. Při protahování zíváme a vysokým hlasem říkáme *Jé, to je pěkné ráno!*, *Jé, to je krásné ráno!*

NÁCVIK PÍSNĚ

Obrázek 29: Píseň „Ranní probuzení“

Ranní probuzení

JIRÍ PAVLICA
FRANTIŠEK NECHVÁTAL

♩ = 160

Vstá - vej, - vstá - vej, - ko - ši - láč - ku,
o - blo - ha je bez o - bláč - ku.
Vstá - vej, - vstá - vej, - ko - ši - láč - ku,
o - blo - ha je bez mráč - ku.

Vstávej, vstávej, košiláčku,
obloha je bez obláčku.

Otevř očka jako trnky,
ptáček hraje brnky, brnky

na housličky, na píšťaly –
všechny písně přezpívali.

Zdroj: Rákosníková, 2009

Nácvik písně proběhne imitací. Při nácviku využíváme klávesy. Celou píseň (viz Obrázek 29) žákům zazpíváme a řekneme jim, ať pozorně poslouchají text. Po poslechu písně provedeme společně s žáky rozbor textu. Žáky necháme chvíli povídat. Dále si rozdělíme 1. sloku písně na fráze, které je postupně naučíme:

1. *Vstávej, vstávej, košiláčku;*
2. *obloha je bez obláčku;*
3. *Vstávej, vstávej, košiláčku;*
4. *obloha je bez mráčku* (Rákosníková, 2009, s. 66).

Tyto fráze žákům zazpíváme vždy odděleně, žáci po nás ihned konkrétní frázi opakují. Poté spojíme 1. a 2. frázi, pak přidáme i 3. frázi a následně také 4. frázi. Pokud žákům dělá některá z frází větší problém, opakujeme ji vícekrát.

NÁCVIK DOPROVODŮ

V první řadě natrénujeme **pohybový doprovod**, který se skládá z následující taneční sestavy, jež bude probíhat na metrum písně:

- 2 kroky dopředu;
- 2 kroky dozadu;
- dívat se ze strany na stranu (vlevo, vpravo, vlevo, vpravo);
- 4x poskoky na místě;
- 3 kroky vpřed, na 4. krok otočení (tj. vystřídání pozice s druhým členem z dvojice).

Žákům vždy jednotlivé kroky ukážeme, poté je opakují po nás. Po nácvičku dílčích kroků je spojujeme tak, že vždy celou sestavu zopakujeme od začátku a přidáme k ní jeden nový krok. Pokud žákům něco z toho činí komplikace, opakujeme několikrát, dokud si pohyby neosvojí, teprve poté lze přidat další.

Po dokonalém osvojení těchto kroků začneme vytleskávat metrum a žákům předvedeme, jak bude činnost vypadat. Žáky upozorníme, že na jedno tlesknutí udělají 1 krok, na další tlesknutí 1 otočení, na následující tlesknutí 1 poskok (tj. pohybování se na metrum písně). V této fázi žáky necháme, aby si sestavu vyzkoušeli na metrum, jež vytleskáváme. Pokud jim to nečiní problémy, rozdělíme žáky do dvojic a rozestavíme je do dvou řad tak, aby vždy dvojice stála čelem k sobě. Nyní zpíváme píseň a tleskáme, žáci do toho tancují. Na poslední krok sestavy proběhne vystřídání pozic. Lze opakovat vícekrát.

Obrázek 30: Rytmický doprovod k písni „Ranní probuzení“

Ozvučná dřívka,
bubínek

KO-ŠI-HI - LÁ-ČKU KO-ŠI-HI - LÁ-ČKU KO-ŠI-HI - LÁ-ČKU KO-ŠI-HI - LÁ-ČKU ost.

Triangel

ost.

Zdroj: vlastní

Následně si žáci osvojí **rytmické doprovody** (viz Obrázek 30). Nacvičíme je v těchto fázích:

1. ozvučná dřívka, bubínek;

- a) vytleskávání rytmu se slovem *košihiláčku*;
 - ukázka učitele;
 - žáci opakují společně s učitelem;
 - žáci vytleskávají sami;
- b) aplikace nástrojů na nacvičený rytmus;
 - žáci hrají i se slovem *košihiláčku*;
 - žáci hrají samostatně rytmus beze slov;
- c) zpěv písně ke hře na nástroje;

2. triangl (žákům sdělíme, že hraje, když se v 1. sloce písně zpívá slabika *vstá*);

- a) vytleskávání rytmu;
 - ukázka učitele (zpívá píseň a na slabiku *vstá* tleská);
 - žáci opakují společně s učitelem (učitel stále zpívá píseň a na slabiku *vstá* tleská);
 - žáci vytleskávají sami;
- b) hra nacvičeného rytmu na triangl;
 - vybraní žáci hrají a zbytek žáků zpívá píseň.

V průběhu nácvičku hry na nástroje se musí všichni žáci prostřídat, pokud nejsou nástroje k dispozici pro všechny.

PROVEDENÍ

Po osvojení hry na vybrané nástroje samostatně je propojíme. Připravíme si lístečky se jmény žáků a postupně losujeme, kdo bude patřit do které skupiny. Někteří žáci hrají na ozvučná dřívka a bubínek, jiní na triangly. Každá skupina hráčů na nástroje má ve třídě svůj kout a nesmí se vzájemně rušit. Dále se ve třídě nachází skupina, která tancuje nacvičenou sestavu a zaujímá místo, kde je dostatek prostoru pro pohybové aktivity. Zbytek žáků zpívá 1. sloku písně „Ranní probuzení“.

12.2.2 Reflexe druhé hodiny

Další příprava pro první ročník již byla ověřena na jiné základní škole, tedy také s jinými žáky. Počet žáků byl totožný a dovednosti žáků byly také srovnatelné. Na úvod druhé hodiny jsem se žáků ptala, jak se jim dnes vstávalo, a poté, co ráno dělají. Všichni žáci byli hodně sdílní, chtěli mi všechno říct. Často říkali, že si ráno čistí zuby, oblékají se apod. Ptala jsem se jich proto ještě, co dělají mezi probouzením a čištěním zubů, abych je ke správné odpovědi dovedla. Nakonec jsme společně došli k závěru, že se ráno protahují.

Následně si všichni stoupli a začala jsem předvádět, jak se protahují. Žáky jsem poté nabádala, ať se také protáhnou. Pak jsem jim dala pokyn, ať si zívnu a nechala jsem jim chvíli čas. Nakonec po mně vysokým hlasem zopakovali věty „Jé, to je pěkné ráno!“, „Jé, to je krásné ráno!“ Žáci tuto úvodní část hodiny pochopili bez problémů a bylo tedy možné na hlasovou přípravu navázat nácvikem písně.

Před samotným zpěvem písně jsem žákům sdělila, že mají bedlivě poslouchat text písně, která souvisí právě s ranním probouzením. Celou píseň jsem dětem jednou zazpívala, ke zpěvu jsem použila také doprovod kláves. Následovala debata o textovém obsahu. Několik žáků vlastními slovy shrnulo, o čem se zpívalo. Někteří žáci rozuměli, že se v písni objevuje slovo miláčku. Pochopila jsem, že myslí slovo košiláčku, a ptala jsem se jich proto, co slovo košiláčku znamená. Žáci nevěděli. Vysvětlili jsme si, že to je někdo v košili, pravděpodobně noční. Dále proběhl trénink 1. sloky písně, další sloky jsem s žáky nezpívala, pouze si je v úvodu poslechli. Vždy po mně žáci opakovali 4 takty, jež jsou v této přípravě rozepsány do jednotlivých frází. Následně jsme je spojovali dohromady. Nácvik písně jim nečinil žádné komplikace, výborně si pamatovali jak text, tak melodii písně. Celou píseň jsme si ještě pro upevnění několikrát zazpívali. Píseň se žákům líbila, zpěv je bavil.

V tuto chvíli jsem dodala pohybový doprovod. Třída byla celkem malá, doprovod jsme tedy nacvičovali od začátku vzadu ve třídě, jelikož tam byl koberec a dostatek místa. Jednotlivé kroky jsme nejprve trénovali odděleně. Některé jsem musela sama předvést vícekrát, protože pár chlapců nedávalo pozor. S imitací kroků žáci problém neměli, začala jsem jim tedy tleskat a řekla jim, že na každé tlesknutí udělají 1 krok, 1 otočení, 1 poskok. Vše jsem jim předvedla. Při prvním pokusu se někteří udrželi bez problémů, ale jiní ne, proto jsem se rozhodla pro zopakování a tleskala jsem trochu pomaleji. V tomto případě už to bylo mnohem lepší, zkusili jsme tudíž celou sestavu naposledy.

Poté jsem žáky vyzvala, aby vytvořili dvojice a srovnala jsem je do dvou řad tak, aby stáli čelem proti sobě. Žákům jsem ukázala, jak bude nyní ve dvojicích sestava vypadat. Upozornila jsem především na změnu v závěru, kdy se členové dvojice prostřídají. Při ukázce jsem zároveň zpívala píseň. Žáky jsem pak nechala, ať si to také vyzkouší, ale zatím jsem jim k tomu pouze tleskala, nezpívala jsem. Pár z nich mělo při tanci problém, někteří vyrušovali, proto jsem je přerovnála, aby neměli možnost rušit. Po reorganizaci se všichni třefovali téměř přesně do metra, a tak jsem jim k tomu píseň také zazpívala. Pár žáků zpívalo i bez vyzvání píseň se mnou.

Dále jsem s nimi natrénovala rytmické doprovody. Začali jsme pouze vytleskávat rytmus, který mají hrát ozvučná dřívka s bubínkem. Po ukázce rytmu se slovem *košihiláčku* dostali prostor žáci. Velmi problémová byla slabika *HI*. Místo předepsaného rytmu vytleskávali čtyři čtvrté noty. Zastavila jsem je, předvedla jsem rytmus znovu s tím, že jsem slabiku *HI* zdůraznila. Ukázala jsem jim i to, co tleskají oni a jak by to mělo být správně. Postupně žáci pochopili, jaký rytmus vyžadují. Rozdala jsem jim pak Orffovy nástroje – k dispozici byla ozvučná dřívka, bubínek, pro tento rytmus jsem využila také rumba koule. Nástroje měla přibližně polovina dětí, posadila jsem je do řady u dveří, zbytek seděl v řadě u okna. Prostřední řada zůstala prázdná. Hráti na nástroje začali žáci úplně samostatně, poté do toho začali zpívat ti zbylí. S žáky jsem tleskala a zpívala, ale hráčům na nástroje dělalo problém udržet rytmus. Vybrala jsem proto ze skupiny asi 5 hráčů, kteří dostali za úkol říkat při hře slovo *košihiláčku*. Poté jsme zkusili propojit hru se zpěvem znovu. Výsledek byl hned lepší.

Dále se skupiny prostřídaly, aby si všichni hru vyzkoušeli. Postup byl opět stejný – dvě skupiny sedí odděleně, část z hráčů říká *košihiláčku*.

Nakonec jsem přidala hru na triangel. Při první ukázce zpívali všichni společně se mnou a sledovali, kdy tleskám. Po ukázce jsem se jich ptala, jestli si všimli, kdy jsem tleskala. Říkali, že na slovo *vstávej*. To byla vlastně správná odpověď – řekla jsem jim, že budou hrát na slabiku *VSTÁ*. Zkusili jsme znovu zpěv písně s tleskáním rytmu. Hru na triangel si poté vyzkoušeli pouze tři žáci, zájem o triangel měla ale většina žáků. Vícekrát už jsme nestihli píseň s hrou na triangel zopakovat, protože hodina končila. Nedošlo tudíž ani k závěrečnému propojení všech jednotlivých částí uvedených v rámci provedení.

Myslím si, že se celkově tato hodina povedla, žáci byli velmi aktivní, pozorní a práce je bavila. Příprava si klade cíle, které byly naplněny. Menší odchylka byla u pohybu na

metrum písňe. Občas se žákům nepovedlo trefit úplně přesně do metra, ale po většinu času zvládali aktivitu velmi obstojně. V průběhu hodiny probíhala organizace bez problémů až na menší komplikaci při pohybu, kdy někteří chlapci záměrně vyrušovali. Po přeskupení tyto problémy ustaly.

12.2.3 Doporučení pro praxi

Jednoznačně bych tuto přípravu rozdělila do více vyučovacích hodin. Jednotlivé části přípravy jsem s žáky zvládla nacvičit, ale již jsem nestihla konečné provedení i přesto, že žáci hodinu nijak zvlášť nenarušovali a pracovali přesně tak, jak jim bylo řečeno. Zároveň má píseň další sloky, které by mohly být v dalších vyučovacích jednotkách také nacvičeny. Možné rozdělení by vypadalo tak, že v jedné vyučovací hodině by se žáci naučili 1. sloku písňe a osvojili by si jednotlivé pohybové variace. V další vyučovací hodině by proběhl nácvik dalších slok písňe (byl by pravděpodobně rychlejší, než nácvik 1. sloky, jelikož by žáci již znali melodii) a nácvik rytmických doprovodů. Propojení všech těchto činností by mohlo být provedeno také ve druhé vyučovací hodině, anebo v následující, třetí, hodině. Zde by záleželo na konkrétní třídě, zda je již schopna činnosti propojit.

V rámci nácviku doprovodů byl komplikovanější rytmus pro ozvučná dřívka s bubínkem. Důvodem mohlo být to, že slabika *HI* není tak výrazná a je do slova *košiláčku* vložena pouze při zpěvu. Pravděpodobně žáci tedy vytleskávali jen slovo *košiláčku* bez slabiky *HI*. Při použití tohoto slova by bylo nutné velmi dobře artikulovat a zdůrazňovat slabiku *HI*. Řešení také může představovat volba jiného slova nebo slovního spojení, které se neobjevuje v textu písňe (např. *je to je he-zké*), alternativou by bylo i využití rytmických slabik *TÁ TA-TE TÁ TÁ*.

12.3 Třetí hodina

12.3.1 Příprava na třetí hodinu

Píseň: Konvalinka (J. Pavlica, V. Provazníková)

Doprovod: rytmický, pohybový

Ročník: 1.

Počet žáků: 19

Časová dotace: 45 minut

Cíle:

Žák samostatně přesně tleská do předem určených částí písně.

Žák dovede propojit pohybový doprovod s občasným tleskáním.

Žák dovede nacvičený pohybový doprovod zatancovat do znějící melodie písně společně s rytmickým doprovodem.

Pomůcky: interaktivní tabule nebo vytištěný obrázek konvalinky, rytmické bicí nástroje (ozvučná dřívka), klávesy

Průběh hodiny:

MOTIVACE

K motivaci využijeme obrázek konvalinky (viz Obrázek 31), který promítneme na tabuli nebo jej máme dopředu připravený na papíře a žákům jej ukážeme. Jejich úkol je uhodnout, jaká květina se na obrázku nachází. Po rozluštění slova *konvalinka* žákům sdělíme, že květy konvalinky vypadají jako bílé džbánky, které o sebe mohou cinkat. Tím přejdeme na hlasovou přípravu.

Obrázek 31: Konvalinka vonná

Zdroj: *Priroda.cz* [online]. [cit. 2023-06-11]. Dostupné z: <https://www.priroda.cz/clanky.php?detail=955>

HLASOVÁ PŘÍPRAVA

Stoupneme si, vzpažíme, ruce spojíme nad hlavou dlaněmi k sobě. Tak vytvoříme jakousi zvoničku, hlava představuje zvon (Obrázek 32). Hlavou pohybuje do stran a zároveň vydáváme vysokým hlasem zvuky *cink*, *cililink* apod. Žáci po nás opakují. Dále přidáme obměny a můžeme cinkat jako veselé, smutné, unavené, rychlé nebo pomalé zvonky.

Obrázek 32: Postoj při hlasové přípravě

Zdroj: vlastní

NÁCVIK PÍSNĚ

Obrázek 33: Píseň „Konvalinka“

Konvalinka

JIRÍ PAVLICA
VĚRA PROVAZNIKOVÁ

♩ = 126

Sto - jí v trá - vě ho - spo - dyň - ka,
džbá - nky se sme - ta - nou cin - ká.
Džbá - nkem o džbá - ne - ček zvo - ní, všu - de ko - lem
ní to vo - ní. Sto - jí v trá - vě
ho - spo - dyň - ka.

Stojí v trávě hospodyňka,
džbánky se smetanou cinká.
Džbánkem o džbáneček zvoní,
všude kolem ní to voní.

Jeden zvoní, druhý cinká –
cinky, cinky KONVALINKA.

Zdroj: Rákosníková, 2009

Nacvičování písně „Konvalinka“ (viz Obrázek 33) proběhne imitační metodou. Píseň žákům zazpíváme, můžeme ke zpěvu využít doprovod pomocí kláves. Žáci poslouchají a dávají pozor, o čem se v písni zpívá. Následuje rozbor textu. Dále rozdělíme píseň na fráze:

1. *Stojí v trávě hospodyňka;*
2. *džbánky se smetanou cinká.;*
3. *Džbánkem o džbáneček zvoní;*
4. *všude kolem ní to voní.;*
5. *Stojí v trávě hospodyňka* (Rákosníková, 2009, s. 25).

Žákům jednotlivé fráze předzpíváme a ihned je po nás opakují. Po nácviku frází je spojujeme dohromady. Nejprve spojíme 1. a 2. frází a postupně na ně nabalujeme další. Vždy při dodání další fráze píseň opakujeme celou od začátku.

Pokud žáci umějí celou píseň zpívat bez problémů, rovnou ke zpěvu přidáme i tleskání (viz Obrázek 34). Ukážeme jim, kdy se má tleskat, následně po nás žáci opakují.

NÁCVIK DOPROVODŮ

Obrázek 34: Rytmický doprovod k písni „Konvalinka“

The image shows two musical staves for rhythmic accompaniment in 2/4 time. The top staff, labeled 'Tlesknutí', consists of four measures of rests, followed by a double bar line, and then the 18th measure containing two eighth notes. The bottom staff, labeled 'Ozvučná dřívka', consists of four measures of eighth notes with the lyrics 'HO-SPO-DYŇ' written below each measure, followed by a double bar line and a final eighth note labeled 'ost.'.

Zdroj: vlastní

Nácvik započneme tréninkem rytmického doprovodu, který se má hrát na **ozvučná dřívka**. Budeme postupovat v těchto krocích:

1. učitelova ukázka rytmu vytleskáváním společně se slabikami *hospodyň* tak, jak je vidět na Obrázku 34;
2. nácvik rytmu vytleskáváním se slabikami *hospodyň* žáky, učitel jim pomáhá;
3. nácvik rytmu vytleskáváním se slabikami *hospodyň* žáky bez pomoci učitele;
4. aplikace nacvičeného rytmu na ozvučná dřívka se slabikami *hospodyň*;
5. aplikace nacvičeného rytmu na ozvučná dřívka ke zpěvu písně „Konvalinka“.

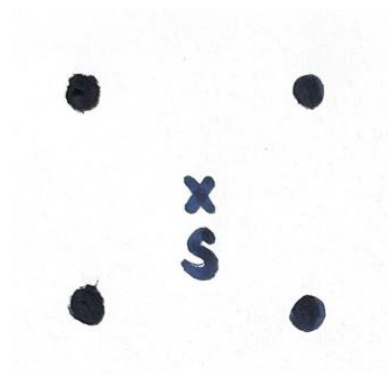
Když budou mít žáci rytmus s ozvučnými dřívky osvojený, pokračujeme nácvikem pohybu. **Pohybový doprovod** je sestaven z několika kroků, které se budou v obou slokách písni opakovat stejným způsobem. Taneční sestava vypadá následovně (veškeré kroky vedeme na metrum písni):

1. stoupneme si, dáme ruce v bok (ruce v bok máme po celou dobu i v následujících fázích) a vytáčíme se střídavě za pravým a levým loktem celkem 6x, při otočení se zhoupneme v kolenou, zastavíme se a 2x tleskneme;
2. opakujeme 1. fázi;
3. 2x poskočným krokem vpřed;
4. 4x poskočným krokem vzad;
5. 2x poskočným krokem vpřed;
6. 4x zhoupnutí v kolenou na místě;
7. opakujeme 1. fázi.

Konkrétní fáze žákům názorně ukážeme, okamžitě je po nás opakují. Do pohybu vytleskáváme metrum, jelikož se jednotlivé pohyby právě na metrum odehrávají. Po nácviku oddělených fází je postupně pospojujeme dohromady. Pokud žákům spojení všech částí nečiní problémy, lze zkusit sestavu se zpěvem písni. Stále ke zpěvu písni můžeme vytleskávat metrum.

Nakonec žáky rozdělíme do čtveřic a rozestavíme je tak, aby při pohledu shora tvořily čtveřice vrcholy čtverce. Toto rozestavení lze vidět na Obrázku 35. Každý ze čtveřice kouká směrem do středu. Nacvičenou sestavu si žáci zatancují v tomto rozestavení se zpěvem písni.

Obrázek 35: Rozestavení čtveřic při pohybovém doprovodu písni „Konvalinka“

Zdroj: vlastní

PROVEDENÍ

Při rozdělování do skupin vybere sám učitel, koho kam zařadí. Začneme rozdělením tanečníků do čtveřic, pokračujeme přidělováním ozvučných dřívek a na koho dřívka nezbydou, ten bude zpívat píseň společně s učitelem. Učitel hraje na klávesy předeheru, po jejím zaznění začnou hráči hrát na nástroje, tanečníci tancovat a zpěváci zpívat.

12.3.2 Reflexe třetí hodiny

Poslední hodina ověřená v 1. ročníku proběhla bez značných komplikací. Hned od začátku hodiny bylo na žácích vidět, že se těší, co bude tentokrát za aktivity, jelikož už mě z předchozí hodiny znali. Po většinu času byli stejně soustředění, aktivit se zúčastňovali se zapálením.

Lekce začala promítnutím obrázku konvalinky na interaktivní tabuli. Žáků jsem se ani nezeptala a okamžitě na mě volali, že to je konvalinka. Proto jsem se jich ptala, jak vypadají její květy, co nám připomínají. Žáci vymýšleli nejrůznější odpovědi, ale že vypadají jako bílé džbánky, neřekli. Správnou odpověď jsem jim prozradila a navázala jsem s hlasovou přípravou.

Žákům jsem dala instrukci, ať pozorně koukají na mě. Postavila jsem se s pažemi nad hlavou a předvedla jsem, jak budou „cinkat“. Poté jsem je vyzvala, ať zkusí to stejné. Žáky aktivita bavila, nečinila jim problémy, proto jsem zařadila i některé obměny. Cinkali pak rychle, pomalu, vesele a smutně.

Po ukončení hlasové přípravy jsem jim řekla, že se nyní naučíme písničku právě o takové konvalince, jakou teď předváděli, a upozornila jsem je, ať sledují, o čem se v písni zpívá. Píseň jsem jim celou zahrála a zazpívala. Poté jsem chvíli věnovala rozboru textu. V tomto případě byl rozbor velmi rychlý, všem slovům žáci rozuměli a vlastními slovy text správně shrnuli. Dále jsem jim zazpívala 1. frázi písně a žáci ji zopakovali. Takto jsem postupovala i u dalších frází, které jednotlivě zazpívali i žáci. Oddělené fráze zpívali bez problémů, začala jsem je tedy spojovat. U spojených frází byla největší komplikace ve 4., 8., 13. a 14. taktu, protože je tam dlouhá pauza a žáci ji nedodržovali (zatím jsem tleskání nepřidávala, chtěla jsem jej přidat až po osvojení písně). Hrála jsem proto na klávesy důrazněji metrum pomocí akordů v těchto pauzách, abych zdůraznila, že tam musí „počkat“. Opakovala jsem celou píseň vícekrát, aby si žáci byli naprosto jistí. Pak jsem mohla přidat tleskání do těchto „prázdných“ taktů.

Žákům jsem ukázala, kdy budou tleskat. Všem velmi rychle porozuměli, důvodem možná bylo důrazné hraní akordů na metrum v „prázdných“ taktech.

Dále jsem pokračovala nácvikem hry na ozvučná dřívka. Žáci už z minulé hodiny postup znali, bylo to pro ně snazší, ale i tak si museli nový rytmus řádně osvojit. Opět jsem prvně ukázala rytmus vytleskáním s odříkáním slabik *hospodyň*. Žáci se ke mně přidali. Nikomu to nedělalo problém, a tak jsem je nechala tleskat samostatně. Potom to zkusili ještě beze slov. Všichni se bezpečně drželi. Pokračovala jsem zapůjčením ozvučných dřivek některým žákům, kteří si na ně rytmus zkusili zahrát. Zkusila jsem také propojit hru se zpěvem, žáci bez nástrojů rytmus pouze vytleskávali. Poté se skupiny prohodily, aby si hru na nástroj zkusili všichni.

V rámci nácviku doprovodů jsem postoupila dál a zařadila jsem pohybový doprovod. Ze začátku zkoušeli žáci sestavu každý na vybraném místě. Předvedla jsem jim jednotlivé fáze, jež opakovali. Samostatně probíhal pohyb bez komplikací, tanec na metrum již znali z předchozí hodiny, začala jsem proto fáze spojovat. Některé bylo potřeba zopakovat vícekrát pro lepší upevnění. Když měli žáci v pohybu jistotu, dodala jsem k vytleskávání metra také zpěv písně, aby si vše dopředu nacvičili. Poté jsme se přesunuli na koberec vzadu ve třídě, žáci vytvořili čtveřice a rozestavili se do tvaru čtverce tak, aby koukali do středu pomyslného čtverce. Na klávesy jsem zahrála předeheru a žáci začali tancovat, když jsem začala píseň zpívat. Menší komplikace nastaly ve 3. – 5. fázi sestavy, jelikož žáci nezvládali počítat přesně počet poskoků pravděpodobně z důvodu, že nebylo udáváno metrum. Proto jsem tyto tři fáze s žáky prošla ještě samostatně, poté jsem s nimi znovu zkusila celou sestavu jen s vytleskáváním metra a teprve tehdy jsem znovu začal hrát na klávesy a nechala je tancovat bez mé pomoci. Bylo vidět, že už je situace mnohem stabilnější, žáci si jsou jistější, a tak jsem tento postup zopakovala ještě naposledy.

V závěru hodiny jsem vybrala žáky, kteří se v sestavě dobře drželi sami, vznikly tak dvě čtveřice tanečníků, které zůstaly vzadu ve třídě. V řadě u okna seděla skupina žáků hrajících na ozvučná dřívka a zpěváci se usadili do řady u dveří. Opět jsem zahrála předeheru a žáci po ní začali zpívat a doprovázet. Všechny aktivity zvládali, malé kolize nastaly u pohybové sestavy opět v místě, kde jsou poskoky. Proto jsem se rozhodla činnost vyzkoušet ještě samostatně pouze s tanečníky, následně jsem propojila opět všechno dohromady. Do písně nám zazvonilo na závěr hodiny, další opakování již tudíž

možné nebylo. I přesto si byli žáci v pohybových krocích jistější než v předchozím pokusu. Pokud by měli více času na trénink, jistě by aktivitu zvládli zcela bez problémů.

Finální lekce odučená v 1. ročníku byla dle mého názoru velmi zdařilá. Žáci pracovali přesně podle pokynů, situace pro ně byla při nácviku doprovodů určitě jednodušší, jelikož už měli z předešlé hodiny určité zkušenosti. Pokrok byl vidět v pohybování se na metrum písně, které se objevilo ve 2. i 3. hodině. K pohybu na metrum do znějící melodie písně společně s rytmickým doprovodem žáci potřebovali také mou pomoc, kdy jsem metrum vytleskávala. V tom případě pohybovou sestavu zvládali bez obtíží. Pro pohyb na metrum do znějící melodie bez vytleskávání metra by žáci potřebovali aktivitu více upevnit. Tudíž byl tento cíl splněn částečně. Následující dva cíle byly osvojeny. Žáci zvládali tleskání bez problémů, dodání pohybu k tleskání jim také nečinilo obtíže.

12.3.3 Doporučení pro praxi

V rámci nácviku písně jsem hrála důrazně akordy na metrum v taktech bez melodie písně, protože zde nastal menší problém. Žáci nečekali, až tato „pauza“ skončí, proto jsem se ji pokusila akordy vyplnit, což pomohlo. Pravděpodobně tento způsob doprovodu žákům později zjednodušil nácvik tleskání, jelikož si jej ihned osvojili a nečinil jim žádné komplikace. Proto bych tento důraznější akordový doprovod v „prázdných“ taktech doporučila. Také by bylo možné říkat v rytmu dvou čtvrt'ových dob *tlesk tlesk* mezi zpěv písně (v místech, kde by se později tleskalo), čímž by se mezera vyplnila. Mimo to by mohli žáci tleskat rovnou s nácvikem písně. V tomto případě by nácvik probíhal obdobně, jen by učitel musel zpěv frází předvádět i s tleskáním, což by poté žáci opakovali. Tuto možnost by bylo třeba zvážit, zda je propojení zpěvu rovnou i s tleskáním v možnostech dané třídy.

U pohybového doprovodu nastaly komplikace při poskocích, pravděpodobně to byl pro žáky náročnější pohyb (např. oproti klasickému kroku) a skloubit ho s metrem písně pro ně bylo obtížnější. Určitě by zde pomohlo, kdyby bylo nácviku této konkrétní fáze věnováno více času. Při propojení pohybu s melodií písně a rytmickým doprovodem, který potíže nečinil, se opět objevily nedostatky v části s poskoky. Pokud by nebyl dostatek času na trénink, bylo by možným řešením poskoky nahradit jednoduššími kroky a zařadit je až v případě, kdy budou mít žáci více zkušeností s pohybovými doprovody a budou dostatečně a samostatně metrum cítit.

12.4 Čtvrtá hodina

12.4.1 Příprava na čtvrtou hodinu

Píseň: Nový dům (P. Eben, J. Hilčr)

Doprovod: rytmický, melodický

Ročník: 3.

Počet žáků: 23

Časová dotace: 2 x 45 minut

Cíle:

Žák imituje rytmické modely pomocí hry na tělo.

Žák dovede nacvičené rytmické modely aplikovat na osvojenou píseň.

Žák ví, jakými způsoby lze hrát na Boomwhackers.

Žák hraje na Boomwhackers podle barevné předlohy.

Pomůcky: tabule, interaktivní tabule, klávesy, text písně k promítnutí, rozstříhané obrázky pro rozdělení do skupin, Boomwhackers (v úvodu druhé části hodiny potřebujeme všechny tóny; pro doprovody potřebujeme tóny *c*, *d*, *e*, a *g*), prezentace (viz Obrázek 45)

Průběh první části (45 minut):

HLASOVÁ PŘÍPRAVA

Na úvod využijeme píseň „Jak se jmenuješ“ (viz Obrázek 36). Při zpěvu si žáci posílají plyšáka. Všichni zpívají, jen v 8. a 9. taktu písně zpívá jeden žák, který má aktuálně u sebe plyšáka. Tak se žáci představí. V 11. a 12. taktu do rytmu společně tleskáme. Pokud už píseň opakujeme vícekrát, lze v posledních dvou taktech zařadit i další obměny jako např. *my ti zadupáme* (do rytmu dupat), *my ti zapleskáme* (do rytmu pleskat). V případě mnohonásobného opakování zpíváme píseň také na různé vokály.

Obrázek 36: Píseň „Jak se jmenuješ“

JAK SE JMENUJEŠ

lidový R.Pluhařová

Varianta A: 1.-8.takt - chůze po kruhu za zpěvu písně.
9.-10. takt - vybrané dítě vytleská své jméno
11. - 12. takt - tleskáme (nebo tleskáme jen na "zatleskáme")

Varianta B: děti stojí v kruhu a učitelka (později i děti) zpívá rozpočítadlo.
9. a 10. takt - dítě, na které rozpočítání vyšlo, vytleská své jméno.
Na "zatleskáme" - tleskáme.
Obměna: místo zatleskáme, můžeme zapleskat, zadupat...

Zdroj: *Pinterest.com* [online]. [cit. 2023-06-17].

Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/407716572519600296/>

MOTIVACE

Po představení následuje motivace, která proběhne formou ankety. Její náplní bude otázka, kde žáci bydlí. Na výběr je „panelák“, rodinný dům, „bytovka“. Žáků se zeptáme, jestli někdo bydlí ještě jinde a případně přidáme i jiné možnosti volby. Poté proběhne hlasování, žáky vždy spočítáme a výsledky zapíšeme na tabuli. Následně proběhne vyhodnocení a diskuze o tom, jak se žije lidem, kteří bydlí v „paneláku“. Žáků se ještě můžeme zeptat, jestli je v „paneláku“ hluk.

NÁCVIK PÍSNĚ

Obrázek 37: Píseň „Nový dům“

NOVÝ DŮM

Mírně rychle, vesele P. E., text Jindřich Hilěr

Rá - no nás bu - dí k ži - vo - tu. Na - slou - chám je - ho ti - ko - tu.
Dům hlu - ěí ja - ko le - tiš - tě. Teď při - sta - vi - li scho - diš - tě.

Ko - lík je a - si ho - din? Už vstá - vá de - set ro - din. A dal - šich de - set ješ - tě spí ne - bo se prá - vě.
Ko - lík je a - si ho - din? Vy - stou - pí de - set ro - din. A dal - šich de - set ješ - tě spí ne - bo se prá - vě.

pro - bou - zí, když vo - da od - ka - pá - vá. Dům svý - mi kříd - ly má - vá.
pro - bou - zí a ne - dbá to - ho hlu - ku. Dům po - dá - vá jim ru - ku.

Zdroj: Humník & Eben, 1969

V rámci této hodiny budeme nacvičovat pouze první sloku písně „Nový dům“ (viz Obrázek 37). Nácviik realizujeme pomocí imitace. Nácviik začne poslechem celé písně. Učitel při zpěvu písně může využít také doprovod kláves. Po poslechu diskutujeme o tom, jak funguje život v „paneláku“ podle textu v této písni. Následně nacvičíme jednotlivé fráze 1. sloky, jež vypadají takto:

1. *Ráno nás budí k životu. Naslouchám jeho tikotu.*
2. *Kolik je asi hodin? Už vstává deset rodin.*
3. *A dalších deset ještě spí nebo se právě probouzí,*
4. *když voda odkapává. Dům svými křídly mává* (Humník & Eben, 1969, s. 33).

Fráze lze opakovat vícekrát. Pokud je žáci umí perfektně odděleně, začneme je spojovat dohromady. Když umí celou píseň, zazpíváme si ji několikrát pro lepší ukotvení.

Dále vybereme z písně 1 takt, který se bude zpívat neustále dokola. Takt vybereme buď sami, nebo necháme žáky hlasovat. Zpěv tohoto vybraného taktu vyzkoušíme odděleně. Poté jej spojíme s první slokou písně tak, že žáky rozdělíme na dvě skupiny, jež budou sedět dál od sebe, aby se vzájemně nerušily. Jedna skupina zpívá první sloku písně, druhá skupina 1 vybraný takt. Potom se skupiny střídají a zkusí si zpěv těchto dvou částí obráceně. V tomto případě nezáleží na tom, jaký takt vybereme, jelikož se jedná o pentatonickou píseň, kde ladí všechno se vším.

NÁCVIK HRY NA TĚLO

Obrázek 38: Hra na tělo k písni „Nový dům“ (1. verze)

The image shows three staves of musical notation for a physical play exercise. Each staff begins with a 4/4 time signature and a repeat sign. The first staff, labeled 'Dupnutí', has notes for 'PRAVÁ NOHA' and 'LEVÁ NOHA'. The second staff, 'Tlesknutí', has notes for clapping. The third staff, 'Plesknutí o stehna', has notes for 'O PRAVÉ STEHNO' and 'O LEVÉ STEHNO'. Each staff ends with a double bar line and the word 'ost.'.

Zdroj: vlastní

Obrázek 39: Hra na tělo k písni „Nový dům“ (2. verze)

The image shows four staves of musical notation for a physical play exercise. Each staff begins with a 4/4 time signature and a repeat sign. The first staff, 'Dupnutí', has notes for 'PRAVÁ NOHA' and 'LEVÁ NOHA'. The second staff, 'Tlesknutí', has notes for clapping. The third staff, 'Plesknutí oběma rukama o stehna', has notes for clapping on the thighs. The fourth staff, 'Plesknutí o hlavu', has notes for 'PRAVÁ RUKA' and 'LEVÁ RUKA'. Each staff ends with a double bar line and the word 'ost.'.

Zdroj: vlastní

Dále přistoupíme k nácviku hry na tělo. K dispozici jsou dvě verze, s žáky nacvičíme obě a poté jim dáme vybrat, kterou chtějí v závěrečném propojení s písní využít. Pokud je čas, lze vyzkoušet obě verze se zpěvem písně. Vždy při nácviku začínáme s první verzí (Obrázek 38), která je jednodušší. Když mají žáci první verzi dokonale osvojenou, lze pokračovat s nácvikem druhé verze (Obrázek 39).

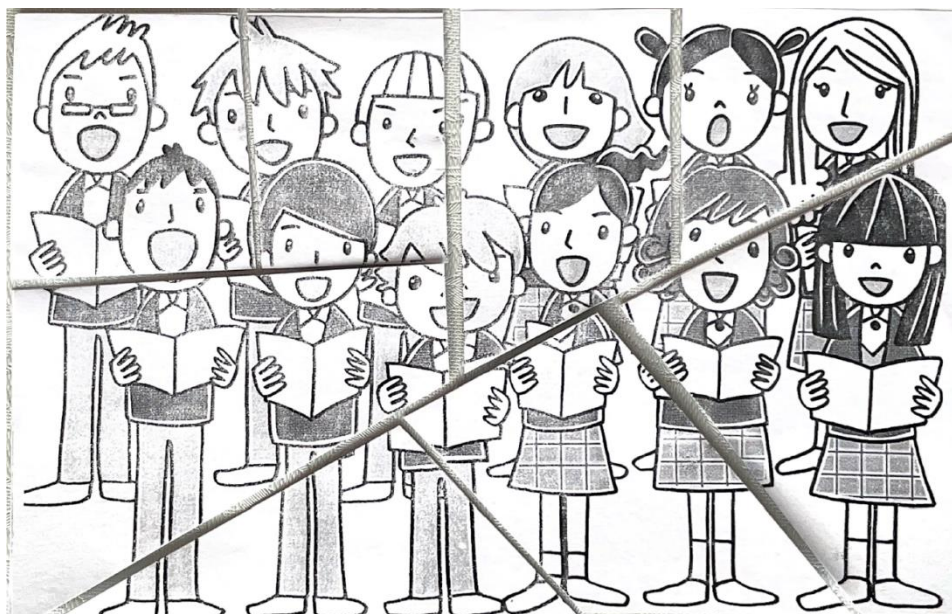
Nácvik obou verzí probíhá v těchto krocích:

1. ukázka hry na tělo učitelem;
2. nácvik hry na tělo žáky s dopomocí učitele;
3. nácvik hry na tělo žáky samostatně;
4. propojení nacvičeného se zpěvem písně.

PROPOJENÍ HRY NA TĚLO SE ZPĚVEM

V závěru první části hodiny věnované písni „Nový dům“ rozdělíme žáky pomocí rozstříhaných obrázků do skupin, jež lze vidět na Obrázku 40. Obrázky rozstříháme před hodinou na tolik částí, kolik je žáků ve třídě. Každý z žáků si vylosuje jednu část obrázku. Následně žáci hledají, který spolužák k nim patří a společně složí obrázek. První skupina složí obrázek sboru (viz Obrázek 41) a bude tvořit zpěváky, kteří zpívají 1. sloku písně. Druhá skupina poskládá obrázek, na kterém je znázorněno křoví (viz Obrázek 42). Tato skupina tvoří část zpěváků, jež zpívá dokola jeden vybraný takt písně. Poslední skupina vytvoří obrázek lidského těla (viz Obrázek 43), a proto bude představovat skupinu, která hraje na tělo vybranou verzi doprovodu.

Obrázek 40: Ukázka rozstříhaného obrázku pro rozdělení skupiny sbor

Zdroj: *Supercoloring.com* [online]. [cit. 2023-06-27].

Dostupné z: <https://www.supercoloring.com/coloring-pages/childrens-chorus>

Obrázek 41: Skupina sbor – obrázek k rozstříhání

Zdroj: *Supercoloring.com* [online]. [cit. 2023-06-27].

Dostupné z: <https://www.supercoloring.com/coloring-pages/childrens-chorus>

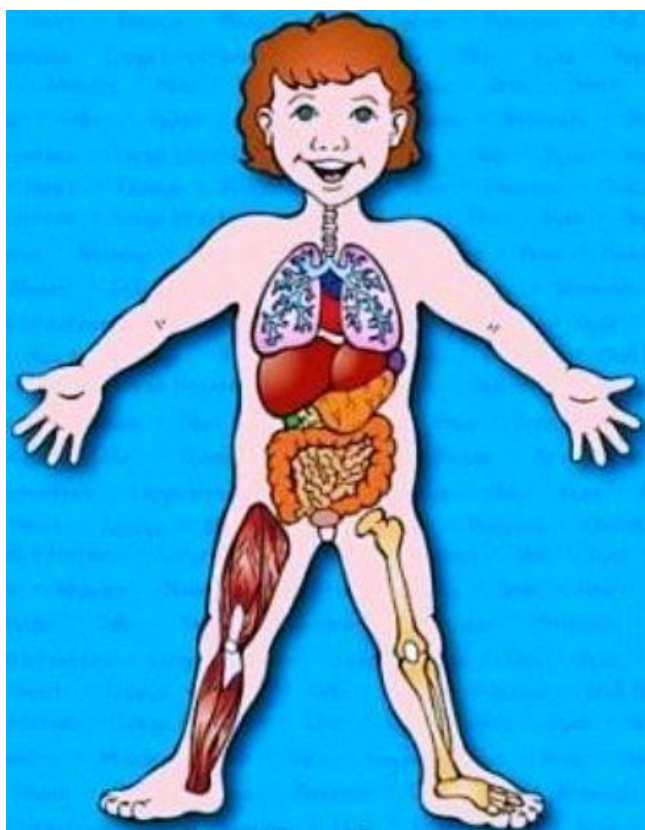
Obrázek 42: Skupina křoví – obrázek k rozstříhání

Zdroj: *Nasezahrada.com* [online]. [cit. 2023-06-27].

Dostupné z: <https://www.nasezahrada.com/nove-nebezpeci-pro-prirodu-svet-zarusta-krovinaми/>

Obrázek 43: Skupina lidské tělo – obrázek k rozstříhání

Zdroj: *Promaminky.cz* [online]. [cit. 2023-06-27].

Dostupné z: [https://www.promaminky.cz/kreativni-dilna/pracovni-listy-pro-rozvoj-reci-414/lidske-telo-](https://www.promaminky.cz/kreativni-dilna/pracovni-listy-pro-rozvoj-reci-414/lidske-telo-3415)

3415

Průběh druhé části (45 minut):

SEZNÁMENÍ S BOOMWHACKERS

Žákům představíme nástroj. Proběhne krátká debata o tom, zda někdo z nich nástroj zná, hrál na něj někdy, nebo zda ví, jak se na něj nechá hrát.

HRA „KUBA ŘEKL“

Žáky obeznámíme s pravidly hry „Kuba řekl“, která zní takto:

- zazní konkrétní pokyn, např. Kuba řekl: „Zahraj na červený Boomwhacker.“;
- každý, kdo momentálně vlastní Boomwhacker červené barvy, na něj zahraje;
- pokud zazní pokyn „zahraj na červený Boomwhacker“, v němž chybí slova „Kuba řekl“, nikdo danou činnost nevykonává.

Následně žákům rozdáme Boomwhackers. Každý bude mít 1 trubku a nezáleží na tom, jakou má barvu. Nyní začneme zadávat pokyny:

- *Kuba řekl: „Dotkni se červeného Boomwhackeru.“*
- *„Dotkni se tmavě zeleného Boomwhackeru.“*
- *Kuba řekl: „Dotkni se tmavě zeleného Boomwhackeru.“*
- *Kuba řekl: „Zahraj o nohu.“*
- *Kuba řekl: „Zahraj o ruku.“*
- *„Zahraj na žlutý Boomwhacker o ruku.“*
- *Kuba řekl: „Zahraj na žlutý Boomwhacker o ruku.“*
- *Kuba řekl: „Zahraj na růžový Boomwhacker o nohu.“*

Po základním seznámení s Boomwhackers žákům zadáme tyto pokyny:

- *Kuba řekl: „Zahraj na červený Boomwhacker.“*
- *Kuba řekl: „Zahraj na žlutý Boomwhacker.“*
- *Kuba řekl: „Zahraj na tmavě zelený Boomwhacker.“*

Zahrané tóny jsou začátkem písně „Ovčáci čtveráci“. Žáků se zeptáme, zda to také slyšeli, že to zní jako nějaká známá píseň a necháme je hádat. Žáci se tak seznámí s faktem, že se na Boomwhackers nechají zahrát různé písně. Po rozpoznání, o jakou píseň se jedná, si ji zazpíváme.

Dále je necháme uhodnout další píseň a rovnou jim dáme za úkol, ať pozorně tóny poslouchají. Jedná se o píseň „Maličká su“. Pokyny k ní zní následovně:

- *Kuba řekl: „Zahraj 2x na žlutý Boomwhacker.“*
- *Kuba řekl: „Zahraj na oranžový Boomwhacker.“*
- *Kuba řekl: „Zahraj na červený Boomwhacker.“*

Po uhodnutí si píseň opět společně zazpíváme.

NÁCVIK DOPROVODŮ

Obrázek 44: Doprovody na Boomwhackers k písni „Nový dům“

Verze 1

Verze 2

Verze 3

Verze 4

Verze 5

Verze 6

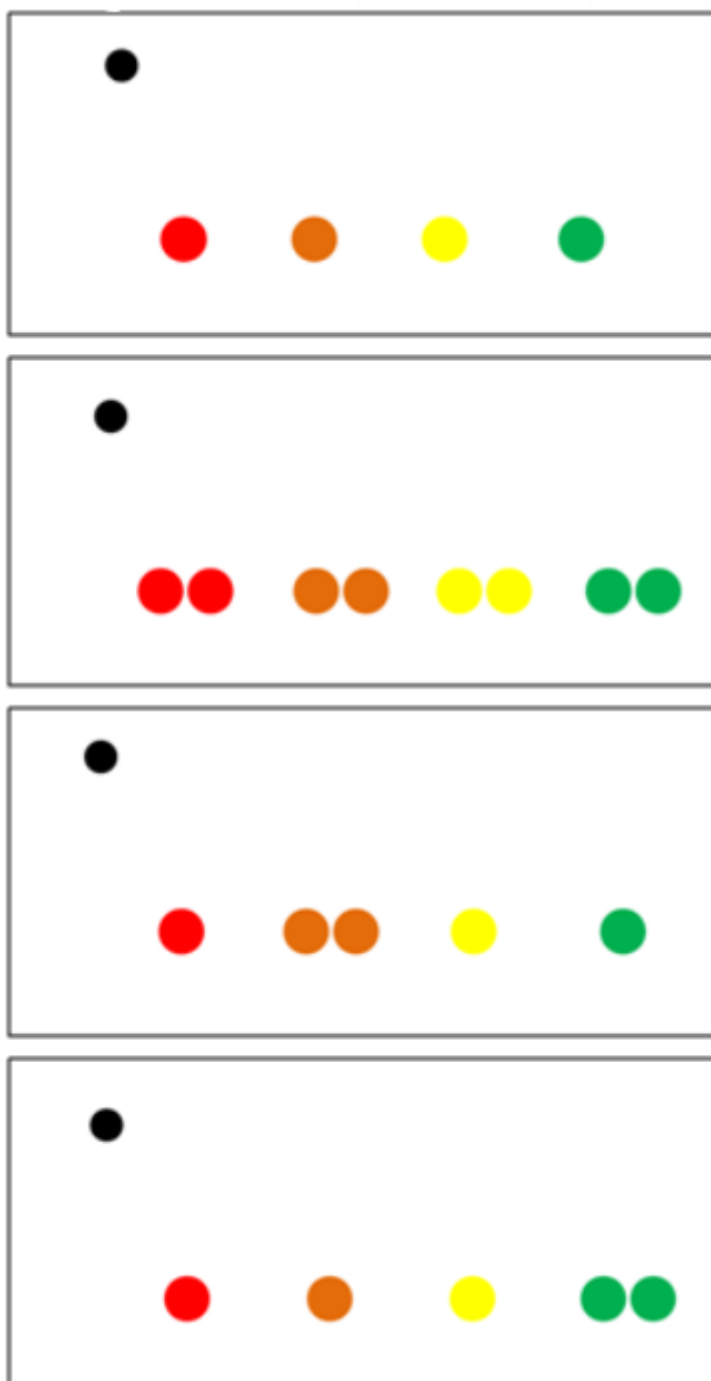
Verze 7

Verze 8

Verze 9

Zdroj: vlastní

Obrázek 45: Doprovody na Boomwhackers k písni „Nový dům“ – znázornění verze 1 – 4 v prezentaci

Zdroj: vlastní

V rámci hlavní fáze hodiny s žáky natrénujeme devět verzí doprovodů na **Boomwhackers** (viz Obrázek 44), které bude možné propojit s písni. K nácviku využijeme prezentaci, kde jsou barevnými tečkami znázorněny hrané tóny (viz Obrázek 45). Budeme potřebovat tóny C (červená barva), D (oranžová barva), E (žlutá barva) a G (tmavě zelená barva). Žáci, kteří mají Boomwhackers, se postaví tak, jak jdou tóny

za sebou. V prezentaci „poskakuje“ černá tečka, která se pohybuje na metrum a ukazuje žákům, kdy mají hrát. Vždy při dopadu černé tečky k barvě některého z tónů žáci bouchnou trubkou. Postup nácviку všech verzí doprovodů na Boomwhackers bude vždy následující:

1. ukázka vytleskání daného rytmu učitelem;
2. nácviк vytleskání daného rytmu žáky s pomocí učitele;
3. nácviк vytleskání daného rytmu pouze žáky;
4. hra daného rytmu na Boomwhackers při spuštěné prezentaci (učitel žákům ukazuje, kdy mají hrát);
5. hra daného rytmu na Boomwhackers při spuštěné prezentaci bez pomoci učitele;
6. hra daného rytmu na Boomwhackers ke zpěvu písně.

Pokud nemáme k dispozici tolik Boomwhackerů, aby každý žák měl jeden, vytvoříme více skupin, které se vždy v nácviку každé verze doprovodu prostrídají.

PROVEDENÍ

Po osvojení hry na Boomwhackers vybereme společně s žáky jednu z verzí hry na Boomwhackers k písni „Nový dům“ a vyzkoušíme si ji zahrát společně se zpěvem první sloky písně. Žákům přidělíme Boomwhackers, ti kteří nebudou mít Boomwhackers k dispozici zpívají. Pokud bude dostatek času, lze propojit i s aktivitami z předchozí části hodiny, tj. se zpěvem jednoho taktu písně a hrou na tělo.

12.4.2 Reflexe čtvrté hodiny

První zrealizovaná hodina ve třetím ročníku byla rozdělena do dvou částí. Jelikož je na ZŠ, kde jsem hodinu ověřovala, pouze jedna vyučovací hodina hudební výchovy týdně, byl mezi těmito dvěma částmi týdenní rozestup.

První část hodiny byla realizována v pátek poslední vyučovací hodinu. Začala písničkou „Jak se jmenuješ“, kterou jsem žákům zazpívala a ukázala jsem jim, kdy budou tleskat. Následně jsem je vyzvala, aby začali zpívat se mnou a žáci se postupně s opakováním přidávali a představovali se. Všichni zpívali všechno, na slova *my ti zatleskáme* tleskali do rytmu. Postupně jsem střídala obměny *my ti zadupáme*, *my ti*

zapleskáme. Když se představila přibližně polovina žáků, viděla jsem na nich, že už je píseň nudí, zařadila jsem proto i zpěv na vokály A, E, U, O.

Když se všichni představili, přešla jsem k motivaci. Zeptala jsem se dětí, kdo kde bydlí. Zapsala jsem na tabuli „panelák“, rodinný dům, „bytovka“. Vysvětlili jsme si, že „panelák“ a „bytovka“ jsou slova hovorová a řekli jsme si, jak je to správně (panelový dům, bytový dům). Pak proběhlo hlasování, které vyšlo následovně:

- „panelák“ – 10 žáků;
- rodinný dům – 9 žáků;
- „bytovka“ – 4 žáci.

Ptala jsem se také, jestli někdo bydlí ještě někde jinde. Jeden z chlapců na to odpověděl, že u „*domů jsou ty garáže*“. Souhlasila jsem, ale řekla mu, že v garáži pravděpodobně nebydlí. Dále jsme si chvíli povídali o tom, jak se žije v „paneláku“, jestli je tam hluk. Žáci byli na toto celkem hovorní.

Poté jsem přistoupila k nácvičku písničky. Zazpívala jsem obě dvě sloky písničky. Poté jsme společně probrali, o čem je text. Žákům jsem po frázích předzpívala první sloku. Fráze jsme pak spojovali dohromady. Žáci si téměř vůbec nepamatovali text, musela jsem fráze opakovat několikrát. Samotný nácviček zabral spoustu času. Nakonec jsme celou píseň zpívali ještě třikrát. Žáci si už byli jistější, ale určitě mezi nimi byli tací, kteří by potřebovali mnohem více času na zapamatování textu. Proto jsem již na další vyučovací hodiny v této třídě měla vždy připravený text k promítnutí na tabuli.

Dále jsem pokračovala s nácvikem hry na tělo, i když měl podle přípravy následovat ještě zpěv jednoho vybraného taktu písničky. Rozhodla jsem se takto proto, že žáci vypadali velmi znučeně a myslela jsem si, že je hra na tělo „probudí a zvedne ze židlí“. Jak jsem následně zjistila, u některých žáků nepomohlo ani toto rozhodnutí. Snažila jsem se je upozorňovat, aby také něco dělali a spolupracovali. Naučili jsme se první dvě verze hry na tělo. Žákům jsem vždy ukázala, jak má doprovod vypadat, poté jsme několikrát všichni danou verzi zkusili. Někdo byl při nácvičku velmi aktivní (převládala jedna z dívek), jiní naopak téměř vůbec. I přesto si žáci obě verze hry na tělo osvojili. První verze proběhla bez obtíží, druhou verzi jsme opakovali vícekrát, jelikož je náročnější. Někteří žáci byli při hře na tělo mírně nepřesní, proto jsem začala vytleskávat metrum, což pomohlo. Po nácvičku proběhlo hlasování o tom, jakou verzi chtějí „hrát“. Vybrali si jednodušší, první verzi. Zkusili jsme si tedy zazpívat první

sloku písně a doprovodit ji hrou na tělo. Text si opět pamatovalo minimum žáků, zpívala jsem proto především já a třídní učitelka.

Teprve poté jsem došla k nácvičku jednoho taktu písně stále dokola. Navrhla jsem 7. (na slova *vstává deset*) a 10. takt písně (na slova *ještě spi*) a opět jsme hlasovali o tom, který budeme trénovat. Byl odhlasován 7. takt, zpívali jsme proto dokola *vstává deset*. Párkrát jsme to vyzkoušeli, a protože takt sám o sobě žákům problémy nečinil, zkusili zpívání spojit. Žáky jsem rozdělila na dvě skupiny. Jedna stála vzadu ve třídě a zpívala s ní třídní učitelka, druhá stála před tabulí a zpívala jsem s ní já. Následně se skupiny prohodili, aby si zpěv obou částí vyzkoušeli všichni. Skupina, jež měla zpívat text sloky, zpívala velmi potichu. Myslela jsem si, že po prohození to bude lepší, jelikož zpívat pouze jeden takt pro ně bude snazší, ale nebylo. Výsledek byl stále stejný. Druhá skupina zpívala velmi dobře, drželi si i bez pomoci učitele tempo. Zde by pravděpodobně pomohlo, kdyby byli žáci seskupeni jinak, aby se vzájemně podporovali. Na odlišné seskupení již nebyl čas, protože se vyučovací hodina chýlila ke konci. Proto jsem žáky nechala, ať si vylosují části obrázků a dala jim za úkol najít ostatní části tak, aby dohromady složili obrázek. Jednotlivé skupiny se našly rychle. Ptala jsem se jich, co si myslí, že bude náplní jejich práce, když mají tyto obrázky. To přiřadili všichni správně.

Dále jsem každé skupině přidělila určité místo, aby se drželi dohromady a nerušili se při zpěvu a hře na tělo. Opět jsem zpívala se skupinou „křoví“ (zpěv vybraného taktu), třídní učitelka zpívala se skupinou „sbor“ sloky písně a skupina „lidské tělo“ měla hrát samostatně bez pomoci. To ovšem nebylo možné, žáci nebyli schopni se sami udržet. Opustila jsem proto klávesy, na které jsem předtím hrála k písni doprovod, a místo toho jsem doprovázela pomocí hry na tělo společně s žáky, a přitom jsem zpívala 7. takt se slovy *vstává deset* s jinou skupinou. Ve skupině „lidské tělo“ se pár žáků opravdu snažilo udržet, ale zbytek žádnou snahu neměl.

Druhou část hodiny jsem ověřovala po týdnu opět v pátek poslední vyučovací hodinu. Na začátku jsme zopakovali první sloku písně „Nový dům“. Po zkušenosti z předchozí vyučovací hodiny jsem při zpěvu žákům promítla text na tabuli. To hodně pomohlo, byl znatelný rozdíl v tom, kolik žáků se snaží zpívat. Při zpěvu bylo ale zároveň patrné, že si text stále nepamatují a snaží se ho číst.

Následovala část hodiny, kdy se žáci seznámili s nástrojem, se kterým měli celou hodinu pracovat. Žákům jsem Boomwhackers ukázala a ptala jsem se jich, jestli je někdo zná. Pár z nich říkalo, že ano, že na ně i hráli. Ptala jsem se tedy, jak na ně můžeme hrát. Říkali, že můžeme hrát o nohu, o ruku, o hlavu, o stůl. Dále jsem je seznámila s tím, že každý dostane jednu trubku, na kterou pak bude hrát. Žáky jsem před tím ještě upozornila, aby s nimi zacházeli opatrně a aby dělali pouze to, co jim řeknu. Nechala jsem je sedět a obešla je, aby si každý jednu trubku vybral. Mezitím jsem jim vysvětlila pravidla hry „Kuba řekl“. Hned mi hlásili, že hru znají, tím mi práci dost usnadnili. Následně si všichni stoupli a začali jsme hrát hru. Pokyny žáci zvládali bez problémů, všichni věděli, co mají dělat. Vypadalo to, že je hodina baví na rozdíl od předchozí části, kde se učili hru na tělo.

Po prvním zaznění tónů z písně „Ovčáci, čtveráci“ jsem se žáků ptala, zda to slyšeli, jestli si všimli. Žáci nevěděli a ve třídě zavládlo ticho. Řekla jsem jim, ať zahrají znovu po sobě dané tóny. Stále netušili, tak jsem tóny zazpívala na vokál. Poté uhodli, že se jedná o píseň „Ovčáci, čtveráci“ a píseň jsme si zazpívali. Stejně jsme postupovali i u písně „Maličká su“.

Po ukončení hry „Kuba řekl“ mi žáci vrátili trubky, které jsme už nepotřebovali a nechali jsme si pouze ty, které ještě využijeme pro doprovody. Přibližně polovina žáků Boomwhacker měla, druhá část zůstala sedět a vytleskávala rytmus doprovodu nebo zpívala píseň. Zvolila jsem zpěv melodie na vokál „vo“, protože žáci text neuměli stoprocentně.

Žáky jsem postavila podle barev vedle sebe tak, jak jdou tóny po sobě. Skupina si natrénovala vybraný doprovod na Boomwhackers, poté se skupiny vyměnily, aby si všichni všechno vyzkoušeli. Verze doprovodů byly záměrně postupně komplikovanější. S kroky mi pomáhala prezentace, kterou jsem měla připravenou. Začali jsme s nácvikem první verze, která je na metrum písně. Rytmus, jaký měli žáci hrát, jsme natrénovali vytleskáváním, poté hráli na Boomwhackers a já jsem jim při hře vytukávala rytmus na ozvučná dřívka. První verzi zvládali bez obtíží. Při nácviku druhé verze komplikace přišly. Žáci byli hodně rozhození. Nebyli schopní vnímat černou tečku a zároveň moje tukaní. Pak jsem zkusila od dopadající tečky v prezentaci upustit a pouze jsem ukázala rytmus, jaký budeme hrát na barevných tečkách. Žákům jsem rytmus jedenkrát vytukala, aby znali tempo a pak začali hrát se mnou. Bylo to o něco lepší, ale stále nebyli jednotní, každý hrál tak, jak se mu zachtělo.

Rozhodla jsem se proto, že rytmus natrénuji se skupinou konkrétního tónu vždy zvlášť (jeden tón měli 2 – 3 žáci), aby hra byla co nejpřesnější. Stoupla jsem si k „červeným“, dvakrát jsem ťukla na ozvučná dřívka, pak dvakrát skupina „červených“ a takto jsme se několikrát prostrídali. Dále jsem přešla k „oranžovým“ a stejným způsobem jsem pokračovala až k poslednímu tónu. Toto hodně pomohlo, ale někteří stále ťukali například třikrát nebo prostě ťukli, jak to zrovna vyšlo. Vždy jsem konkrétního žáka upozornila, že hraje jinak, což pomohlo na chvíli.

Další složitější variace žákům docela šly, dokud se nezačalo zpívat. Komplikace byla v tom, že ti, kteří hráli, zároveň i zpívali a neudrželi se v rytmu. Upozornila jsem je, že kdo hraje, nezpívá (zpívá pouze zbytek žáků, který nemá nástroje). Přišlo mi, že se nezvládají soustředit na dvě činnosti najednou. I na samotné ťukání do rytmu se museli hodně soustředit, aby to zvládli bez potíží.

Na závěrečné propojení jsem si vzala skupinu, které hra na Boomwhackers činila menší obtíže. Postupně jsem ještě žáky vyměňovala, aby hra byla co nejpřesnější. Do toho zpívali žáci bez nástrojů píseň. Jednotlivé skupiny tónů, které žáci hráli, jsem od sebe nakonec ještě rozestavila dál od sebe, aby se méně rušili. Vždy, když měla skupina tónů hrát, tak jsem na ni koukla. Myslela jsem si, že budou více jednotní ve hře, ale to už moc nepomohlo. Takto jsme si píseň se slovy a doprovodnou hrou na Boomwhackers zazpívali třikrát, poté vyučovací hodina skončila.

Z obou vyučovacích hodin k písni „Nový dům“ jsem neměla dobré pocity. Třída na první pohled nepůsobí, že by byla hudebně nadaná. Také zde bylo mnoho žáků, na kterých bylo vidět, že se jim opravdu nechce nic dělat. Žáci si téměř vůbec nepamatovali text ani po uplynutí jednoho týdne, melodii byli schopni zpívat pouze na vokál, anebo jsem text musela promítnout. Třídní učitelka mi poté sdělila, že si žáci nepamatují ani text písně „Holka modrooká“. Při tréninku písně „Nový dům“ by možná žákům pomohlo, kdyby se fráze rozdělily na kratší části, které bychom postupně spojili. Hra na tělo jim problémy nečinila, ale také byli znuďení, vadilo jim, že po nich chci nějaký výkon. Při rozdělení do skupin v závěru první části hodiny měla jedna z dívek zpívat, ale stále tleskala a nic jiného nedělala i přesto, že jsem ji několikrát napomenula.

Ve druhé části lekce byli žáci o mnoho aktivnější, pracovali s radostí, ale také jsem je musela o to více korigovat v činnosti. Dle mého názoru to bylo hlavně z důvodu, že Boomwhackers neznali a všichni si chtěli vyzkoušet, jak se na ně hraje. Přesto jim

nácvik hry činil velké komplikace, špatně drželi rytmus. Třída může být v tomto směru oslabena i z důvodu, že byla přes rok doma kvůli COVIDU-19 a neměla hudební výchovu.

Příprava zmiňuje také cíle, jež byly splněny částečně. Žáci zvládali imitovat rytmické modely, propojení s písní už ale bylo obtížné. O hře na Boomwhackers si žáci jednoznačně určité informace zapamatovali, věděli, jakými způsoby lze hru provádět. Někteří z nich o způsobu hry měli informace již z předchozích zkušeností, které získali mimo školní vzdělávání. Hra podle barevné předlohy žákům činila obtíže, vše pochopili až po dlouhém vysvětlování, proto bylo od barevné předlohy po prvních pokusech upuštěno.

12.4.3 Doporučení pro praxi

Při samostatném nácviku hry na tělo bych nejprve doporučila vytleskávat metrum učitelem, postupně metrum odstranit a následně nechat žáky „hrát na tělo“ zcela samostatně. Získají tak větší jistotu a nácvik bude s velkou pravděpodobností rychlejší.

V tomto případě by bylo dobré věnovat se déle nácviku samostatného vytleskávání pouhého rytmu bez hry na Boomwhackers, aby žáci dobře slyšeli, kdy mají ťuknout. Pro lepší představu o daném rytmu by bylo možné také doplnit konkrétní verzi vhodnými slovními spojeními nebo rytmickými slabikami. Také bych zcela vynechala využití prezentace, neboť žáci nebyli schopni sledovat, jak tečka „poskakuje“, a k tomu přesně hrát. Doporučila bych žáky seřadit tak, jak jdou tóny za sebou (stejně, jako tomu bylo v průběhu hodiny), vytleskat s nimi daný rytmus a dále jim říct jak se budou tóny střídát při doprovodné hře. Zároveň bych při hře ukazovala na dané hráče, kteří mají aktuálně hrát. Obrazovou předlohu bych nezařazovala.

12.5 Pátá hodina

12.5.1 Příprava na pátou hodinu

Píseň: Jaro (J. Pavlica, V. Provazníková)

Doprovod: rytmický, melodický

Ročník: 3.

Počet žáků: 23

Časová dotace: 45 minut

Cíle:

Žák imituje rytmické modely.

Žák dovede při doprovodu pomocí hry na tělo spolupracovat se spolužákem a zároveň hraje rytmicky přesně.

Žák hraje na Boomwhackers bez barevné předlohy s dopomocí učitele.

Pomůcky: tabule, interaktivní tabule, klávesy, text písně k promítnutí, Boomwhackers (tóny *c, d, e* a *a*)

Průběh hodiny:

MOTIVACE

Jako motivaci využijeme křížovku, která se skládá z otázek, jež se nachází níže. Vždy ve slově, které je odpovědí na otázku, zakroužkujeme písmeno, jaké je uvedené v závorce za slovem. Ze zakroužkovaných písmen složíme tajenku, kterou je slovo JARO.

Otázky:

1. Jaká zvířata se pasou „Na tý louce zelený“?
2. Jaké zvíře běží v písničce k Táboru a nese pytel zázvoru?
3. Co roste „Na tom pražském mostě“?
4. Kdo měl jen dvě jablka v písničce „Měla babka“?

Odpovědi:

1. jelení (zakroužkujeme 1. písmeno)
2. liška (zakroužkujeme 5. písmeno)
3. rozmarýnka (zakroužkujeme 6. písmeno)
4. dědoušek (zakroužkujeme 4. písmeno)

Po rozluštění tajenky bude následovat krátká diskuze o tom, kdy přesně jaro začíná, co se děje na jaře v přírodě, nebo jaké rostou na jaře květiny.

HLASOVÁ PŘÍPRAVA

Protože na jaře často zpívají ptáci, zazpíváme si s žáky podobně jako oni. Vysokým hlasem pípáme, žákům toto ukážeme, následně po nás opakují. Poté se ještě nadechneme nosem „čerstvého jarního“ vzduchu.

NÁCVIK PÍSNĚ

Obrázek 46: Píseň „Jaro“

Jaro

JIŘÍ PAVLICA
VĚRA PROVAZNÍKOVÁ

♩ = 180

V ko-líb-ce dě-tát-ko spa-lo so-tva-že se vy-mo-
ta-lo na svět z ple-nek sně-ho - bí - lých
hned se v hníz-dě ptá-ček vy-líh. S ptáč-kem si teď za-zpí-
vá-me a s ním JA - RO při - ví -
tá-me.

Zdroj: Rákosníková, 2009

Píseň „Jaro“ (viz Obrázek 46) nacvičíme pomocí imitační metody. Nácvičíme počne poslechem písně, kterou zpívá učitel, může doprovázet na klávesy. Následně provedeme

rozbor textu. Žáků se zeptáme, zda všem slovním spojením rozuměli. Případné nejasnosti vysvětlíme. Dále píseň žákům předzpíváme po frázích, jež jsou následující:

1. *V kolíbce děťátko spalo;*
2. *sotvaže se vymotalo;*
3. *na svět z plenek sněhobílých;*
4. *hned se v hnízdě ptáček vylíh.*
5. *S ptáčkem si teď zazpíváme;*
6. *a s ním jaro přivítáme* (Rákosníková, 2009, s. 14).

Fráze po nás žáci opakuji. Po nácviku fráze spojujeme postupně píseň dohromady. Pokud se někde objeví problém, věnujeme dané fráze ještě více času samostatně. Po osvojení písně lze pokračovat s nácvikem doprovodů.

NÁCVIK DOPROVODŮ

Obrázek 47: Rytmické slovní spojení pro hru na tělu k písni „Jaro“

Zdroj: vlastní

Obrázek 48: Hra na tělo k písni „Jaro“

Tlesknutí pravou rukou o pravou ruku spolužáka	
Tlesknutí levou rukou o levou ruku spolužáka	
Tlesknutí oběma rukama o spolužákovy ruce	
Tlesknutí svými oběma rukama o sebe	

Zdroj: vlastní

Doprovody jsou vytvořeny pro hru na tělo a hru na Boomwhackers. Začneme nácvikem **hry na tělo**:

1. vytleskávání rytmu znázorněného na Obrázku 47;
 - ukázka učitele (vytleskání společně se slovy *ptáček ptáček na jaře na jaře*);
 - nácvik žáků s pomocí učitele;
 - nácvik žáků samostatně s využitím slov *ptáček ptáček na jaře na jaře*;
 - nácvik žáků samostatně beze slov;
2. využití nacvičeného rytmu ve hře na tělo (viz Obrázek 48);
 - učitel společně s jedním z žáků názorně ukáže, jak bude hra na tělo vypadat;
 - žáci vytvoří dvojice, nacvičují hru na tělo společně s učitelem, přitom využívají slova *ptáček ptáček na jaře na jaře*;
 - žáci nacvičují ve dvojicích daný rytmus s využitím slov *ptáček ptáček na jaře na jaře* bez pomoci učitele;
 - žáci nacvičují ve dvojicích daný rytmus beze slov;
3. využití nacvičené hry na tělo ke zpěvu písně.

Obrázek 49: Melodický doprovod na Boomwhackers k písni „Jaro“

Zdroj: vlastní

Následuje nácvik **hry na Boomwhackers**, jež probíhá v těchto fázích:

1. vytleskávání rytmu (učitel říká *raz, dva, tři, raz, dva, tři* neustále dokola, žáky seznámí s tím, že hrají *na raz*);
 - ukázka učitele;
 - nácvik žáků společně s učitelem;
 - nácvik žáků;

2. využití nacvičeného rytmu pro hru na Boomwhackers;
 - nacvičený rytmus hrají všichni žáci, kteří mají tóny C, A, E, D, učitel vytleskává rytmus s nimi;
 - nacvičený rytmus hrají všichni žáci, kteří mají tóny C, A, E, D bez dopomoci učitele;
 - žáci se začnou ve hře střídat podle předpisu, jaký je na Obrázku 49, učitel ukazuje daným žákům, kdy mají hrát;
 - žáci hrají doprovod zcela samostatně;
3. propojení hry na Boomwhackers se zpěvem písně.

Pokud nejsou Boomwhackers pro všechny žáky, rozdělíme je na skupiny a jednotlivé kroky nacvičujeme s každou skupinou. Žáci, kteří aktuálně nemají nástroj, tleskají rytmus doprovodu.

PROVEDENÍ

V závěru hodiny spojíme vše, co jsme za danou hodinu s žáky nacvičili. Žáky rozdělí učitel do skupin. První skupina bude mít na starost hru na Boomwhackers, druhá skupina hru na tělo. Třetí část bude zpívat osvojenou píseň. Každá ze skupin má ve třídě svůj vymezený prostor.

12.5.2 Reflexe páté hodiny

Třetí hodina ve třetím ročníku se věnovala stejným doprovodům jako hodina předešlá. Žáci zde mohli využít zkušenosti nabyté v předchozí lekci, a to především při hře na Boomwhackers. Měla jsem také připravený text písně k promítnutí, jelikož jsem byla z minulé hodiny poučena a už jsem neriskovala, že si žáci text opět pamatovat nebudou. Přesto ale nastala organizační komplikace, neboť třídní učitelka byla nemocná a já jsem se z toho důvodu nepřihlásila na počítač. Text jsem proto ještě rychle před hodinou napsala na tabuli.

Hodina začala motivací, která žáky velmi zaujala. Neměli žádný problém tajenku vyluštit. Poté jsme si povídali o jaru. Žáci měli spoustu nápadů, často mluvili o procházkách, na které na jaře chodí. Dále jsme pípali jako ptáčci. Žákům jsem činnost předvedla a zkusili to i sami, nakonec jsme se společně nadechli „čerstvého vzduchu“.

Následně jsem žákům zazpívala píseň. Všichni pozorně poslouchali, opět měli instrukci, že bude následovat rozbor textu. Text jsme rozebrali, všechna slova všichni chápali,

začala jsem proto zpívat fráze, které po mně opakovali. Pak jsem jednotlivé části postupně spojovala dohromady. Některé části jsme opakovali vícekrát, žákům dělalo problém je hned napoprvé zazpívat správně. Když žáci uměli po částech melodii písně, ukázala jsem jim text a zkoušeli jsme to celé s textem. Zpěv byl nakonec na rozdíl od předchozí hodiny celkem pěkný.

Přidala jsem tedy tleskání. Rytmus jsem žákům ukázala, poté jej tleskali všichni žáci společně. K vytleskávání rytmu jsem říkala slova *ptáček ptáček na jaře na jaře*. V tuto chvíli jsem se pokusila rovnou spojit rytmus s písní a zapojila jsem jednu z dívek, které šlo vytleskávání skvěle. Měla „na starost“ jednu řadu, se kterou říkala slova *ptáček ptáček na jaře na jaře* a tleskala, se zbytkem žáků jsem já zpívala píseň, ale zároveň jsem i tleskala daný rytmus. Dále jsme natrénovali ve dvojicích rytmus. Protože celý doprovod pomocí hry na tělo dělal žákům velký problém, rozdělila jsem jej na více částí. Natrénovali jsme rytmus na slova *ptáček* jen pravou rukou, pak jen levou rukou, a poté jsme ruce začali střídát. Když to žákům nečinilo obtíže, přidala jsem rytmus na slova *na jaře na jaře*. Následně jsme to trénovali celé dohromady. Žáků byl lichý počet, tak jsem to celé s jedním z nich ukazovala před tabulí, poté se se mnou střídali žáci, kterým dělala hra na tělo větší problém.

Dále jsme natrénovali hru na Boomwhackers. Nácvik byl náročnější než doposud, jelikož byli najednou žáci živější a bylo složité je zklidnit, aby věděli, co mají dělat. Neustále někdo hrál, když neměl apod. Když se ztišili, řekli jsme si, že budou hrát na *raz* (počítala jsem *raz, dva, tři, raz, dva, tři*). Rytmus jsme nejprve zkusili vytleskat. Poté jsem rozdala Boomwhackers v tónech, jaké byly potřeba pro doprovod. Zpočátku hráli všichni žáci společně rytmus, který se naučili vytleskáváním. Já jsem tleskala s nimi. Žáci již byli srovnání tak, jak jdou tóny po sobě. Jelikož nebyli zcela jednotní po rytmické stránce, nechala jsem hrát jednotlivé skupiny tónů samostatně. Po sjednocení rytmu jednotlivých skupin jsem žákům řekla, jak se budou ve hře tóny střídát. Někteří žáci Boomwhacker neměli. Ti se následně vystřídali s těmi, kteří už hráli, a hru si zkusili také. Posledním krokem nácviku bylo propojení se zpěvem osvojené písně. Text písně žáci měli stále na tabuli. Zpívali ti, kteří nástroj neměli, já jsem s nimi tleskala hraný rytmus a zpívala píseň.

V závěru jsem vše spojila. Devět žáků hrálo na Boomwhackers, zbytek z nich ve dvojicích tleskal doprovod pomocí hry na tělo. Píseň jsem zpívala sama, jelikož byly doprovody pro žáky náročné, a proto jsem jich nechala doprovázet co nejvíce, aby se

vzájemně podporovali a slyšeli. Pro žáky bylo velmi složité se udržet. U Boomwhackers jsem jim ukazovala, kdy mají hrát, proto jim to až takový problém nečinilo, i když občas někdo hrál jindy. Tleskání žákům v tomto propojení se vším nešlo téměř vůbec. Pokud jsem s nimi tleskala i já, tak se udrželi, ale sami hru nezvládali. Říkala jsem jim, ať si říkají slova *ptáček ptáček na jaře na jaře*, ale moc to nepomáhalo, většinou tleskali všechny osminy.

Třetí lekce ve třetím ročníku byla také náročná, podobně jako předchozí, ale malý posun u žáků vidět byl. Plánované cíle byly naplněny. Žáci rytmické modely opakovali bez větších obtíží, pouze bylo potřeba nácvik doprovodu více rozfázovat. Po tomto nácviku zvládli i spolupráci se spolužáky. Problémy jim při rytmické hře činilo až propojení s melodií písně, což nebylo cílem v této přípravě. Hra na Boomwhackers s mou pomocí probíhala bez kolizí, velmi složitá byla pouze organizace této činnosti.

12.5.3 Doporučení pro praxi

Když žáci dostali do rukou Boomwhackers, dělali si, co se jim zachtělo (bouchali spolužáka, bouchali o zem, hráli, když neměli). To nastalo pravděpodobně z důvodu, že žáci Boomwhackers vůbec neznali (poprvé je viděli při předešlé hodině, s jejich třídní učitelkou na ně nikdy nehráli). Při hře na Boomwhackers bych doporučila nechat více času na úvodní seznámení, což v rámci ověřování příprav k této práci nebylo možné. Vhodné by bylo začít s doprovodem až poté, kdy žáci Boomwhackers dobře znají, umí s nimi pracovat, hrát na ně melodie písní a především mají vžitá pravidla pro hru. Jednoznačně by žáci tolik nevyrušovali, jelikož by nástroje dobře znali a činnost by probíhala s menšími organizačními kolizemi.

Mimo organizační záležitosti nastaly komplikace i v částech týkajících se výhradně hudební výchovy. Zpěv písně žákům činil menší obtíže oproti předchozí hodině, výhodou bylo zejména to, že text viděli na tabuli. V takovém případě bych text na tabuli promítla i opětovně, nebo bych realizovala zpěv melodie na určitý vokál, aby žáci nemuseli o textu přemýšlet. Protože je pro třídu vždy komplikovaná samotná rytmická část veškerých doprovodů, vždy bych vše více rozfázovala oproti předepsané přípravě. Žáci v této třídě potřebují také více času pro nácvik jednotlivých kroků. Při hře na tělo jsem využila i slova *ptáček ptáček na jaře na jaře*, což mělo efekt v případě, kdy hráli jen samotnou hru na tělo. Se slovy zvládali hru na tělo i bez mé pomoci. Proto by bylo vhodné tuto aktivitu trénovat déle a teprve poté propojit se zpěvem písně, aby si žáci rytmus dostatečně osvojili.

Bylo zřejmé, že oddělené činnosti s mou dopomocí zvládají, ale pokud je nechám samotné, dělá jim vše velký problém. Určitě by zde pomohlo, kdyby bylo na nácvik více času. Sama jsem při nácviku jednu skupinu svěřovala jedné z dívek, která byla vyloženě hudebně založená, což také pomáhalo. Pravděpodobně by bylo řešením, kdyby vždy jednu skupinu vedl jeden učitel, asistent, nebo vybraný žák. To ale není vždy možné, jak z personálních důvodů, tak z důvodu, že hudebně založených žáků můžeme mít velmi málo (podobně, jak je tomu v této třídě).

12.6 Šestá hodina

12.6.1 Příprava na šestou hodinu

Píseň: Kosí budíček (P. Eben, J. Hilčr)

Doprovod: melodický

Ročník: 3.

Počet žáků: 23

Časová dotace: 45 minut

Cíle:

Žák hraje melodický doprovod na Boomwhackers rytmicky přesně.

Žák hraje na Boomwhackers samostatně bez dopomoci učitele.

Pomůcky: tabule, interaktivní tabule, klávesy, text písně k promítnutí, Boomwhackers (tóny *h, d, e* a *g*; oktávátor pro posunutí tónu *h* o oktávu níž)

Průběh hodiny:

MOTIVACE

Motivace proběhne formou luštěnky. Úkolem žáků bude najít v následujících slovech písmena, která obsahují navíc.

Zadání:

- PÍSBENĚ;
- NUOTA;
- ZDVUK;
- FLÉTÍNA;
- ČTÓN;
- BUEBEN;
- HOUSKLE.

Řešení (písmena navíc jsou vypsána vedle původně zadaných slov):

- PÍSBENĚ → B;
- NUOTA → U;
- ZDVUK → D;
- FLÉTÍNA → Í;
- ČTÓN → Č;
- BUEBEN → E;
- HOUSKLE → K.

Tajenkou je slovo BUDÍČEK. Dále si s žáky povídáme o tom, co používají oni jako budík a co může sloužit místo budíku na jaře. Společně dojdeme k řešení, že na jaře nás mohou vzbudit ptáci.

HLASOVÁ PŘÍPRAVA

Ptáci na jaře vydávají různé zvuky. Žáků se zeptáme, zda je nějaké napadají. Pokud to sami žáci neřeknou, prozradíme jim, že ptáci mohou i hvízdát. Nyní společně hvízdáme. Lze přidat obměny (hvízdáme potichu, nahlas, konkrétní melodii apod.).

NÁCVIK PÍSNĚ

Obrázek 50: Píseň „Kosí budíček“

13. KOSÍ BUDÍČEK.
KÁNON¹

Fesele

Zpěv

1. 2.

P. E., text Jindřich Hilér

Ko - si, ko - si, kdo tu hvíz - dá, pro - bu - dí - te všech - na hníz - da.

A - by vás vzal hrom! Vstal už ce - lý strom.

Zdroj: Humík & Eben, 1969

Nácvik písně „Kosí budíček“ (viz Obrázek 50) zrealizujeme pomocí imitace. Nácvik se skládá z poslechu písně, následného rozboru textu a zpěvu následujících frází:

1. *Kosi, kosi, kdo tu hvízdá,*
2. *probudíte všechna hnízda.*
3. *Aby vás vzal hrom!*
4. *Vstal už celý strom* (Humík & Eben, 1969, s. 20).

Po nácviku jednotlivých frází je postupně spojujeme, až nám vznikne celá píseň. Následně si píseň zazpíváme několikrát celou pro lepší osvojení.

NÁCVIK DOPROVODŮ

Obrázek 51: Melodický doprovod na Boomwhackers k písni „Kosí budíček“

Boomwhackers verze 1

ost.

Boomwhackers verze 2

ost.

Zdroj: vlastní

Melodické doprovody k této písni jsou tvořeny pomocí **Boomwhackers**. K dispozici jsou dvě verze (viz Obrázek 51), druhá z nich je složitější. Nácvik doprovodu na Boomwhackers provedeme u obou verzí následovně:

1. vytleskávání rytmu;
 - ukázka učitele;
 - nácvik žáky;
 - aplikace nacvičeného rytmu na osvojenou píseň;
2. hra nacvičeného rytmu na Boomwhackers;
 - hrají všichni žáci, kteří Boomwhacker mají k dispozici (učitel do toho tleská rytmem);
 - hrají všichni žáci, kteří Boomwhacker mají k dispozici;
 - žáci se ve hře střídají (učitel ukazuje, kdo má hrát);
 - žáci se ve hře střídají bez pomoci učitele.

Na začátek trénujeme pouze první verzi doprovodu. Pokud ji žáci dokonale ovládají, můžeme jim nabídnout i druhou verzi, dříve ne. Boomwhackers pravděpodobně nebudou k dispozici pro všechny žáky, proto dáme dané tóny pouze některým žákům a postupně se všichni v nácviku všech kroků prostřídají. Žáci, kteří aktuálně nástroj nemají, tleskají hraný rytmus.

PROVEDENÍ

Po nácviku doprovodů přistoupíme k propojení se zpěvem písně. Vybereme žáky, kteří budou hrát na Boomwhackers, zbytek bude zpívat píseň. Následně se skupiny vystřídají, aby si všichni vyzkoušeli obě varianty dohromady.

12.6.2 Reflexe šesté hodiny

Na závěrečnou hodinu ve třetím ročníku jsem šla s rozporupnými pocity. Z předešlé hodiny jsem byla velmi zklamaná, především z toho, jak se žáci chovali. Byla jsem proto připravena i jinak a přinesla jsem si i pracovní list, který bych využila v případě, kdyby nastala stejná situace. Žákům jsem hned na začátku hodiny řekla, že se mi hodina minule moc nelíbila a že se k Boomwhackers nechovali pěkně. Poté jsem jim dala na výběr, zda chtějí program s Boomwhackers nebo raději budou dělat něco jiného, co nebude taková zábava. Vybrali si aktivity s Boomwhackers, proto jsem ještě doplnila, že to zkusíme, ale vždy můžeme přejít k pracovnímu listu, který mám připravený.

Při motivaci našli písmena, jež byla ve slovech navíc, bez problémů. Potom jsme si krátce povídali o budíku, jaký mají doma a jaký je venku v přírodě na jaře. Postupně jsme došli k tomu, že nás na jaře budí ptáci, kteří i hvízdají (žáci navrhovali, že mohou ptáci také pípat a dělat i další odlišné zvuky). Následně jsme hvízdali (potichu, nahlas).

Dále jsem postoupila k nácvičku písničky. Písničku si žáci jednou poslechli, diskutovali jsme poté o textu. Následoval druhý poslech písničky i s hvízdáním těch žáků, kteří si už melodii pamatují. Musím říct, že mě překvapilo, kolik žáků opravdu melodii hvízdalo správně. Poté už žáci začali opakovat fráze po mně, potom jsem postupně jednotlivé části spojovala. Postupovali jsme vcelku rychle, pravděpodobně z důvodu, že je písnička krátká. Několikrát jsem s žáky ještě písničku zopakovala celou.

Následoval nácviček doprovodu, jenž se v této přípravě objevuje pouze pomocí Boomwhackers. Je tomu tak zcela záměrně, jelikož v předešlých hodinách měli žáci velké komplikace s propojením všech jednotlivých aktivit i přesto, že je odděleně, anebo s dopomocí učitele, zvládali. Nácviček jsem uvedla vytleskáváním rytmu, jaký budou později hrát na Boomwhackers. Začali jsme s tréninkem první verze doprovodu. Žáci po mně opakovali vytleskávání rytmu pouze beze zpěvu, poté jsme do toho začali i zpívat. Vždy jsem určila jednu řadu, která bude tleskat, zbytek žáků zpíval. Takto se všechny řady vystřídaly. Nakonec jsme spojili vše (všichni tleskali a zpívali dohromady). Když žáci rytmus ovládali, vybrala jsem osm žáků, kteří hráli na Boomwhackers. Na Boomwhackers trénovali všichni hráči daný rytmus. Kdo neměl Boomwhacker, tleskal, já jsem do toho zpívala písničku. Poté, co si hru všichni žáci vyzkoušeli, se začali střídát po tónech. Ostatní jsem upozornila, aby dávali pozor, že po odehrání této skupiny půjdou také na řadu. Opět si všichni z hráčů vyzkoušeli, jak mají hrát, pak se přidali ostatní s tleskáním, kdo zvládl souběžně i zpívat, zpíval. Takto jsem pokračovala, dokud se všichni neprostřídali. Tímto způsobem jsem s žáky nacvičila první verzi doprovodu. Další verze se mi jevila jako dost složitá pro nácviček v poměru s časem, který nám zbýval do konce hodiny. Proto jsem zvolila verzi, která je znázorněna na Obrázku 52. Na této variaci se žáci také několikrát prostřídali, aktivita je bavila. I tuto variaci jsme vícekrát prozkoušeli se zpěvem písničky.

Obrázek 52: Melodický doprovod na Boomwhackers k písni „Kosí budiček“ (3. verze)

Zdroj: vlastní

Na závěr hodiny jsem žáky pochválila, protože byli celou hodinu aktivní a až na pár výjimek dělali přesně to, co jim bylo řečeno. Myslím si, že tato hodina se v této třídě zdařila nejvíce. Téměř všichni celou hodinu spolupracovali. Velkou část tohoto úspěchu bych přiřadila tomu, že jim bylo na začátku hodiny důrazněji řečeno, jak mají s Boomwhackers zacházet a jak to bylo v předchozích hodinách špatně. Také cíle, které zmiňuje příprava, byly splněny. Žáci hru na Boomwhackers v této hodině zvládali bez komplikací.

Díky tomu, že byl doprovod k písni vytvořen pouze na Boomwhackers a píseň byla kratší, věnovala jsem mnohem více času nácviku daného rytmu, což jednoznačně žákům v této třídě pomohlo. Jednotlivým krokům nácviku bylo dáno také o mnoho více prostoru. Žáci měli dostatek času na prostrídání a vyzkoušení všech fází. Tento fakt určitě dopomohl tomu, že se při hře na Boomwhackers objevilo méně kolizí než v předešlých hodinách.

12.6.3 Doporučení pro praxi

Jako doplnění by mohl sloužit slovní podklad k jednotlivým rytmům. Učitel by jednoznačně mohl k nácviku využít i rytmické slabiky. Také byly jednotlivé fáze nácviku doprovodu vždy propojeny se zpěvem písně, teprve poté následovala další fáze. Tento postup bych beze sporu doporučila, jelikož si vše žáci vícekrát zopakovali a dostatečně ukotvili v paměti.

12.7 Sedmá hodina

12.7.1 Příprava na sedmou hodinu

Píseň: Viju, viju věneček (J. Pavlica, text lidový)

Doprovod: rytmický, melodický

Ročník: 4.

Počet žáků: 20

Časová dotace: 45 minut

Cíle:

Žák hraje rytmický doprovod pomocí rytmických bicích nástrojů na metrum písně.

Žák ví, jak se hraje na melodické zvonky.

Žák ví, jak se hraje na xylofon, správně drží paličky.

Pomůcky: sedmikrásky, pampelišky nebo jiné kvítí k ukázce zaplétání věnce, klávesy, ozvučná dřívka, prstové činelky, příp. i další rytmické bicí nástroje, melodické zvonky (tóny *d* a *a*), xylofony (tóny *c*, *d*, *e* a *a*)

Průběh hodiny:

HLASOVÁ PŘÍPRAVA

Na úvod hodiny provedeme hlasovou přípravu pomocí hry „za skleněnými dveřmi“. Při hře vždy odejde jeden z žáků za dveře, zbytek třídy se mezitím s vyučujícím domluví, jakou píseň budou předvádět. Po domluvě se vybraný žák vrátí do třídy a sleduje ostatní spolužáky, jakou píseň znázorňují. Předvádění probíhá tak, že žáci zpívají píseň, ale beze zvuku, tedy pouze otevírají ústa. Z těchto pohybů by měl žák, který byl za dveřmi poznat, o jakou píseň se jedná. Po uhodnutí si společně píseň zazpíváme.

MOTIVACE

Žáky upozorníme, ať pozorně sledují, co právě učitel bude předvádět. Následně učitel začne ukazovat, jak vije věneček, přitom brouká melodii písně „Viju, viju věneček“. Poté proběhne diskuze, žákům dáváme otázky *Co jsem nyní dělal/a? Umi to také někdo z vás? Proč dívky pletou věnce? nebo K jakým příležitostem můžeme věnce vyrábět?* Žáky necháme odpovídat. Dále přejdeme k nácvičce písně, která je o pletení věnečku.

NÁCVIK PÍSNĚ

Obrázek 53: Píseň „Viju, viju věneček“

Viju, viju věneček

JIŘÍ PAVLICA
TEXT LIDOVÝ

$\text{♩} = 72$

Vi - ju, vi - ju vě - ne - ček,
ze sa - mých po - mně - ne - ček,
ze sa - mé - ho - kví - tí,
co sa v po - lu sví - tí.

Viju, viju, přibírám,
dva kropáčky přivívám,
viju, viju kvítí,
co sa v polu svítí.

Zdroj: Rákosníková, 2009

Píseň „Viju, viju věneček“ (viz Obrázek 53) nacvičíme imitační metodou. Prvním krokem nácviku je poslech celé písně a pozdější rozbor textu. Při textovém rozboru můžeme žákům klást různé otázky, např. *o čem se v písni zpívá* nebo *co znamenají určitá slova*. Pokud žáci neznají význam některých slov, společně si je vysvětlíme. V rámci rozboru se zeptáme také, *zda je v textu typická čeština, kterou žáci každý den využívají, nebo zda to není v nějakém nářečí*.

Po rozboru žáci poslouchají a opakují po učiteli následující fráze první sloky:

1. *Viju, viju věneček;*
2. *ze samých pomněneček;*
3. *ze samého kvítí;*
4. *co sa v polu svítí* (Rákosníková, 2009, s. 24).

Jednotlivé fráze dále pospojujeme dohromady. Pokud žáci ovládají perfektně první sloku písně, lze přistoupit k nácvičku frází druhé sloky písně:

1. *Viju, viju, přibírám;*
2. *dva kropáčky přivívám;*
3. *viju, viju kvítí;*
4. *co sa v polu svítí* (Rákosníková, 2009, s. 24).

Také fráze druhé sloky písně naučíme žáky odděleně a poté je spojíme v jeden celek. Celou píseň nakonec párkrát zopakujeme, aby žáci měli příležitost pro dostatečné upevnění textu a melodie.

NÁCVIK DOPROVODŮ

Obrázek 54: *Doprovody k písni „Viju, viju věneček“*

Ozvučná dřívka,
prstové činelky

Melodické
zvonky

Xylofon
1. verze

Xylofon
2. verze

Xylofon
3. verze

Xylofon
4. verze

Zdroj: vlastní

K písni „Viju, viju věneček“ naučíme žáky rytmické a melodické doprovody (viz Obrázek 54). Návčík započne rytmickými doprovody, tvořenými pomocí **ozvučných dřivek a prstových činelků**. Návčík rytmické hry probíhá v těchto krocích:

1. návčík rytmu vytleskáváním;
 - ukázka učitele;
 - návčík žáků;
2. využití nacvičeného rytmu na rytmické bicí nástroje;
 - návčík žáků (učitel rytmus společně s nimi vytleskává);
 - návčík žáků bez pomoci učitele;
3. propojení hry na rytmické bicí nástroje se zpěvem.

Při návčíku rytmického doprovodu lze využít i další nástroje, jako například bubínek či rumba koule, aby se mohlo do hry zapojit co nejvíce hráčů. Žáci, kteří nástroj nemají, tleskají a následně se skupiny vystřídají.

Dále provedeme návčík hry s **melodickými zvonky**. Zde lze vynechat návčík rytmu vytleskávám, jelikož je rytmus totožný s rytmem, jaký hrají rytmické bicí nástroje, tudíž ho již žáci ovládají. Proto začneme rovnou aplikací rytmu na zvonky, které se při hře střídají.

Postup návčíku hry na zvonky je následující:

1. žáci vytvoří dva zástupy (každý zástup má jeden zvonek);
2. učitel vytleskává rytmus;
3. žák, který stojí první v zástupu s tónem D 1x cinkne, poté 1x cinkne žák stojící první v zástupu s tónem A (takto se stejní žáci prostřídají ještě jednou);
4. žák, který byl první v zástupu a již 2x cinknul, předá zvonek dalšímu hráči a opakuje se postup třetího kroku jen s jinými žáky;
5. žáci se způsobem, který je popsán ve čtvrtém kroku, střídají, dokud si hru se zvonky nevyzkoušejí všichni.

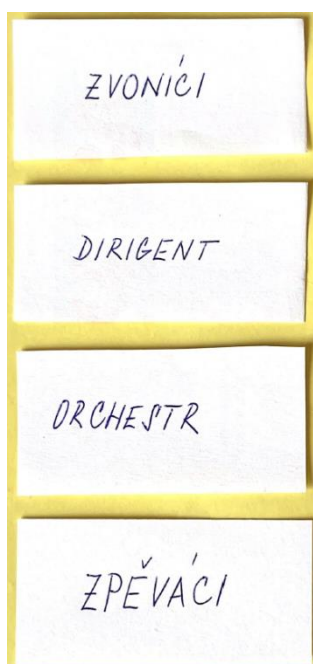
Následně vybereme 2 žáky, kterým přidělíme zvonky, zbytek žáků hraje na rytmické bicí nástroje. Kdo při hře zvládne i zpívat, zpívá píseň. Tímto způsobem propojíme doposud nacvičené doprovody se zpěvem písně. Píseň lze přezpívat vícekrát, aby se mohli hráči na zvonky prostřídát. Pokud žákům nic nečiní komplikace, přidáme hru na **xylofony**, které před návčíkem připravíme tak, aby obsahovaly pouze kameny potřebné pro doprovod. Hru nacvičíme v těchto fázích:

1. nácvik rytmu vytleskáváním;
 - ukázka učitele;
 - nácvik žáků s dopomocí učitele;
 - nácvik žáků samostatně;
2. ukázka hry na xylofon učitelem, ukázka správného držení paličky (prozatím budeme používat pouze jednu paličku);
3. aplikace nacvičeného rytmu při hře na xylofon;
 - učitel vybere žáka (žáky), který bude hrát na xylofon (předpokládáme, že xylofony nebudou pro všechny žáky);
 - ukázka učitele hráčům na xylofon (žák se při ukázce musí na xylofon dívat tak, jak bude poté hrát, proto má učitel při hře hlubší tóny po pravé straně, žák po levé straně);
 - nácvik žáků s dopomocí učitele (učitel ukazuje, kde má žák „tuknout“);
 - nácvik žáků samostatně;
4. doprovodná hra na xylofon se zpěvem písně.

PROVEDENÍ

Pokud mají žáci osvojené jednotlivé části doprovodu, spojíme vše dohromady. Žáky rozdělíme losem, k němuž využijeme karty, jež jsou znázorněny na Obrázku 55. Karty si připravíme dopředu podle toho, kolik žáků máme ve třídě. V tomto případě je ve třídě 20 žáků, proto přichystáme 2 karty pro zvoníky, 6 karet pro dirigenty, 3 karty pro orchestr a 9 karet pro zpěváky. Žáci si vždy vylosují jednu kartu, najdou ostatní spolužáky, kteří jsou ve stejné skupině, vezmou si příslušné nástroje a vyzkouší si na závěr hodiny všechny doprovody společně se zpěvem písně. Pokud by zbyl čas, lze žáky ve skupinách prostřídat.

Obrázek 55: Karty pro rozdělení do skupin k písni „Viju, viju věneček“

Zdroj: vlastní

12.7.2 Reflexe sedmé hodiny

První hodina ve čtvrtém ročníku probíhala bez zásadních komplikací. Žáci celou dobu spolupracovali a byli aktivní, což se projevilo hned v úvodu hodiny při hře „za skleněnými dveřmi“. Všichni žáci se hlásili a chtěli jít za dveře. Vybrala jsem postupně 3 z nich, kteří šli na chodbu. První žák neměl problém písničku uhodnout, další dva žáci ano. Píseň jsme proto zkoušeli předvádět dvakrát od začátku. Žákům jsem radila, ať pořádně otvírají ústa, aby spolužák poznal, co se „zpívá“. Všechny písničky jsme si poté zazpívali i nahlas.

Dále jsem začala broukat melodii písně. Měla jsem s sebou sedmikrásky, ze kterých jsem při broukání pletla věneček. Žáci měli za úkol pozorovat, co dělám. Předváděnou činnost žáci poznali ihned. Poté jsme si řekli, z čeho se mohou věnečky plést. Žáci jmenovali nejrůznější druhy květin. Také jsem se jich ptala, zda mohou věnečky plést i chlapci. Odpověděli, že věnečky pletou především dívky.

Po motivaci měli žáci za úkol zjistit, z čeho vijí věnečky v písničce, kterou jim zazpívám a kterou jsem si předtím zároveň broukala. Po prvním poslechu proběhl rozhovor o textu písně. Žáci správně řekli, že se v písni vije věneček z pomněnek. Ptala jsem se jich, jestli vědí, jak pomněnka vypadá. Jedna z dívek řekla, že je to bílá květina.

Protože to byla chybná odpověď, vysvětlili jsme si, jak pomněnka vypadá (je to malá modrá květina, která kvete na jaře). Mimo to jsem se jich zeptala, jaká další květina se objevila v písni. Žáci nevěděli, tudíž jsme si objasnili, že se v písni nachází slovo kropáčky, což je prvosěnka, neboli petrklíč, který žáci znali. Dále mě zajímalo, zda se v písni nalézají některá slova v určitém nářečí. Žáci tušili, že nářečí se v písni nachází a sami rovnou začali vysvětlovat, proč tomu tak je (jsou tam slova *v polu, sa, přivíjám, kropáčky*).

Následoval nácvik písně po frázích. Žákům jsem předzpívala vždy dva takty, které po mně opakovali. Pak už byli schopní píseň zazpívat celou. Zpívala jsem společně s nimi, text ještě neměli upevněný. Při druhém opakování jsem je chvíli nechala zpívat samotné a zjistila jsem, že si v 7. taktu nejsou jisti, proto jsem ještě 3. a 4. frázi zopakovala samostatně. Poté už jim nečinilo problém zazpívat celou píseň samostatně. Píseň jsme opakovali několikrát.

Následně jsem pokračovala s nácvikem rytmických doprovodů. Zpočátku pouze sledovali ukázkou vytleskávání rytmu, poté jsme vytleskávání trénovali. Přibližně polovina žáků pak dostala ozvučná dřívka, prstové činelky a rumba koule, zbytek rytmus tleskal. Všichni hráli nebo tleskali společně se mnou. K doprovodu jsme zkusili přidat také zpěv. Žáci nehráli rytmus se zpěvem přesně, nechala jsem je poprvé dohrát píseň do konce a poté jsem je upozornila, že to nebylo úplně jednotné, a představovala bych si hru přesnější. Dala jsem jim radu, ať se drží toho, jak já tleskám. Při dalším pokusu byl výsledek o moc lepší. Žáci si dále vystřídali nástroje, kdo pouze tleskal, dostal nástroj. Doprovod si natrénovala i druhá část, které hra nečinila komplikace.

Následoval nácvik s melodickými zvonky, jež žáci neznali. Vysvětlila jsem jim, že mám zvonků víc, ale že všechny z nich jsou speciální, protože má každý úplně jiný tón. Také jsem jim předvedla, že každý cinká jinak. Vzala jsem potom dva zvonky, jaké jsem pro doprovod potřebovala. Žáky jsem obeznámila s tím, že rytmus, který budou hrát, je totožný jako při hře na rytmické bicí nástroje. Předvedla jsem jim, jak budou se zvonky cinkat, dále jsem do cinkání zazpívala píseň. Upozornila jsem je, že není jedno, který zvonek hraje, protože každý má svůj tón, tudíž musí dávat pozor, kdy hrají. Žáci vytvořili dva zástupy. Každý zástup dostal jeden zvonek. Vždy jeden žák cinkl 2x, pak předal zvonek následujícímu. Žáci, kteří aktuálně necinkali, zpívali se mnou píseň.

Při první zkoušce hry na zvonky jsem si všimla, že žáci metrum neudrží. Někdo cinkal o chvíli dříve a všichni se poté rozhodli. Začala jsem tedy žákům ukazovat, kdy mají cinknout, a poté vše fungovalo skvěle. V zástupu jsme hru zkusili dvakrát. Následně jsme spojili zvonky s rytmickými nástroji, poté i se zpěvem.

Posledním krokem byl nácvik s xylofonem, který jsem měla pouze jeden. Z toho důvodu hrál na xylofon vždy jeden žák. Nejprve jsem zkusila se všemi vytleskávání rytmu, což jim nečinilo obtíže. Dále jsem vybranému hráči ukázala, jak bude doprovod hrát, zkusil si hru sám, a pak jsme doprovod spojili se zpěvem. Někteří žáci hráli na xylofon velmi obstojně, více ale bylo těch, kterým to šlo hůře. V hodině jsem s žáky hrála pouze první dvě verze doprovodů, verze „se skokem na tón a“ jim dělala velké problémy.

V závěru hodiny žáci losovali jednotlivé karty a rozdělili se do skupin. Dirigenty jsem postavila před tabuli, hráč na xylofon (orchestr) měl své místo u lavice, na níž se nacházel nástroj. Zvoníci pro sebe měli jednu z lavic, aby zvládali sledovat, kdo má momentálně hrát. Zpěváci seděli v řadě u dveří, aby se dobře slyšeli. Píseň jsme opakovali několikrát, aby mělo co nejvíce žáků příležitost si vyzkoušet hru na xylofon. Při propojení všech aktivit hráči na xylofon často zrychlovali, tudíž doprovod do písne nepasoval i přesto, že tóny hráli správně po sobě. Proto jsem si vzala ozvučná dřívka, stála jsem vždy u hráče na xylofon a ťukala jsem jeho rytmus, což vcelku pomohlo. V případě, že problém nepomohlo odstranit ani vyťukávání rytmu, jsem většinou vzala paličku a hráli jsme společně.

Hodinu bych celkově hodnotila pozitivně, jelikož jsem veškeré činnosti s žáky stihla za jednu vyučovací hodinu nacvičit. Řekla bych, že v poměru s časem, jaký jsme měli k dispozici, ovládali hru na nástroje velmi dobře i po rytmické stránce. Cílem bylo především pochopení, jak se na nástroje hraje a jak se drží paličky u xylofonu, což žákům potíže nedělalo. Čas na nácvik doprovodů jsem pravděpodobně získala i z důvodu, že žáci vždy dělali to, co po nich bylo vyžadováno, nevyrušovali a zároveň postupoval rychle samotný nácvik písne. Dále se také snažili rychle napravit všechny situace, při nichž měli nějaké obtíže. Pokaždé po udělení rady se stav hry na nástroje rychle zlepšil.

12.7.3 Doporučení pro praxi

Myslím si, že v hodině nenastaly žádné závažné komplikace, jež by vyžadovaly úpravu přípravy. Pouze bych zdůraznila fakt, že jsem žákům vysvětlila střídání zvonků při hře na barvách, které zvonky mají (názvy tónů žákům vůbec sděleny nebyly). Tento popis fungoval, žáci ihned pochopili, jak bude doprovod veden. Práce se zvonky žáky ohromně bavila, hra byla jednoduchá, jelikož nástroj žáci nemusí nijak speciálně ovládat. Z tohoto důvodu bych jednoznačně doporučila častější zařazování tohoto nástroje do hodin hudební výchovy.

Je možné, že ve třídě bude jiný počet žáků, než s jakým počítáme, nebo budeme mít méně nástrojů. Proto bych radila připravit rovnou více karet pro rozdělení od každé skupiny a před hodinou napočítat, kolik jich bude potřeba. Pokud učitel žáky nezná, doporučuji dát žákům samolepicí karty, na které napíše svá jména a nalepí si je na oděv, což práci usnadní.

12.8 Osmá hodina

12.8.1 Příprava na osmou hodinu

Píseň: Kocour (P. Eben, V. Fischer)

Doprovod: rytmický, melodický

Ročník: 4.

Počet žáků: 20

Časová dotace: 45 minut

Cíle:

Žák hraje rytmický doprovod pomocí rytmických bicích nástrojů, jež není shodný s metrem písně.

Žák hraje na melodické zvonky rytmicky přesně.

Žák hraje na xylofon rytmicky přesně.

Pomůcky: klubko příze, klávesy, prstové činelky, příp. i další rytmické bicí nástroje, melodické zvonky (tóny *e* a *c*), xylofony (tóny *e* a *c*)

Průběh hodiny:

MOTIVACE

Přineseme si do třídy klubko příze a žáků se zeptáme, zda ví, co máme zrovna v ruce. Po uhodnutí se ptáme, *jaké zvíře si s klubkem rádo hraje*, a společně dojdeme k odpovědi, že je to kocour nebo kočka. Dále můžeme vznést dotaz, *zda má někdo z žáků doma kocoura nebo kočku a jak se chová*.

RYTMICKÉ CVIČENÍ

Na úvod žákům vytleskáme 4 – 5 libovolných rytmů, jež po nás zopakují. Poté přejdeme k rytmům, jež vidíme na Obrázku 56, a propojíme je právě s hlasovou přípravou. Rytmus uvedený na Obrázku 56 nacvičíme nejprve jednotlivě. Učitel v úvodu daný rytmus vytleská, pak po něm žáci rytmus opakují. Ihned k nacvičenému rytmu přidáme také text. Pokud žákům nečiní komplikace vytleskávat rytmy se slovy odděleně, spojíme je dohromady. Žáky rozdělíme na dvě skupiny, každá z nich bude jeden z nich. Po propojení se skupiny vystřídají, aby si vyzkoušeli obě možnosti všichni žáci.

Obrázek 56: Rytmické cvičení k písni „Kocour“

KO - COUR SE HR - BÍ KO - COUR SE HR - BÍ ost.

HÁ - DKA HÁ - DKA ost.

Zdroj: vlastní

NÁCVIK PÍSNĚ

Obrázek 57: Píseň „Kocour“

Hrozivě *mf* Dm^{\flat} $B^{\flat}m^{\flat}$ Dm^{\flat} Gm^{\flat} C

Když se ko - cour hr - bí, ce - ní bí - lé zu - by.

Dm^{\flat} F^{\flat} $B^{\flat}m^{\flat}$ Dm^{\flat} Gm^{\flat} C^{\flat} F

Když se ko - cour na - rov - ná, tak se hád - ka u - rov - ná.

Kocour

Když se kocour hrbí, cení bílé zuby.	Když se kocour hrbí, dráčky prý ho svrbí.
Když se kocour narovná, tak se hádka urovná.	Když se kocour napřímí, tváří se jak nevinný.

Zdroj: Eben, 1985

Nácvik písně „Kocour“ (viz Obrázek 57) provedeme pomocí imitace. Nácvik započne poslechem písně, kterou žákům zpívá učitel. Následně píseň společně rozebereme po textové stránce. Žáků se zeptáme, zda se v písni nacházejí některá slova, kterým nerozumí. Ta případně vysvětlíme. Dále píseň žáky učíme po následujících frázích:

1. *Když se kocour hrbí,*
2. *cení bílé zuby.*
3. *Když se kocour narovná,*
4. *tak se hádka urovná* (Eben, 1985, s. 26).

Fráze představují pouze první sloku písně, jejímuž nácviku se v této hodině věnujeme. Pokud si žáci perfektně osvojí jednotlivé fráze, spojíme dohromady 1. a 2. frázi, poté

3. a 4. frázi a na závěr si zazpíváme celou sloku. Když jim nečiní problém zpívat sloku písni dohromady, přidáme ke zpěvu zhoupnutí v kolenou na první dobu každého taktu. Než začneme dirigovat, žáky upozorníme, že „na mávnutí rukou dolů“ se v kolenou zhoupnu a vše jim názorně ukážeme. Následně si činnost vyzkouší. Po tréninku můžeme pokračovat nácvikem doprovodů.

NÁCVIK DOPROVODŮ

K písni „Kocour“ je vytvořen rytmický a melodický doprovod. Melodický doprovod byl tvořen ve stejné tónině, v jaké je původní zápis písni (viz Obrázek 57). Skládal se z tónů *d* a *b*. Poté byl doprovod transponován, jelikož tón *b* nemáme u melodických zvonků k dispozici. Již transponované doprovody jsou uvedené na Obrázku 59. Pokud budeme zpěv písni doprovázet nástroji, musí být upravena i tónina, ve které se bude zpívat píseň, proto jako počáteční tón před zpěvem udáme tón *hl*. Notový zápis celé transponované písni „Kocour“ nalezneme na Obrázku 58.

Obrázek 58: Transponovaná píseň „Kocour“ ke hře doprovodů

1. Když se ko - cour hr - bí, ce - ní bí - lé zu - by.
2. Když se ko - cour hr - bí, dráp - ky prý ho svr - bí.

5
Když se ko - cour na - rov - ná, tak se hád - ka u - rov - ná.
Když se ko - cour na - pří - mí, tvá - ří se jak ne - vi - nný.

Zdroj: vlastní

Obrázek 59: Doprovody k písni „Kocour“

Prstové činelky

Melodické zvonky

Xylofon

Zdroj: vlastní

Nejprve začneme trénovat doprovod na **prstové činelky**. Jelikož je doprovod na činelky na první dobu taktu, lze při nácviku vynechat vytleskávání rytmu. Místo toho využijeme zhoupnutí v kolenou, které žáci natrénovali již při nácviku písně. Nácvik doprovodu pomocí prstových činelky proběhne v těchto fázích:

1. cinknutí prstovými činelkami společně se zhoupnutím v kolenou – ukázka učitele;
2. cinknutí prstovými činelkami společně se zhoupnutím v kolenou – napodobení učitele žáky;
3. cinknutí prstovými činelkami společně se zhoupnutím v kolenou do zpěvu písně.

Předpokládáme, že prstové činelky nebudou k dispozici pro všechny žáky. Z toho důvodu žáci bez nástroje se zhoupnutím v kolenou tleskají. Cvičení několikrát opakujeme, aby měli možnost se všichni žáci vystřídat.

Následovat bude nácvik doprovodu na **melodické zvonky**, jež je velmi podobný nácviku hry na prstové činelky z důvodu, že rytmus zůstává totožný. Žáky rozestavíme do dvou zástupů, žák, který stojí jako první v zástupu má v ruce zvonek (jeden zástup vlastní zvonek s tónem E, druhý zástup vlastní zvonek s tónem C). Učitel vytleskává metrum a společně s žáky se na první dobu zhoupne v kolenou. Na zhoupnutí žáci cinkají. Jeden žák vždy cinkne dvakrát na zvonek a poté půjčí zvonek následujícímu žákovi. Tímto způsobem se všichni ve hře na zvonky prostřídají.

Před nácvikem hry na xylofony natrénujeme společnou hru na prstové činelky a zvonky. Žákům přidělíme nástroje, dirigujeme a zpíváme píseň. Pokud jim spojení hry na tyto

nástroje nečiní problém, přejdeme k nácviku doprovodů **hry na xylofon**. Nácvik probíhá v následujících krocích:

1. vytleskávání rytmu, který bude hrán na xylofon;
 - ukázka učitele;
 - nácvik žáků;
2. aplikace nacvičeného rytmu při hře na xylofon;
 - ukázka hry na xylofon učitele vybraným žákům (při hře využíváme jenom kameny tónů, které potřebujeme pro hru daného doprovodu, ostatní kameny vyjmeme; učitel musí mít xylofon tak, aby viděl hlubší tóny na pravé straně, žáci koukají na xylofon a vidí hlubší tóny na levé straně);
 - nácvik žáků s dopomocí učitele (učitel ukazuje, kde má žák „tuknout“);
 - nácvik žáků bez dopomoci učitele;
3. propojení hry na xylofon se zpěvem písně.

Při nácviku hry na xylofon se může stát, že nebudeme mít k dispozici nástroje pro všechny žáky. V tomto případě žáci bez nástrojů „tleskají na prsty“, tzn. rytmus doprovodu vytleskávají tak, že přiloží ruce dlaněmi k sobě a tlučou pouze prsty o sebe. Po nácviku hráčů na xylofony se žáci prostřídají, aby všichni dostali možnost si hru vyzkoušet.

PROVEDENÍ

Na závěr hodiny spojíme veškeré nacvičené doprovody k písni „Kocour“. Vytvoříme skupinu hráčů na zvonky, hráčů na xylofony a hráčů na prstové činelky. Zbytek žáků zpívá píseň. Žáky do jednotlivých skupin rozdělíme pomocí losu (na kusy papíru si přichystáme jména žáků a losujeme).

12.8.2 Reflexe osmé hodiny

Druhá hodina ve čtvrtém ročníku probíhala po celou dobu v příjemné atmosféře. Na žácích bylo již od mého příchodu během přestávky vidět, že se těší, co se tentokrát naučí nového. Na začátku hodiny jsme si společně povídali o klubku. Žáků jsem se ptala, zda vědí, co mám v ruce. Ihned uhodli, že se jedná o klubko, někteří mi také začali říkat, k čemu může sloužit. Následně jsme hovořili o kočkách, kocourech a o jejich chování. Žáci byli velmi sdílní, zjistila jsem, že spousta z nich má doma kočku nebo kocoura, takže jim nečinilo žádný problém mluvit o chování koček a kocourů. Dále jsem zkusila žákům vytleskat několik rytmů, které ihned opakovali po mně. Vyzkoušeli jsme i rytmy s textem, které jsou uvedené v přípravě osmé hodiny. Natrénovali jsme každý rytmus zvlášť. Žákům vytleskávání nedělalo žádný problém. Poté jsem žáky rozdělila na dvě skupiny, každá říkala jeden z textů. Skupiny se následně prostřídaly, aby si rytmy s texty zkusili všichni. Nácvik byl velmi rychlý, vyšel nad očekávání dobře. Žáci při něm neměli žádné obtíže.

Dále jsme nacvičovali novou píseň. Žáci si ji poprvé poslechli celou, při zpěvu jsem hrála na klávesy. Poté jsme si povídali o textu, jaký se v písni nachází. Žáci text hodně propojovali s tím, co říkali o chování kocourů na začátku hodiny v rámci motivace. Rozboru textu se většina z nich chtěla zúčastnit, což značí, že bedlivě poslouchali, o čem píseň je. Po rozboru textového obsahu jsem žákům zpívala píseň po částech, jež okamžitě opakovali. V úvodu nácviku písni jsem pracovala jenom s první slokou, druhou sloku si žáci poslechli pouze před rozbořem textu. Naučili se ji celkem rychle, párkrát jsem s nimi celou píseň zopakovala. Dále jsem přidala zhoupnutí v kolenou na první dobu ke zpěvu. Žákům jsem ukázala, jakým způsobem budu dirigovat, aby pochopili, kdy se mají zhoupnout. Teprve poté jsme přidali ke zpěvu houpání v kolenou na první dobu taktu. Žáci tuto aktivitu zvládali bez komplikací, proto jsem pokračovala s nácvikem doprovodů.

Rozdala jsem žákům prstové činelky (losovala jsem jména žáků a vylosovanému jsem vždy nástroj přidělila). Vyzkoušeli jsme houpání v kolenou s hrou na prstové činelky. Postupně si prstové činelky prostřídali všichni. V tuto chvíli jsem přidala také zvonky. Žáci na ně byli velmi natěšení. Používali jsme žlutý (tón *e*) a červený (tón *c*) zvonek. Díky tomu, že si po předešlé hodině zakoupila zvonky i třídní učitelka žáků, mohla jsem zapojit 4 hráče. Vytvořili jsme proto celkem 4 zástupy, jež hrály společně. Hráči se střídali podle toho, jaký tón měl jejich zástup u sebe. Žáci byli seznámeni s tím, že

začíná hrát žlutý zvonek, pak hraje červený zvonek. Každý hráč cinkne 2x a poté předá zvonek dalšímu hráči. Tímto způsobem se všichni rychle prostřídali. Opět cinkali se zhoupnutím v kolenou, což bylo skvělé, jelikož žáci rychle pochopili, kdy mají hrát a krásně si udrželi rytmus. Žáci vše zvládali bravurně, proto jsem spojila hru na prstové činelky a hru na zvonky. Ti, kteří zvládali při hře zpívat, mohli se mnou zpívat píseň. Ani spojení s písní nečinilo nikomu komplikace, všichni hráli přesně v těch místech, kde měli.

Nakonec jsem s žáky vyzkoušela hru na xylofony, které jsem měla zapůjčené čtyři. Před hodinou jsem si je připravila tak, aby měly jen kameny, které budeme při hře používat. Se všemi žáky jsem nejdříve natrénovala rytmus, poté jsem vylosovala 4 žáky, kteří hráli na xylofon, ostatní měli za úkol „tleskat na prsty“. Vybraným hráčům jsem nejprve ukázala, jak a na které kameny budou hrát. Nechala jsem každého, aby si hru vyzkoušel sám, následně jsme začali hrát a „tleskat na prsty“ všichni dohromady. Většinou žáků tento rytmus činil obtíže, když jej měli hrát na xylofon. Proto jsem jim rytmus stále vytleskávala, což ale pomohlo jenom některým z nich. Tudíž jsme hru opakovali vícekrát, aby si žáci rytmus lépe upevnili. Když se 4 hráči sešli tak, že rytmus dělal problémy všem z nich, upravila jsem rytmus tak, že ťukli 3x na každém kameni (tzn. ťukali 3 čtvrt'ové doby na tónu *e* a 3 čtvrt'ové doby na tónu *c* neustále dokola). Původní rytmus zvládalo bez komplikací pouze několik žáků. Všimla jsem si potom, že jeden chlapec, který hru ovládal skvěle, si druhou dobu „ťuknul do vzduchu“. Když jsem chlapcův systém viděla, ukázala jsem jej i ostatním jako možnost, jaká by jim mohla pomoci. Opravdu byly poté výsledky hned lepší.

Hru na xylofony si natrénovali všichni žáci. Po překonání všech peripetií během hry jsem spojila hru na všechny nástroje dohromady se zpěvem písně. Žáky jsem rozdělila do skupin losem. Každá skupina si ve třídě našla svůj prostor. Hráči na xylofon byli čtyři. Také na zvonky hráli čtyři chlapci, jeden z nich se ujal organizace jejich skupiny, proto jsem hru na zvonky nemusela téměř vůbec korigovat. Vše tato skupina zvládala zcela samostatně. Obecně žákům hraní na první dobu nečinilo komplikace. Žádné kolize nenastaly ani při závěrečném zpěvu písně, jelikož si text první sloky žáci pamatovali výborně, melodii už také znali skvěle.

Hodina hudební výchovy, k níž byli připraveny činnosti k písni „Kocour“, byla dle mého názoru velmi vydařená. Žáci celou dobu pracovali s nadšením, využívali dovednosti nabyté v předchozí lekci a veškeré aktivity si osvojili znamenitě. Veškeré

připravené aktivity jsem s žáky stihla nacvičit. S problémy se žáci potýkali pouze při hře na xylofon, ale také tento doprovod jsme společně díky využití pomůcky zvládli obstojně. Cíle této hodiny proto byly naplněny.

12.8.3 Doporučení pro praxi

Větší komplikace nastala při hře na xylofon, protože žákům činil obtíže požadovaný rytmus, který při vytleskávání zvládali. Tuto situaci vyřešil zmíněný chlapec, který si v místě, kdy neměl hrát, „třuknul ve vzduchu“ bez úderu do kamene xylofonu. Jednoznačně bych tento způsob hry doporučila právě v případě, pokud by nastaly podobné kolize. Myslím si, že by pomohlo, kdyby byla příprava rozdělena do více vyučovacích hodin. Návik hry na xylofon by probíhal až v následující hodině a žáci by tak měli více času na trénink a rytmus by si dostatečně upevnili.

Určitě bych znovu využila zhoupnutí v kolenou jako pomůcku pro hru na první dobu taktu, pokud bych opět takový rytmus mezi doprovody zařadila. Připadalo mi, že žáci díky zhoupnutí přesně vědí, kdy mají hrát. Zároveň měli zhoupnutí perfektně natrénované díky tomu, že bylo zařazeno již ke zpěvu sloky písně. Tudíž si tuto činnost mnohokrát zopakovali už před hraním samotného doprovodu, dobře si ji upevnily a hra na nástroje, jež hrály na první dobu taktu, probíhala bez obtíží. V případě, že by žákům činilo komplikace hraní na první dobu taktu i po perfektním osvojení zhoupnutí v kolenou, jako pomůcku lze k rytmu využít slova *hádká*, což bylo využito v úvodní části této hodiny. Notový záznam této pomůcky lze najít na Obrázku 56.

12.9 Devátá hodina

12.9.1 Příprava na devátou hodinu

Píseň: Raketa (P. Eben, V. Fischer)

Doprovod: rytmický, melodický

Ročník: 4.

Počet žáků: 20

Časová dotace: 45 minut

Cíle:

Žák hraje rytmický doprovod ke zpěvu písně.

Žák hraje melodický doprovod ke zpěvu písně.

Žák dovede propojit rytmický a melodický doprovod, přitom správně drží rytmus.

Pomůcky: upravená mapa Evropy (viz Obrázek 60), interaktivní tabule, klávesy, ozvučná dřívka, bubínek, příp. i další rytmické bicí nástroje, xylofony (tóny *d* a *g*), melodické zvonky (tóny *d* a *h*)

Průběh hodiny:

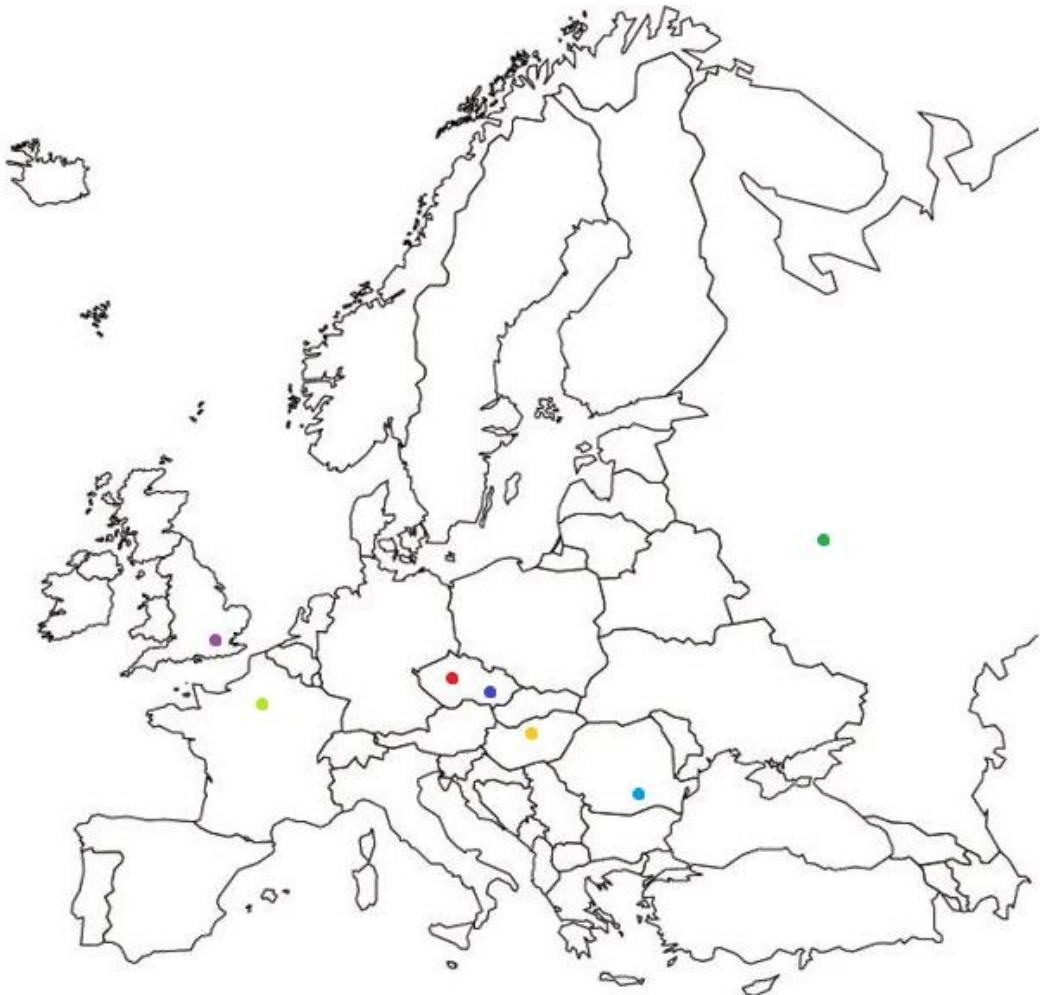
MOTIVACE

Pro motivaci využijeme mapu Evropy (viz Obrázek 60), jež je upravená tak, že se pod barevnými tečkami ukrývají evropská města. Mapu žákům promítneme na interaktivní tabuli, pokud tuto možnost nemáme, lze si mapu dopředu vytisknout. Úkolem žáků je odhalit, jaká tečka představuje jaké město. Dále budou řešit, ve které zemi se dané město nachází. Správné řešení mapy je následující:

- Praha – červená tečka (město v Česku);
- Brno – tmavě modrá tečka (město v Česku);
- Londýn – fialová tečka (město ve Velké Británii);
- Pešť – žlutá tečka (Pešť je část Budapešti, což je město v Maďarsku);
- Paříž – světle zelená tečka (město ve Francii);
- Moskva – tmavě zelená tečka (město v Rusku);
- Bukurešť – světle modrá tečka (město v Rumunsku).

Správné řešení necháme žáky psát na tabuli. Poté jim sdělíme, že se v rámci této hodiny naučíme píseň, ve které se zpívá právě o městech, jež právě odhalili.

Obrázek 60: Mapa Evropy pro účely motivace k písni „Raketa“ (upraveno)

Zdroj: *Zadani-seminarky.cz* [online]. [cit. 2023-06-24].
Dostupné z: https://www.zadani-seminarky.cz/preview/1/03/2df55bf399a0ab0db6e2/010196_2.jpg

HLASOVÁ PŘÍPRAVA

Než začne samotný nácvik této písně, provedeme ještě hlasovou přípravu. Žáci dostanou za úkol ztvárnit slova *hop*, *hopsasa míč*, jaký „lítá vzduchem“ v písni „Raketa“. *Hop* říkáme vysokými tóny, žákům činnost předvedeme, poté po nás opakují. Dále můžeme zařadit různé obměny, např. *míč hopsá potichu*, *nahlas*, *smutně*, *vesele*, *naštvane* apod.

NÁCVIK PÍSNĚ

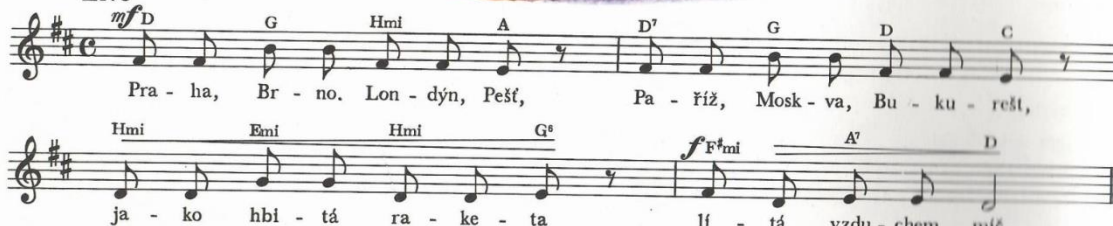
Obrázek 61: Píseň „Raketa“

Raketa

Praha — Brno — Londýn — Pešť,
Paříž — Moskva — Bukurešť,
jako hbitá raketa
lítá vzduchem míč.
Komu z ruky vypadne,
tomu hlava upadne,
a bezhlavý popleta
musí z kola pryč.

Živě

Zdroj: Eben, 1985

Nácvik písně „Raketa“ (viz Obrázek 61) proběhne formou imitace. Jako v předchozích hodinách si žáci nejprve píseň poslechnou, následně se žáků zeptáme, *o čem píseň byla*. Zde se také lze zeptat, k čemu bychom mohli píseň využít (jako náповěda mohou sloužit slova *musí z kola pryč*). Společně dojdeme k odpovědi, že podobně vypadají rozpočítadla.

Píseň rozdělíme na tyto fráze, jež se žáci postupně naučí odděleně:

1. *Praha, Brno, Londýn, Pešť,*
2. *Paříž, Moskva, Bukurešť,*
3. *jako hbitá raketa;*
4. *lítá vzduchem míč.*
5. *Komu z ruky vypadne,*
6. *tomu hlava upadne,*
7. *a bezhlavý popleta;*
8. *musí z kola pryč* (Eben, 1985, s. 26).

Po nácviku frází přejdeme k jejich postupnému spojování, dokud se žáci nenaučí píseň celou. Celou píseň zopakujeme vícekrát, aby měli žáci možnost si ji dostatečně upevnit.

NÁCVIK DOPROVODŮ

Obrázek 62: Doprovody k písni „Raketa“

Ozvučná dřívka, bubínek

Xylofon

Melodické zvonky

Zdroj: vlastní

K písni „Raketa“ se žáci naučí rytmický doprovod pomocí ozvučných dřivek, bubínku a melodický doprovod tvořený xylofony a melodickými zvonky (viz Obrázek 62). Návnik započneme částí s **ozvučnými dřívky a bubínkem**. Doprovod trénujeme v těchto krocích:

1. návnik rytmu pomocí vytleskávání s využitím rytmických slabik *nic ta* (tleskáme na slabiku *ta*; *nic* představuje osminovou pomlku, *ta* osminovou notu v zápisu);
 - ukázka učitele;
 - návnik žáků;
2. aplikace natrénovaného rytmu na ozvučná dřívka a bubínek;
 - návnik žáků, učitel pomáhá vytleskáváním rytmu společně s žáky;
 - návnik žáků samostatně;
3. hra na ozvučná dřívka a bubínek společně se zpěvem písne.

Pokud nebudou nástroje pro všechny žáky, musí se tyto kroky zopakovat tolikrát, aby se všichni ve hře vystřídali. Když žáci nemají komplikace při hře rytmického doprovodu, pokračujeme s návnikem hry na **xylofony**:

1. návnik rytmu vytleskáváním;
 - ukázka učitele;
 - návnik žáků, učitel tleská s nimi;
 - návnik žáků;

2. využití nacvičeného rytmu při hře na xylofony;
 - ukázka hry daného doprovodu hráčům (učitel má při hře hlubší tóny vpravo, žák vidí hlubší tóny vlevo, nepotřebné kameny vyjmeme);
 - nácvik žáků s dopomocí učitele (učitel ukazuje, kde má žák „tuknout“);
 - nácvik žáků bez dopomoci učitele;
3. zpěv písně s hrou na xylofony a hrou na ozvučná dřívka s bubínkem.

Všichni žáci si musí nácvik hry na xylofony vyzkoušet. V případě, že nemáme nástroje pro všechny, vytvoříme skupiny, jež se prostřídají. Žáci, kteří nemají nástroj k dispozici, „tleskají hraný rytmus na prsty“ („tleskání na prsty“ viz 12.8.1 Příprava osmé hodiny).

Na závěr s žáky nacvičíme doprovod na **melodické zvonky**. V tomto případě lze vynechat nácvik rytmu vytleskáváním, jelikož je rytmus totožný s rytmem, jaký se hraje na xylofony, tudíž ho již žáci ovládají. Nácvik proto probíhá následovně:

1. vybraní žáci hrají rytmus na zvonky, učitel s nimi rytmus tleská (zvonky jsou dva, žáci se tedy při hře střídají podle toho, jaký má zvonek tón);
2. vybraní žáci hrají rytmus na zvonky bez dopomoci učitele;
3. vybraní žáci hrají na zvonky, zbytek zpívá ke hře píseň.

Protože pravděpodobně nebudou k dispozici zvonky pro všechny žáci, provedeme tento nácvik několikrát tak, aby se všichni vystřídali a dostali možnost si hru vyzkoušet.

PROVEDENÍ

Po nácviku doprovodů všech zúčastněných žáků sloučíme všechny jednotlivé složky dohromady. Nástroje žákům přidělí učitel podle vlastní volby. Nejprve vybere hráče na melodické zvonky, poté na xylofony a nakonec hráče na ozvučná dřívka a bubínek. Zbylí žáci budou zpívat píseň. Každá skupina si najde ve třídě svoje místo, aby se nikdo z nich při hře a zpěvu vzájemně nevyrušoval.

12.9.2 Reflexe deváté hodiny

Závěrečná hodina ověřená ve čtvrtém ročníku se velice zdařila. Jelikož už jsme se s žáky trochu znali a činnosti na sebe každou hodinu navazovaly, měli žáci v hodině minimální komplikace. Hodina začala o 5 minut později, protože se žáci vraceli z hodiny tělesné výchovy s mírným zpožděním. Tudíž jsem měla na ověření aktivit pouze 40 minut.

Lekce začala úvodní motivací, kdy jsem žákům promítla na interaktivní tabuli upravenou mapu Evropy (znalosti o Evropě žáci získávají až v 5. ročníku, proto jsem dopředu počítala s tím, že nemusí vědět vše). Většinu skrytých měst žáci odhalili. Ve třídě byl jeden chlapec, který se vždy hlásil. Snažila jsem se vyvolávat žáky tak, aby se jich co nejvíce prostřídalo, ale tento žák poté vyřešil zbývající města, která již spolužáci neznali.

Následně jsme s žáky procvičili mluvidla a provedli hlasovou přípravu. Všichni činnost rychle pochopili, nic nečinilo problémy, proto jsem jim sdělila, že znám píseň, ve které se o těchto městech zpívá. Píseň si poslechli, poté jsme si povídali o textu, což jim tentokrát celkem dělalo problém. Říkali, že je píseň o válce (to přisuzuji tomu, že jsem hodinu učila v období, kdy se začalo mluvit o válce na Ukrajině a žáky tento fakt velmi ovlivňoval). Řekla jsem jim, že se v písni sice zpívá o raketě, která představuje „létající míč“ mezi městy, jež na začátku hodiny rozluštili. Následně jsme si vysvětlili, že píseň lze využít jako rozpočítadlo. Žáci nejprve netušili, co to je, proto jsem uvedla příklad jiného rozpočítadla, které žáci znali. Poté ihned pochopili, co slovo rozpočítadlo znamená.

Při samotném nácviku po mně žáci opakovali jednotlivé fráze, jež jsem dále postupně spojovala. Vše probíhalo bez obtíží, a tak se všichni naučili obě sloky. Špatně si na začátku pamatovali města, jak postupují v písni za sebou, pořadí měst při zpěvu různě střídali. Tudíž jsem napsala pořadí měst na klasickou tabuli, což pomohlo.

Jelikož si píseň žáci rychle osvojili celou, začali jsme s nácvikem rytmu *nic ta*. V úvodu jsem rytmus vytleskala, následně jsem k vytleskávání také zaspívala písničku, aby žáci věděli, jak bude doprovod vypadat, protože je tento rytmus lehce složitější oproti ostatním v předchozích hodinách. Před tleskáním žáků jsem jim ještě objasnila, že tleskáme na slabiku *ta*. Teprve poté začali tleskat žáci. Ze začátku jsem tleskala s nimi, na slabiku *nic* jsem dávala ruce daleko od sebe, aby dostatečně pochopili, kde se netleská. Přibližně tři žáci rytmus nezvládali, proto jsem k nim vždy přišla, chvíli jsem tleskala s nimi, a dále už se udrželi samostatně. Když rytmus ovládali všichni, vylosovala jsem, kdo bude mít ozvučná dřívka a bubínek. Ti, kteří nástroj neměli, tleskali. Všichni se postupně prostřídali.

Následně jsem přešla na xylofony. Vysvětlili jsme si, že v místě, kde bylo předtím *nic* a tudíž nehráli, nyní hrát budou. Tato informace způsobila velký údiv mezi žáky. Opět

jsem rytmus nejprve vytleskala, poté zkoušeli všichni tleskat se mnou. Dále jsem vybrala vždy 4 žáky, kteří hráli na xylofony. Ke hře jsme říkali znovu slabiky *nic ta*, ale v tomto případě se hrálo na slabiku *nic*. Jelikož jsem si všimla, že pár žáků má při hře obtíže, rozdělila jsem je na skupiny, kdy jedna hrála na xylofony a druhá tleskala rytmus ozvučných dřívěk s bubínkem. Sdělila jsem jim, že se budou střídat (jedna skupina zahraje na xylofon, druhá tleskne atd.). Rozdělení na skupiny a propojení těchto dvou rytmů situaci velmi zlepšilo, žáci rytmus pochopili. Vždy začali hrát hráči na xylofony, aby si doprovod zkusili. Dále jsem ostatní upozornila, že začneme tleskat a začala jsem s nimi do toho vytleskávat rytmus ozvučných dřívěk s bubínkem. Když se všichni v rytmu srovnali, nechala jsem jim ještě krátkou dobu ke hře, aby si vše dostatečně upevnili. Poté se všichni žáci u nástrojů prostrídali a hráli znovu stejným způsobem.

Nakonec jsem žáky rozdělila na tři skupiny. V tu chvíli již zbývalo asi 5 minut do konce hodiny, z toho důvodu jsem předpokládala, že poslední doprovod pomocí melodických zvonků pravděpodobně nestihneme i přesto, že není časově tolik náročný. První skupina hrála na ozvučná dřívka a bubínek, druhá skupina se ujala hry na xylofony a třetí skupinu tvořili zpěváci. Tyto aktivity jsme zkusili v tomto rozložení dohromady. Každá skupina měla ve třídě svůj kout, kde muzicírovala. Společně s nimi jsem zpívala píseň. Musím říct, že se výsledek velice povedl. Žáci rytmus skvěle udrželi po celou dobu a většina hráčů na nástroje k muzicírování zvládala i zpívat.

Jak jsem předpokládala, na připojení doprovodu melodických zvonků již nezbyl čas. Dle mého názoru bychom stihli nacvičit i tento doprovod, pokud by hodina nebyla zkrácena o 5 minut kvůli pozdnímu příchodu žáků do hodiny. Až na tuto komplikaci se hodina výborně vydařila, žáci spolupracovali a pracovali přesně dle pokynů. Stanovené cíle byly téměř naplněny. Doprovod pomocí melodických zvonků jsme z časových důvodů nestihli natrénovat, tudíž ani propojit se zpěvem písně. Rytmický doprovod žáci zvládali velice obstojně i se zpěvem písně, melodický doprovod pomocí xylofonů ovládali ke zpěvu písně také. Doprovody byly v závěru hodiny spojeny se zpěvem písně, což probíhalo bez komplikací.

12.9.3 Doporučení pro praxi

Při nácviu písňe bylo pro žáky složitější zapamatovat si pořadí měst tak, jak následují za sebou. Proto bych doporučila rovnou připravit text písňe k promítnutí na tabuli, případně žákům text nakopírovat (bez notového zápisu), aby měli možnost do textu v případě nejasností nahlédnout.

Obtížnější byl nácvik rytmu pro xylofon, ale také s tímto problémem jsme si společnými silami poradili. Při nácviu rytmu pro doprovod xylofonu bych proto doporučila využít jiné rytmické slabiky, aby se těmto komplikacím alespoň částečně předešlo. Možností by mohlo být říkat pouze TÁ TÁ TÁ TÁ neustále dokola jako rytmus 4 čtvrt'ových not. Jednoznačně by fungovalo využití určitého slovního spojení, jako například *líta míček* opět v rytmu 4 čtvrt'ových not. Takové slovní spojení si může učitel uzpůsobit podle vlastních potřeb. Především v tomto případě vždy záleží na konkrétní třídě, co jí vyhovuje a podle toho přizpůsobíme zařazení pomůcky k rytmu.

Další možné řešení by mohlo představovat jiné pořadí při nácviu doprovodů. Nejprve by mohla být natrénována hra na xylofon, přičemž by žáci říkali například *cin k ta* a hráli by na slabiku *cin k*. Teprve poté bychom trénovali hru na ozvučná dřívka s bubínkem, kdy by žáci hráli na slabiku *ta*. Hra by byla rovnou propojena i s xylofony, protože by žákům doprovod nemusel činit žádné komplikace, neboť by se nástroje ve hře střídali.

13 Závěrečné shrnutí výzkumného šetření

Výzkumné šetření probíhalo od 1. 10. 2021 do 22. 4. 2022 na základní škole v Táboře, kde bylo ověřeno sedm příprav. Výzkum pokračoval na základní škole v Českých Budějovicích, kde probíhal 3. 11. 2022 a 10. 11. 2022. Ověřeny zde byly zbývající dvě přípravy.

V průběhu výzkumu bylo sledováno, zda se dovednosti žáků v osvojovaných činnostech zlepšují, případně jakým způsobem. Jelikož v prvním ročníku probíhal výzkum na dvou školách, bylo toto možné sledovat až při druhé a třetí hodině, jež se odehrály v totožné třídě. Obecně žáci obou prvních ročníků měli dovednosti, jaké mají v tomto věku mít. Nejnáročnější byla první hodina v prvním ročníku po organizační stránce, ale zde mi velmi pomohla paní učitelka žáků. V dalších hodinách již tak mohutné komplikace z mé strany nenastaly. První ročník na tábořské základní škole neměl obtíže po hudební stránce, věřím, že pokud bych ve výzkumu pokračovala v této třídě, jednoznačně by se situace také zlepšovala. Organizační komplikace ve třídě mohly nastat z důvodu, že podobné činnosti zatím žáci neznali a potřebovali více času pro pochopení.

Na základní škole v Českých Budějovicích jsem posun u žáků prvního ročníku jednoznačně vysledovala. Hra na nástroje probíhala bez kolizí při obou ověřovaných hodinách, s jejich paní učitelkou žáci nástroje pravidelně využívají. Při třetí ověřované hodině si byli jistější, jak se mají pohybovat na metrum písně. Hodina probíhala také s menšími komplikacemi po stránce organizační, jelikož již žáci věděli, co ode mne mohou očekávat a také z důvodu, že podobné činnosti znali z předešlé hodiny. Ve třídě v Českých Budějovicích bylo několik chlapců, kteří občas v hodinách vyrušovali, ale i tento problém se podařilo vyřešit. Všichni žáci se aktivně zapojovali do všech činností. Dle mého názoru byly hodiny v obou prvních třídách povedené.

Hodiny ověřené ve třetím ročníku nebyly tak zdařené, jaká byla má očekávání, ale důvod byl především v nižších hudebních schopnostech této třídy. Žáci na všechno potřebovali mnoho času, aby aktivitu zvládali bez obtíží. První lekce ve třetím ročníku byla dotována dvěma vyučovacími hodinami, aby žáci dostali možnost dostatečně se seznámit s Boomwhackers, jež s jejich paní učitelkou doposud nevyužívali. Tato hodina svůj účel splnila, ale žáci, kteří byli v ostatních činnostech znudění, najednou ožili, přibýlo narušitelů a organizace byla také o mnoho náročnější. V další hodině byla situace velmi podobná, ale v hudebních aktivitách šlo vidět lehké zlepšení (věděli, jak Boomwhackers správně držet, jak na ně hrát, hra na tělo žáky bavila mnohem více, než

v předešlé hodině). Poslední hodina probíhala v úplně odlišném duchu, protože žáci byli opětovně obeznámeni s tím, jak se mají správně chovat a dostali na výběr dvě verze toho, jaká bude náplň hodiny (pracovní list nebo aktivity s Boomwhackers). Žáci si vybrali hru na Boomwhackers. V této hodině úmyslně scházela mezi doprovody hra na tělo, jelikož měli žáci velké komplikace s jakýmkoli nácvikem, nepamatovali si text písně, ke hře nástroje potřebovali mnoho času. Proto byly do poslední hodiny ve třetím ročníku zařazeny pouze doprovody s Boomwhackers, abychom s žáky měli více času na nácvik. Získaný čas jsme plně využili a veškeré činnosti si žáci perfektně osvojili. Poslední hodina v tomto ročníku byla na poměry této třídy velmi povedená. Nižší hudební dovednosti této třídy bych minimálně z části přisuzovala nemoci COVID-19, kvůli které trávili žáci z jejich doposud tříleté docházky necelé dva roky doma bez výuky hudební výchovy. Pravděpodobně by se tato třída dostala postupem času na vyšší úroveň, pokud by se s ní soustavně pracovalo.

Ve čtvrtém ročníku se všechny ověřené hodiny zdařily bez mohutných obtíží. Žáci byli k podobným aktivitám již v předchozí době vedeni, což mi situaci jednoznačně zjednodušilo. Hra na rytmické bicí nástroje jim nečinila žádné komplikace, také obtížnější rytmus, jaký se v této práci objevil v přípravě na devátou hodinu, zvládli obstojně. Hra melodických doprovodů, jak na xylofony, tak na melodické zvonky, byla pro žáky novinkou, jíž se ujali brilantně. Hra na xylofony jim činila zpočátku minimální komplikace, které jsme vždy postupně odstranili. S hrou na melodické zvonky nebyly žádné obtíže, dokonce si následující hodinu doprovod pomocí zvonků již žáci sami organizovali víceméně bez mé pomoci. Žáci v této třídě vždy perfektně spolupracovali, když jim bylo doporučeno, že mají nějakou aktivitu dělat jiným způsobem, ihned byl vidět posun a snaha se zlepšit.

Cílem tohoto výzkumu bylo především zjistit, zda jsou přípravy realizovatelné v běžných hodinách hudební výchovy. Obecně by se dalo říci, že u každé přípravy záleží na tom, jaká je aktuální úroveň dosažených schopností žáků. Podle toho se každá hodina odehrává.

V rámci výzkumu jsem zjistila, že naplánované hodiny jsou v praxi reálné. Pokud se jedná o třídu, která má nižší hudební schopnosti, je potřeba o mnoho více času pro osvojení daných činností. Podobně tomu bylo při ověřování příprav ve třetím ročníku, kde byly přípravy postupně upravovány tak, aby se za 45 minut nechal aktivitu stihnout. Třída byla po hudební stránce velmi slabá, na podobné aktivity pravděpodobně

žáci nebyli zvyklí, a proto byli v hodinách buď znuženi, nebo vyrušovali a nedávali pozor. Při ověřování poslední přípravy ve třetím ročníku se situace změnila, což přisuzuji tomu, že žáci měli na výběr, co budou v hodině dělat. Zároveň pro ně Boomwhackers nebyly tolik nové, jelikož už je částečně znali, tudíž neměli potřebu tolik vyrušovat. Z toho vyplývá, že je vhodné žáky s nástroji postupně seznamovat a na dovednostech stavět, což je zmíněno také v doporučení pro praxi.

Situace v prvním a čtvrtém ročníku byla zcela odlišná. Od žáků prvního ročníku se očekává, že budou hraví a s hudebními doprovody se teprve seznamují, což i v rámci mého výzkumu odpovídalo. Žáci prvního ročníku zvládli připravené aktivity bez větších problémů. Návčik s nástroji pravděpodobně již znali, věděli, jak se který nástroj drží a jak se na něj hraje, ani doprovody samotné jim nedělaly komplikace. Při návčiku pohybových doprovodů byla situace komplikovanější, jelikož se několik žáků především zpočátku netrefovalo přesně do metra písně. Tuto komplikaci jsme ale postupně odstranili. Dle mého názoru by žáci postupem času zvládli i rytmicky složitější pohybové doprovody.

Myslím si, že nejvíce zdařené byly hodiny ve čtvrtém ročníku, což přikládám tomu, že žáci mají nejvíce hudebních schopností v porovnání s ostatními ročníky zúčastněnými v tomto výzkumu. Novinkou pro ně byly xylofony, ale také melodické zvonky. S oběma nástroji se seznámili rychle a ani návčik jim nečinil mohutné obtíže. Třída byla pravděpodobně i jejich paní učitelkou vedena k rozvoji nejrůznějších hudebních schopností a dovedností. Snaha paní učitelky rozšířit si své obzory byla vidět také na tom, že si ihned zakoupila melodické zvonky, které předtím neznala.

V průběhu ověřování se objevily drobné komplikace, které jsou zaznamenány v reflexích konkrétních hodin. Vytvořila jsem také několik doporučení, jak by bylo možné těmto komplikacím předejít. Doporučením je u každé hodiny věnována krátká kapitola, z níž lze vycházet a obtížím se rovnou vyhnout.

ZÁVĚR

Má diplomová práce se věnovala hudebním aktivitám vytvořeným k písním autorů Petra Ebena a Jiřího Pavlici využitelných při výuce hudební výchovy na 1. stupni ZŠ. Mezi těmito aktivitami převládaly především doprovody k písním těchto autorů, ze kterých jsem sestavila přípravy na hodiny hudební výchovy. Přípravy jsem ověřila v praxi, což bylo hlavním úmyslem této práce.

V rámci teoretické části práce jsem shrnula nejdůležitější informace týkající se nácviu písně, druhů doprovodů, tvorby doprovodů a jejich nácviu, zmíněny jsou také nástroje, jaké lze při výuce hudební výchovy využít. Poznala jsem díky tomu mnoho hudebních znalců, z jejichž poznatků jsem poté vycházela při tvorbě příprav. V přípravách, jež se objevily v praktické části, jsem využila písně dvou výše zmíněných autorů dětské tvorby, o jejichž životech krátce pojednává teoretická část mé diplomové práce.

V praktické části jsem se zabývala tvorbou příprav na hodiny hudební výchovy. Vždy jsem vybrala jednu píseň, ke které jsem vytvořila doprovody a následně jsem stylizovala celou lekci tak, aby zahrnovala všechny náležitosti, které by měla mít vyučovací hodina. Zároveň jsem ale musela vzít v úvahu časové možnosti, které byly omezené, proto byly hodiny zredukovány, aby obsahovaly nejnnutnější prvky. Většina času z vyučovacích hodin pak byla věnována nácviu doprovodných činností, což bylo hlavním úkolem příprav. Přípravy jsem poté ověřovala v 1., 3. a 4. ročníku ZŠ, přičemž si měl každý z ročníků osvojit určité typy doprovodů a sledovala jsem, jak se žáci v hudebních činnostech zlepšují. Dále bylo cílem vyzkoumat, zda jsou zhotovené přípravy na hodiny hudební výchovy realizovatelné v praxi. U konkrétních hodin byly proto sepsány reflexe a také jednotlivá doporučení, která vycházejí z nedostatků a změn, jež při ověřování příprav nastaly.

V prvním ročníku jsem se zabývala pohybovými doprovody spojenými s rytmickými doprovody na rytmické bicí nástroje, ve třetím ročníku jsem využila pentatonické písně, k nimž byl vytvořený melodický doprovod pomocí Boomwhackers a ke dvěma písním ze tří také hra na tělo. V posledním čtvrtém ročníku jsem se věnovala melodickým doprovodům s xylofony a melodickými zvonky, dále jsem připojila rytmické doprovody pomocí rytmických bicích nástrojů. V každém ročníku jsem u žáků zaznamenala určitý pokrok, u žáků třetího ročníku bylo zlepšení patrné po upravení přípravy na jejich úroveň, jelikož byla třída slabší v muzicírování.

Díky ověřování příprav jsem zjistila, že žáky taková práce baví, žáci se po většinu času těšili, jaké nové činnosti se naučí. Proto věřím, že má diplomová práce může pedagogům sloužit jako sborník aktivit, jaké mohou využít ve svých hodinách hudební výchovy. Jelikož z ověřování vyplývají i daná doporučení, lze předejít komplikacím, jež nastaly během výzkumu a zvýšit tak pravděpodobnost úspěchu. Tyto přípravy mohou oživit lekce hudební výchovy a mohou dopomoci učitelům, kteří hledají nové způsoby, jak žákům hudbu přiblížit, ale potřebují inspiraci, jak toho docílit.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Bobotubes: Drž správný rytmus celý rok. *Bobo* [online], 2023. Brno: Bobo blok s. r. o. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://bobo.cz/blog/bobotubes-drz-spravny-rytmus-cely-rok>

DANIEL, Ladislav, 1956. *Hudební výchova pro 3. a 4. ročník pedagogických škol pro vzdělání učitelů národních škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

DANIEL, Ladislav, 1994. *Metodická příručka k učebnici hudební výchovy Kukačka pro učitele 1. ročníku základní školy*. Praha: Panton. ISBN 80-7039-200-2.

DANIEL, Ladislav, 2010. *Metodika hudební výchovy*. 3. doplněné. Ostrava: Montanex. ISBN 978-80-7225-329-6.

DRGÁČOVÁ, Rafaela, 2014. Kreativní přístup k hudební výchově. *Aura Musica* [online]. 6, [cit. 2023-01-01]. ISSN 1805-4056. Dostupné z: <https://aura.ujep.cz/contents/aum/2014/02.pdf>

DRGÁČOVÁ, Rafaela a Jarmila KOTŮLKOVÁ, 2007. Česká Orffova společnost – minulost, přítomnost a budoucnost. *Hudební výchova* [online]. 15(3) [cit. 2023-01-01]. ISSN 1210-3683. Dostupné z: https://pages.pedf.cuni.cz/hudebnivychova/files/2016/05/HV3_2007.pdf

EBEN, Petr a Václav FISCHER, 1982. *Elce pelce kotrmelce*. 2. Praha: Supraphon.

HOLEC, Jan, 2009. Vánoční koledy s doprovody dětských melodických nástrojů. *Hudební výchova* [online]. 17(4) [cit. 2023-03-18]. ISSN 1210-3683. Dostupné z: https://pages.pedf.cuni.cz/hudebnivychova/files/2016/05/HV4_2009.pdf

Hravá hudební výchova, 2023. *Taktik* [online]. Košice: Taktik Vydavatelstvo s. r. o. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.etaktik.cz/1-stupen-zs/hudebni-vychova/hrava-hudebni-vychova/>

HURNÍK, Ilja a Petr EBEN, 1969. *Česká Orffova škola I. II. III*. Editio Supraphon, Praha.

JAGLOVÁ, Jindřiška, 2016a. *Začínáme s hudební výchovou - 1. ročník: pracovní listy: prvotní hudební nauka s obrázky, zpěvník pro žáky 1. tříd i děti předškolního věku*. 4. Brno: Nová škola. ISBN 978-80-7289-827-5.

JAGLOVÁ, Jindřiška, 2016b. *Hudební výchova 2: učebnice pro 2. ročník základní školy*. 5. Brno: Nová škola. ISBN 978-80-7289-768-1.

JAGLOVÁ, Jindřiška, 2016c. *Hudební výchova 3: učebnice pro 3. ročník základní školy*. 3. Brno: Nová škola. ISBN 978-80-7289-769-8.

JAGLOVÁ, Jindřiška, 2016d. *Hudební výchova 4: učebnice pro 4. ročník základní školy*. 4. Brno: Nová škola. ISBN 978-80-7289-797-1.

JAGLOVÁ, Jindřiška, 2016e. *Hudební výchova 5: učebnice pro 5. ročník základní školy*. 5. Brno: Nová škola. ISBN 978-80-7289-798-8.

JENČKOVÁ, Eva, 2017a. Formativní vliv hudebně pohybových paralel v hudebním a osobnostním rozvoji žáků - 1. část. *Hudební výchova* [online]. **25**(2) [cit. 2023-03-18]. ISSN 1210-3683. Dostupné z: https://pages.pedf.cuni.cz/hudebnivychova/files/2018/02/HV_2017_2.pdf

JENČKOVÁ, Eva, 2017b. Formativní vliv hudebně pohybových paralel v hudebním a osobnostním rozvoji žáků - 2. část. *Hudební výchova* [online]. **25**(3) [cit. 2023-03-18]. ISSN 1210-3683. Dostupné z: https://pages.pedf.cuni.cz/hudebnivychova/files/2018/02/HV_2017_3.pdf

JURKOVIC, Pavel, 2005. *Otvírání paměti: obrázky na plátně času*. V Praze: Karolinum. ISBN 80-246-1080-9.

KOPŘIVOVÁ, Jitka, 2013. Rytmické hry s předměty všedního dne – 1. č. *Hudební výchova* [online]. **21**(4) [cit. 2023-03-18]. ISSN 1210-3683. Dostupné z: https://pages.pedf.cuni.cz/hudebnivychova/files/2016/10/HV_4_2013.pdf

KOPŘIVOVÁ, Jitka, 2020. Inspirace barvami v elementární hudebně-pohybové výchově. *Hudební výchova* [online]. **28**(3), 55 [cit. 2023-01-01]. ISSN 1210-3683. Dostupné z: https://pages.pedf.cuni.cz/hudebnivychova/files/2022/02/hv_3_2020_maketa.pdf

LÝSEK, František, 1972. *Metodika hudební výchovy v 1. – 5. ročníku ZDŠ: učebnice pro pedagogické fakulty*. Praha: SPN. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

MIUč+ Hudební výchova 3, 2023. *Nová škola* [online]. Brno: Nová škola s. r. o. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: https://www.nns.cz/obchod/index.php?item=nab_det&sort_id=882#

MODR, Antonín, 1997. *Hudební nástroje*. 8. Praha: Supraphon. ISBN 80-7058-400-9.

Nohy tenké jako žíně, © 2013 - 2023. *ProMaminky.cz* [online]. Praha: Henceforth., s. r. o. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.promaminky.cz/hadanky/nezarazene/nohy-tenke-jako-zine-373>

PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ, 1997. *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury. 238 s. ISBN 80-86156-06-0.

PECHÁČEK, Stanislav, 2009. Sbory Petra Ebena pro dětské interprety. *Hudební výchova* [online]. **17**(2) [cit. 2023-03-18]. ISSN 1210-3683. Dostupné z: https://pages.pedf.cuni.cz/hudebnivychova/files/2016/05/HV2_2009.pdf

- PECHÁČEK, Stanislav a Hana VÁŇOVÁ, 2001. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. 2. vyd. Praha: Karolinum. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0365-9.
- RÁKOSNÍKOVÁ, Jiřina, 2005. *Hrajeme si u maminky*. 2. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-803-7.
- RÁKOSNÍKOVÁ, Jiřina, 2009. *Studánko, rubínko*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7021-932-4.
- RUT, Přemysl, 2010. *Hovory nejen o hudbě*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7021-949-2.
- RVP ZV, 2021. Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání. In: *Edu.cz* [online]. Praha: MŠMT. [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2021/07/RVP-ZV-2021.pdf>
- SALVET, Václav, 2023. Carl Orff. *Česká Orffova společnost* [online]. Praha: Česká Orffova společnost, z. s. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/CarlOrff>
- SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN, 1977. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR, 1988. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ, 2013. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2060-2.
- STANDLEROVÁ, Hana a Daniela TAYLOR, 2019. Přínos vzdělávací oblasti Umění a kultura pro rozvoj dítěte. *Gramotnost, pregramotnost a vzdělávání* [online]. 3(1), 134 [cit. 2023-03-26]. ISSN 2533-7890. Dostupné z: https://pages.pedf.cuni.cz/gramotnost/files/2019/07/Gramotnost_01_2019_FINAL2.pdf
- STANDLEROVÁ, Hana, Daniela TAYLOR a Milena TOMANOVÁ, 2019. Příklady dobré praxe – mezioborové projekty hudební a výtvarné výchovy. *Aura Musica* [online]. 11, [cit. 2023-01-01]. ISSN 1805-4056. Dostupné z: <https://aura.ujep.cz/contents/aum/2019/01.pdf>
- SYNEK, Jaromír, 2004. *Didaktika hudební výchovy I* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci: Pedagogická fakulta [cit. 2023-01-02]. ISBN 80-244-0972-0. Dostupné z: http://khv.upol.cz/dokumenty/pedagogove/7/Synek_Didaktika%20hudebni%20vychovy%201.pdf
- TAYLOR, Daniela et al., 2020a. *Hravá hudební výchova I*. Praha: Taktik. ISBN 978-80-7563-249-4.

TAYLOR, Daniela et al., 2020b. *Hravá hudební výchova 2*. Praha: Taktik. ISBN 978-80-7563-250-0.

TAYLOR, Daniela et al., 2021. *Hravá hudební výchova 3*. Praha: Taktik. ISBN 978-80-7563-252-4.

TAYLOR, Daniela et al., 2022. *Hravá hudební výchova 4*. Praha: Taktik. ISBN 978-80-7563-486-3.

VÍTOVÁ, Eva, 2004. *Petr Eben: sedm zamyšlení nad životem a dílem*. Praha: Baronet. ISBN 80-7214-743-9.

VOBORNÍK, Bohumil, 1982. *Didaktika hudební výchovy na 1. stupni základní školy: Pomocný učební text pro vnitřní potřebu školy*. 2. České Budějovice: Pedagog. fak., Katedra hudební výchovy.

VONDROVICOVÁ, Kateřina, 1995. *Petr Eben*. 2. (v Pantonu 1.). Praha: Panton. ISBN 80-7039-218-5.

VYSLOUŽIL, Jiří, 1999. *Hudební slovník pro každého*. 1. Vizovice: Lípa. 637 s. Edice populárně-naučné literatury, sv. 2. ISBN 80-86093-23-9.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Lýskova prstová osnova	17
Obrázek 2: Doprovod tónické písně.....	24
Obrázek 3: Doprovod harmonické písně	25
Obrázek 4: Chřestítko	28
Obrázek 5: Ozvučná dřívka.....	29
Obrázek 6: Kastaněty.....	29
Obrázek 7: Prstové činelky	30
Obrázek 8: Větší činely	31
Obrázek 9: Triangl	31
Obrázek 10: Tamburína	32
Obrázek 11: Bubínek	33
Obrázek 12: Templblok	33
Obrázek 13: Tympán.....	34
Obrázek 14: Prostorová instalace s boomwhackery	36
Obrázek 15: Barevné partitury	37
Obrázek 16: Začínáme s hudební výchovou – 1. ročník (rytmický doprovod).....	40
Obrázek 17: Doprovod písně „Marjánko, Marjánko“	41
Obrázek 18: Postup při nácviu valčíku v učebnici od Nové školy	42
Obrázek 19: Piktogramy pro hru na tělo v Hravé hudební výchově 1	43
Obrázek 20: Barevný zápis písně „Sedí liška pod dubem“ pro hru na Boomwhackers .	44
Obrázek 21: Rytmický doprovod k písni „Nesem vám noviny“ v Hravé hudební výchově 3.....	45
Obrázek 22: Piktogramy pro hru na tělo k „Malé noční hudbě“	46
Obrázek 23: Píseň „Čáp“	59
Obrázek 24: Rytmický doprovod písně „Čáp“	60
Obrázek 25: Rozestavení do kruhu v rámci pohybového doprovodu k písni „Čáp“	62
Obrázek 26: Obrázek zpěváka pro rozdělení do skupin	63
Obrázek 27: Obrázek tanečníků pro rozdělení do skupin	63
Obrázek 28: Obrázek hráčů na nástroje pro rozdělení do skupin	64
Obrázek 29: Píseň „Ranní probuzení“	69
Obrázek 30: Rytmické doprovody k písni „Ranní probuzení“	70
Obrázek 31: Konvalinka vonná.....	75
Obrázek 32: Postoj při hlasové přípravě	76

Obrázek 33: Píseň „Konvalinka“	76
Obrázek 34: Rytmičké doprovody k písni „Konvalinka“	77
Obrázek 35: Rozestavení čtveřic při pohybovém doprovodu písni „Konvalinka“	78
Obrázek 36: Píseň „Jak se jmenuješ“	83
Obrázek 37: Píseň „Nový dům“	84
Obrázek 38: Hra na tělo k písni „Nový dům“ (1. verze).....	85
Obrázek 39: Hra na tělo k písni „Nový dům“ (2. verze).....	85
Obrázek 40: Ukázka rozstříhaného obrázku pro rozdělení skupiny sbor	86
Obrázek 41: Skupina sbor – obrázek k rozstříhání	87
Obrázek 42: Skupina křoví – obrázek k rozstříhání.....	87
Obrázek 43: Skupina lidské tělo – obrázek k rozstříhání	88
Obrázek 44: Doprovody na Boomwhackers k písni „Nový dům“	90
Obrázek 45: Doprovody na Boomwhackers k písni „Nový dům“ – znázornění verze 1 – 4 v prezentaci	91
Obrázek 46: Píseň „Jaro“	99
Obrázek 47: Rytmičké slovní spojení pro hru na tělu k písni „Jaro“	100
Obrázek 48: Hra na tělo k písni „Jaro“	100
Obrázek 49: Melodičké doprovod na Boomwhackers k písni „Jaro“	101
Obrázek 50: Píseň „Kosí budiček“	107
Obrázek 51: Melodičké doprovod na Boomwhackers k písni „Kosí budiček“	107
Obrázek 52: Melodičké doprovod na Boomwhackers k písni „Kosí budiček“ (3. verze)	110
Obrázek 53: Píseň „Viju, viju věneček“	112
Obrázek 54: Doprovody k písni „Viju, viju věneček“	113
Obrázek 55: Karty pro rozdělení do skupin k písni „Viju, viju věneček“	116
Obrázek 56: Rytmičké cvičení k písni „Kocour“	121
Obrázek 57: Píseň „Kocour“	121
Obrázek 58: Transponovaná píseň „Kocour“ ke hře doprovodů.....	122
Obrázek 59: Doprovody k písni „Kocour“	123
Obrázek 60: Mapa Evropy pro účely motivace k písni „Raketa“ (upraveno)	129
Obrázek 61: Píseň „Raketa“	130
Obrázek 62: Doprovody k písni „Raketa“	131

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: List pro učitele s notovými záznamy k výuce 1. hodiny

Příloha 2: List pro učitele s notovými záznamy k výuce 2. hodiny

Příloha 3: List pro učitele s notovými záznamy k výuce 3. hodiny

Příloha 4: List pro učitele s notovými záznamy k výuce 4. hodiny

Příloha 5: List pro učitele s notovými záznamy k výuce 5. hodiny

Příloha 6: List pro učitele s notovými záznamy k výuce 6. hodiny

Příloha 7: List pro učitele s notovými záznamy k výuce 7. hodiny

Příloha 8: List pro učitele s notovými záznamy k výuce 8. hodiny

Příloha 9: List pro učitele s notovými záznamy k výuce 9. hodiny

Příloha 1 List pro učitele s notovými záznamy k výuce 1. hodiny

Píseň „Čáp“

Čáp

Starý čáp,
capy, cap,
cape bosý
do rákosí.
Za ním cape čápice,
ráchají se v rybníce.

Starý čáp,
klapy, klap,
chodí k brodu
čeřit vodu.
Čápice ho provází,
loví žáhy pod hrází.

Důstojně

f Dmi B^bmi F G Gmi Dmi G Gmi Dmi

Sta - rý čáp, ca - py, cap, ca - pe bo - sý do rá - ko - sí.

p Gmi C B^b *mf* G C B^b Gmi Dmi

Za ním ca - pe čá - pí - ce rá - cha - jí se v ryb - ní - ce.

Rytmický doprovod k písni „Čáp“

Triangl **C** ||: ♩ ♩ ♩ ♩ :|| ost.

Ozvučná dřívka,
bubínek **C** ||: ♩ ♩ ♩ ♩ :|| ost.

STA - RÝ ČÁP STA - RÝ ČÁP STA - RÝ ČÁP STA - RÝ ČÁP

Příloha 2 List pro učitele s notovými záznamy k výuce 2. hodiny

Píseň „Ranní probuzení“

Ranní probuzení

JIRÍ PAVLICA
FRANTIŠEK NECHVÁTAL

$\text{♩} = 160$

Vstá - vej, — vstá - vej, — ko - ši - láč - ku,
o - blo - ha je bez o - bláč - ku.
Vstá - vej, — vstá - vej, — ko - ši - láč - ku,
o - blo - ha je bez mráč - ku.

Vstávej, vstávej, košiláčku,
obloha je bez obláčku.

Otevř očka jako trnky,
ptácci hrají brnky, brnky

na housličky, na píšťaly –
všechny písně přezpívali.

Rytmický doprovod k písni „Ranní probuzení“

Ozvučná dřívka,
bubínek

$\text{♩} = 160$

KO-ŠI-HI - LÁ-ČKU KO-ŠI-HI - LÁ-ČKU KO-ŠI-HI - LÁ-ČKU KO-ŠI-HI - LÁ-ČKU ost.

Triangl

ost.

Příloha 3 List pro učitele s notovými záznamy k výuce 3. hodiny

Píseň „Konvalinka“

Konvalinka

JIRÍ PAVLICA
VĚRA PROVAZNIKOVÁ

$\text{♩} = 126$

Sto - jí v trá - vě ho - spo - dyň - ka,
džbá - nky se sme - ta - nou cin - ká.
Džbá - nkem o džbá - ne - ček zvo - ní, všu - de ko - lem
ní to vo - ní. Sto - jí v trá - vě
ho - spo - dyň - ka.

Stojí v trávě hospodyňka,
džbánky se smetanou cinká.
Džbánkem o džbáneček zvoní,
všude kolem ní to voní.

Jeden zvoní, druhý cinká –
cinky, cinky KONVALINKA.

Rytmický doprovod k písni „Konvalinka“

Tlesknutí $\text{♩} = 126$ 18. takt

Ozvučná dřívka $\text{♩} = 126$ ost.

HO-SPO-DYŇ HO-SPO-DYŇ HO-SPO-DYŇ HO-SPO-DYŇ

Příloha 4 List pro učitele s notovými záznamy k výuce 4. hodiny

Píseň „Jak se jmenuješ“

JAK SE JMENUJEŠ

lidový R.Pluhařová

Varianta A: 1.-8.takt - chůze po kruhu za zpěvu písně.
9.-10. takt - vybrané dítě vytleská své jméno
11. - 12. takt - tleskáme (nebo tleskáme jen na "zatleskáme")

Varianta B: děti stojí v kruhu a učitelka (později i děti) zpívá rozpočítadlo.
9. a 10. takt - dítě, na které rozpočítání vyšlo, vytleská své jméno.
Na "zatleskáme" - tleskáme.
Obměna: místo zatleskáme, můžeme zapleskat, zadupat...

Píseň „Nový dům“

NOVÝ DŮM

Mirne rychle, vesele P.E., text Jindřich Hilěr

Rá-no nás bu - dí k ži - vo - tu. Na - slou - chám je - ho ti - ko - tu.
Dům hlu - ší ja - ko le - tiš - tě. Teď při - sta - vi - lí scho - diš - tě.

Ko - lík je a - si ho - din? UŽ vs tá - vá de - set ro - din. A dal - šich de - set ješ - tě spí ne - bo se prá - vě
Ko - lík je a - si ho - din? Vy - stou - pí de - set ro - din. A dal - šich de - set ješ - tě spí ne - bo se prá - vě

pro - bou - zí, když vo - da od - ka - pá - vá. Dům svý - mi kříd - ly má - vá. _____
pro - bou - zí a ne - dbá to - ho hlu - ku. Dům po - dá - vá jim ru - ku. _____

Hra na tělo k písni „Nový dům“ (1. verze)

Musical notation for the first version of "Hra na tělo". It consists of three staves, each with a 4/4 time signature and a repeat sign at the beginning and end. The first staff is labeled "Dupnutí" and has notes for "PRAVÁ NOHA" and "LEVÁ NOHA". The second staff is labeled "Tlesknutí". The third staff is labeled "Plesknutí o stehna" and has notes for "O PRAVÉ STEHNO" and "O LEVÉ STEHNO". Each staff ends with "ost." (ostinato).

Hra na tělo k písni „Nový dům“ (2. verze)

Musical notation for the second version of "Hra na tělo". It consists of four staves, each with a 4/4 time signature and a repeat sign at the beginning and end. The first staff is labeled "Dupnutí" and has notes for "PRAVÁ NOHA" and "LEVÁ NOHA". The second staff is labeled "Tlesknutí". The third staff is labeled "Plesknutí oběma rukama o stehna". The fourth staff is labeled "Plesknutí o hlavu" and has notes for "PRAVÁ RUKA" and "LEVÁ RUKA". Each staff ends with "ost." (ostinato).

Doprovody na Boomwhackers k písni „Nový dům“

The image displays a musical score for Boomwhackers accompaniment, consisting of nine staves labeled Verze 1 through Verze 9. Each staff begins with a treble clef and a 4/4 time signature. The notes are color-coded: red, orange, yellow, and teal. Each staff concludes with a double bar line and the abbreviation 'ost.' (ostinato). The notes are as follows:

- Verze 1:** Red, Orange, Yellow, Teal, Red, Orange, Yellow, Teal.
- Verze 2:** Red, Red, Orange, Orange, Yellow, Teal, Teal, Red, Red, Orange, Orange, Yellow, Teal, Teal.
- Verze 3:** Red, Orange, Orange, Yellow, Teal, Red, Orange, Orange, Yellow, Teal.
- Verze 4:** Red, Orange, Yellow, Teal, Teal, Red, Orange, Yellow, Teal, Teal.
- Verze 5:** Red, Red, Orange, Yellow, Yellow, Teal, Red, Red, Orange, Yellow, Yellow, Teal.
- Verze 6:** Teal, Yellow, Orange, Red, Teal, Yellow, Orange, Red.
- Verze 7:** Teal, Yellow, Yellow, Orange, Red, Teal, Yellow, Yellow, Orange, Red.
- Verze 8:** Teal, Yellow, Orange, Orange, Red, Teal, Yellow, Orange, Orange, Red.
- Verze 9:** Teal, Teal, Yellow, Orange, Red, Red, Teal, Teal, Yellow, Orange, Red, Red.

Příloha 5 List pro učitele s notovými záznamy k výuce 5. hodiny

Píseň „Jaro“

Jaro

JIŘÍ PAVLICA
VĚRA PROVAZNIKOVÁ

$\text{♩} = 180$

V ko-líb-ce dě-tát-ko spa-lo so-tva-že se vy-mo-
tá - lo na svět z ple-nek sně-ho - bí - lých
hned se v hníz-dě ptá-ček vy-líh. S ptáč-kem si teď za-zpí-
vá - me a s ním JA - RO při - ví -
tá - me.

Rytmické slovní spojení pro hru na tělo k písni „Jaro“

PTÁ - ČEK PTÁ - ČEK NA JA - ŘE NA JA - ŘE

Hra na tělo k písni „Jaro“

Tlesknutí pravou rukou o pravou ruku spolužáka ost.

Tlesknutí levou rukou o levou ruku spolužáka ost.

Tlesknutí oběma rukama o spolužákovy ruce ost.

Tlesknutí svýma oběma rukama o sebe ost.

Melodický doprovod na Boomwhackers k písni „Jaro“

Příloha 6 List pro učitele s notovými záznamy k výuce 6. hodiny

Píseň „Kosí budíček“

13. KOSÍ BUDÍČEK.
KÁNON¹

Fesale

Zpěv

1. 2.

P. E., text Jindřich Hiltr

Ko - si, ko - si, kdo tu hvíz - dá, pro - bu - dí - te všech-na hvíz - da.
A - by vás vzal hrom! Vstal už ce - lý strom.

Melodický doprovod na Boomwhackers k písni „Kosí budíček“

Boomwhackers
verze 1

ost.

Boomwhackers
verze 2

ost.

Melodický doprovod na Boomwhackers k písni „Kosí budíček“ (3. verze)

ost.

Příloha 7 List pro učitele s notovými záznamy k výuce 7. hodiny

Píseň „Viju, viju věneček“

Viju, viju věneček

JIŘÍ PAVLÍČKA
TEXT LIDOVÝ

$\text{♩} = 72$

Vi - ju, vi - ju vě - ne - ček,
ze sa - mých po - mně - ne - ček,
ze sa - mé - ho kví - tí,
co sa v po - lu sví - tí.

Viju, viju, přibírám,
dva kropáčky přivíjám,
viju, viju kvítí,
co sa v polu svítí.

Doprovody k písni „Viju, viju věneček“

Ozvučná dřívka,
prstové činelky

Melodické
zvonky

Xylofon
1. verze

Xylofon
2. verze

Xylofon
3. verze

Xylofon
4. verze

Příloha 8 List pro učitele s notovými záznamy k výuce 8. hodiny

Rytmické cvičení k písni „Kocour“

KO - COUR SE HR - BÍ KO - COUR SE HR - BÍ ost.

HÁ - DKA HÁ - DKA ost.

Píseň „Kocour“

Hrozivě
mf

Když se ko - cour hr - bí, ce - ní bí - lé zu - by.

Když se ko - cour na - rov - ná, tak se hád - ka u - rov - ná.

Kocour

Když se kocour hrbí, cení bílé zuby.	Když se kocour hrbí, drápky prý ho svrbí.
Když se kocour narovná, tak se hádka urovná.	Když se kocour napřímí, tváří se jak nevinný.

5

Transponovaná píseň „Kocour“ ke hře doprovodu

1. Když se ko - cour hr - bí, ce - ní bí - lé zu - by.
2. Když se ko - cour hr - bí, dráp - ky prý ho svr - bí.

5

Když se ko - cour na - rov - ná, tak se hád - ka u - rov - ná.
Když se ko - cour na - pří - mí, tvá - ří se jak ne - vi - nný.

Doprovody k písni „Kocour“

Prstové činelky

ost.

Melodické zvonky

ost.

Xylofon

ost.

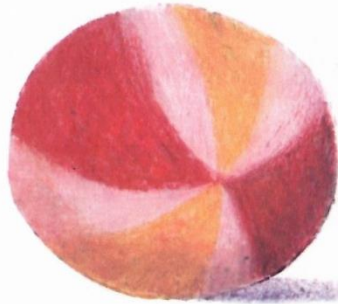
Detailed description: The image shows three staves of musical notation for accompaniment. The top staff is for 'Prstové činelky' (finger cymbals) in 3/4 time, featuring a sequence of four dotted half notes. The middle staff is for 'Melodické zvonky' (melodic bells) in 3/4 time with a key signature of one sharp (F#), featuring a sequence of four dotted half notes. The bottom staff is for 'Xylofon' (xylophone) in 3/4 time with a key signature of one sharp, featuring a sequence of eight quarter notes. Each staff ends with a double bar line and the abbreviation 'ost.' (ostinato).

Příloha 9 List pro učitele s notovými záznamy k výuce 9. hodiny

Píseň „Raketa“

Raketa

Praha — Brno — Londýn — Pešť,
Paříž — Moskva — Bukurešť,
jako hbitá raketa
lítá vzduchem míč.
Komu z ruky vypadne,
tomu hlava upadne,
a bezhlavý popleta
musí z kola pryč.

Živě

Pra - ha, Br - no. Lon - dýn, Pešť, Pa - řiž, Mosk - va, Bu - ku - rešť,
ja - ko hbi - tá ra - ke - ta lí - tá vzdu - chem míč.

Doprovody k písni „Raketa“

Ozvučná dřívka, bubínek

Xylofon

Melodické zvonky